

CANONES

CONCILII PROVIN

CIALIS COLONIENSIS

ANNO CELEBRATI

M. D. XXXVI.

Texeda.

Quibus nuperrimè hæc addita sunt:

FORMULA ad quam visitatio intra Diocesim Colonien-
sem exigitur.

REFORMATIO Cleri ad correctionem vitæ & morum,
ac ad remouendos abusus.

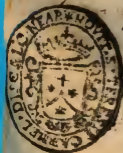
STATUTA Synodalia reuerendiss. in CHRISTO patris
D. Valentini, Episcopi Hildesemenfis.

FORMULA viuendi Canoniorum, Vicariorum, & alio-
rum presbyterorum secularium.

Texeda

VIN
CEN
TI.

LVGDVNI,

APVD ANTONIVM VINCENTIVM.

ANNO M. D. XLIII.

HERMANNVS

DEI GRATIA SANCTAE COLONIE
loniensis ecclesie Archiepiscopus, sacri Romani Imperij per
Italiam Archicancellarius, princeps Elector, Vuestualie &
Angarie dux, sacrosanctae Apostolicae sedis Legatus natus,
ac administrator ecclesie Paderbornen. &c. vniuerso clero
ac populo prouinciae nostrae Colonienfis, salutem in domi-
no sempiternam.

INTER innumera huius calamitosa tempestatu aduersa, quibus iusto Dei iudicio premimur, nihil ita ex eo potissimum tempore, quo nos Deus Opt. Max. licet indignos, ad ministerij episcopalis functionem uocare dignatus est, animum nostrum torsit, quam quod uidemus ecclesie nauiculã, uelut indormiente ipso nauclero Christo Iesu, in medijs constitutam fluctibus turbulentissimarum procellarum impetu, iam nimium diu summo cum rei Christianae periculo iactari, nec interim in tanta rerum desperatione laborantibus, ullum alicunde salutis portum in quem se tuto recipiat, Christi nauis, uel de longinquo adfulgere. Nam quod aliquot abhinc annis pleraq; remedia tentata sint, id nos discruciat magis, quam animaduertimus haecenus penè nihil actum, sed omnino

frustrà laboratū esse. Et quis, quæso, tam stupidus est, qui non sentiat omnem conatum nostrum idcirco irritum atq; inanem fuisse? quòd bucusq; nec sincera in Deum fide, nec unanimiti uoto indormiscentem dominum ardentibus precibus inclamauerimus, sed incredulitate torpētes, ac corruptissimis animorum affectibus, studia in contraria currentes, non respexerimus toto corde in eum, qui dixit: Venite ad me omnes qui laboratis & onerati estis, & ego reficiam uos. Neq; enim ille uel immemor est promissi, uel manus eius abbreviata, ut saluare non possit, qui non derelinquit omnes sperantes in se, sed iniquitates nostræ diuiserunt inter nos & illum: atq; utinam iam tandem resipiscentes, studeamus, repurgatis per Dei misericordiam mentibus nostris, uel tãtillam fidem à domino impetrare, quantula Apostoli præditi erāt, quum in mari intumescenti comprehensi, dominum pariter accesserunt, atque in ceruicali reclinantē suscitarūt, inclamātes: Domine, salua nos, perimus. Quæ ut tum non satis integra fuerit, quòd uicissim audirent: Quid timidi estis modicæ fidei? tanta tamen

fuisse perhibetur, ut Iesus ille seruator excita-
tus ac surgēs, imperaret uentis & mari, adeò
ut statim subsecuta sit tranquillitas magna.
Quā inferior ergo illa, licet modica, unanimi
tamen discipulorū fide, nostra erga Deū fidu-
cia hactenus fuerit, quàm indignos gratia Dei
præ Apostolis, quanquam adhuc rudibus, nos
hucusq; præstiterimus, res ipsa actionūq; no-
strarū euentus satis superq; declarant. Quid
enim tot comitijs, tot cōuentibus, tot deniq; cū
priuatis tū publicis cōsultationibus super com-
ponēdis hisce fluctibus, nō semel habitis, aliud
effectū est, quàm quòd tēpestas facta est cōci-
tator? Tandē ad uniuersale Conciliū, uti ad
ultimū asylum respeximus omnes, quod in pri-
mis inuictissimus perinde ac piētissimus eccle-
siæ pugil, Carolus, eius nominis quintus, Ro-
manorū Imperator, semper augustus, auctori-
tate apostolica indici, magna cum instantia
postulauit, beatissimus subinde Pōtifex pient-
tissimæ postulationi assentiēs, futurū promisit,
totus deniq; orbis ingēti cum desiderio hacte-
nus expectauit. Sed ut nō leuis momēti res est,
generalē ecclesiæ Synodū conuenire, ita per-

multa sunt, quæ omnis dissidij, parēte diabolo
procurāte, subinde suboriuntur impedimenta,
quibus etsi nō omnino spes indicēdi cogendiq;
Conciliij adimatur, tamen res omniū maximē
necessaria, in longū saltē protrahitur. Nos igitur
rationē officij episcopalis nobis cōcrediti,
solicite animo uersantes, quanquam maluisse-
mus rebus labētibus, publico atq; adeo totius
orbis Christiani auxilio succurri, quàm priua-
tim in prouincia nostra de necessario remedio
dispicere: In tam lōga tamen expectatōne, di-
lationēq; speratæ opis, nullā excusationē inue-
nimus, diutiūs in officio nostro cessandi, maxi-
mē quod hæresum ac schismatū pestilentissi-
mis exitialibusq; flatibus prouinciā nostrā un-
decunq; idq; agminatim imperātibus, scelerū
quoq; ac morū longē corruptissimorū lue ac
fluctibus, magis ac magis inundātibus, omnem
dehinc morā extremi plenā periculi iudice-
mus. Proinde & diuina uoce cōmoniti, & sa-
crorū Canonum iussu cohortati, prouinciale
Conciliū in ciuitate nostra Colonia Agrippi-
na, Deo auctore, celebrandum indiximus. In
quo quū nobiscū reuerendorū Suffragancorū

noſtrorū, Leodieñ. Epifcopi ac Monaſterieñ.
& Oſnaburgeñ. cōfirmati, adminiſtratorisq;
Mindeniſis eccleſiarū legati (Traiecteñ. inter-
rim Epifcopi procuratoribus, quo minus ad
nos ſe reciperēt, inter eundū per obuios mili-
tes, quemadmodū ipſorum literæ excuſatorie
continebāt, prohibitis) ſimul & cū uenerabili
clero noſtro, in Dei nomine conuenerint, ip-
ſiusq; Dei ac eccleſiæ cauſam (quantum is, à
quo omne datū optimū ac omne donū perfectū
deſcēdit, pater luminū cōceſſit) diligēter per-
tractarint. Tandē diſcuſſis omnibus, quæ re-
purgāda uidebātur, reformationē quam omni
ope molimur & ex animo optamus, in Cano-
nes quosdā diuinæ legi ac patrū ſanctiōibus
cōſentaneos cōtraximus, quos uifiſitatiōe diæce-
ſeos noſtræ effectui mācipare (quoad eius fieri
poſteſt) deo adiutore adnitemur, ut habeat pro-
uincia noſtra, donec generale illud indicatur
Cōciliū, aliquātulā ſaltē opē, qua ſe aduerſus
ingruētes ac inūdātes diſſidiorū fluctus ac ſce-
lerū lucem, ſeruet ac tutetur. Omnia tamē, quæ
hoc libello cōtinentur, iudicio SS. Apoſtolice
ſedis, quam meritò ueneramur, ſubmittentes.

INDEX TITVLORVM
 PRINCIPALIVM AC CAPITVLO-
 rum Concilij prouincialis Coloniensis quæ
 sub illis ad Christianæ pietatis augmentum
 comprehenduntur.

Folio 1.

DE MVNERE EPISCOPALI.

*Officium Episcopi post verbi prædicationem, con-
 sistit potissimum in impositione manuum,
 & visitatione Ecclesiarum.*

D E impositione manuum quæ est ordinû eccle- siasticorû collatio, ac institutio ministrorum.	Electiõnem synceram esse o- portere. 9 In confirmatiõne electiõnis, quæ expendenda. 10 Per patronos idoneos præ- sentari oportere. 11 Quid incumbat Archidiacono. 12 Aliquot abusus Officialium inter visitandû corrigedi. 13 Omnes qui de beneficijs di- sponunt, sui officij admo- nendi. 14 Moderatiõ patronos laicos respiciens. 15 De officio Vicariorû in pon- tificialibus. 16 Quid episcopis potissimum curandum sit. 17 De ætate ordinandorû. 18 Testimoniû vitæ ac doctrinæ per initiandos sacris, exhi- bendum. 19
Caput 1. Ad certum titulû ecclesiæ mi- nistros canonicè deligendos ordiuandosq;. 2	
Manum nemini citò impo- nendam. 3	
Humani adfectus & vxnali- tas in beneficijs ecclesiasti- cis, execrabiles. 4	
Beneficia ecclesiastica, prius- quàm vacet, nemini promit- tenda. 5	
Dignis tantum beneficia esse conferenda. 6	
Idoneos tantum in prælatos eligendos esse. 7	
In eligendo, ætas, mores, lite- ratura, & sacer ordo spe- ctanda. 8	

De eruditione ordinandorū inquirendum.	20	dotes.	35
Vidēdum quo affectu ad ordines accedatur.	21	De visitatione vlt. loco dicēdum.	36
Quāto temporis spatio, ante maiorū ordinū receptionē, initiandi se præsentrare debeant. Itē, & quid initiandum secum allaturi sint.	22	Folio xv.	
Quale testimonium adferendum.	23	D E officio priuato ac publico, vitāq; ac moribus Clericorum generatim.	Caput 1.
Die Mercurij proxima ante susceptionē ordinū, examinādi qui initiētur sacris.	24	Vnde clerici appellatio deriuata.	2
Neminē ab examinatione immunem esse oportere.	25	Clericū suo officio intentum esse oportere.	3
Cuius admonendi sint pridie ordinationis die, initiandi sacris.	26	Duplex clericorum ministerium.	4
In minoribus ordinibus conferendis, quæ cura adhibenda.	27	Biblia à Clericorū manibus nunquam deponenda.	5
Ab initiandis nihil exigendum.	28	De horarijs precibus in dies perlegēdis, & reformandis breuarijs.	6
Literæ dimissoriæ nulli temerè concedendæ.	29	Pro cuiuslibet affectu, non facile nouandū quid in ecclesiastico officio agitur.	7
Tituli ordinandorū diligēter discutiendi.	30	Quo affectu horarias preces persolvere oporteat.	8
Peregrini clerici quomodo admittendi.	31	Summa deuotione Missæ sacrum celebrari oportere.	9
Odiosa beneficiorū pluralitas in vna eadēq; persona.	32	Arguuntur, qui polluta mēte altare Domini accedūt.	10
Dispensationes inspiciendæ, vt occurratur abusibus.	33	Reuidēda Missalia ac Breuiaria.	11
In resignationibus ac permutationibus beneficiorū quæ cura adhibenda.	34	Quæ omitti aut decurtari, vel organorū vel cantorū concentu haud debeant.	12
Præstat paucos esse bonos, quàm multos inutiles sacer-		Quemadmodū Missa leg.	13
		Quid post eleuationem Eucharistiæ agendum.	14
		Organorum melodia quemadmodum temperanda.	15
		Singulis dominicis diebus,	
		quæ	

CONCILII PROVIN. COLONIEN.

quæ ipsius peculiaria sunt officia, dicenda.	16	scurræ, curiosi ac leuiculi.	32
Confessio, Missæ præambulum, deuotè recitanda.	17	Folio xxvii.	
Cur sacerdos in altari ministrum habeat.	18	D E metropolitanis, cathedralibus & collegiatis ecclesijs, & in his ministrantibus. Cap. I	
Omnis cultus diuinus summa cum ueneratione peragendus.	19	De officio Decanorum.	2
De uita ac moribus clericorum.	20	De officijs in eiusmodi ecclesijs ministrantium.	3
Ob quam causam clerici male audiant ac puniantur.	21	De canonicorum uita & officio.	4
Præcipuæ causæ omnis malitres.	22	Quemadmodum preces honorariæ aliæque diuinæ laudes decantandæ.	5
Ambitionem ac fastû clericalli officio maxime repugnare.	23	Inter sacra nihil ne cogitandum quidè, quod dei aut ecclesiæ oculos offendat.	6
Omnis luxus clerico interdictus.	24	Decani templi summi potestas in præuaricatores.	7
Clerico nõ licere uel cauponem agere, uel tabernam, nisi necessitatis causa intrare.	25	Quem oporteat esse uestitum ministrantium in hisce ecclesijs.	8
Habitus, seu exterioris corporis cultus modestia, à clericis exigitur.	26	Decani undique; aduigilant.	9
Mali exempli est, sacerdotem se uenditare in Capellanum delicato laico aut mulierculæ.	27	Ante omnia uero, ut Canonici sacris adsint.	10
Suspecta mulierum cohabitatio Clericis interdicta.	28	Vicarij, ut diuinis laudibus decantandis intersint, adigendi.	15
Auaritia in clero execrabilis.	29	Ad personalem residentiam cogendi quibus hæc per fundationes beneficiorum est imposta.	12
Honesto artificiolo uictum quærere Clerico licet.	30	Lucri tantû causa sacris adesse non oportere.	13
Clerici ne mercatores sint, multo min⁹ scæneratores.	31	Capitula disciplinæ qualiter obseruanda.	14
Dânantur clerici superstitiosi,		Officiû Decani in rebelles.	15
		Cõtentiõsi ad pacem & con-	

cordiam per decanū & Capitulum reuocandi.	16	committenda ac decenter peragenda.	31
Pœna aduersus contentiosos pertinaces.	17	Folio xxxix.	
Quo tempore Capitulorum quotidianorum conuentus obseruandi.	18	D E parochis ac eorum Vicarijs, alijsq; verbi ministris Cap. 1.	
Volumina statutorum reuidentenda.	19	Qui admittendi.	2
In Capitulis à iuramēto facti exactiōe tēperandū.	20	Orandus Deus, vt mittat operarios in messē suam.	3
Inter visitandum de moderādis annis (qui expectantiæ appellantur) videndum.	21	Vnde dinoscere oporteat pseudoecclēsiastas.	4
Nō oportere à Canonico recens admissō, pecuniam statutariam duplicatā ob antecessōrem exigi.	22	Soli autoritate ordinaria comprobati, ad verbi ministerium admittendi.	5
Cōmuni necessitati ecclēsiæ, cōmuni contributione, confulendum.	23	Qui sunt legitimi parochi, & illorū vicarij, modo tamen hi examinati prius, & admisi sint.	6
Tribunalia extra tēpla collocanda.	24	Fratres mēdicantes quatenus admittendi.	7
Optandum, vt deambulationes in hisce ecclēsijs prohiberi possint.	25	Quam modestiā fratres mendicantes in verbi prædicatione seruare oporteat.	8
Theatrales ludos nō inferendos templis.	26	Non ferendi, qui in iurisdictiones & potestates temerè ad plebem inuehuntur.	9
Cuiusdam abusus abrogatio.	27	Abusus est, qui parcho suo officio interdicit.	10
Processionū Collegiatarum ecclēsiarū, quæ ad maiorem sunt, moderatio.	28	Fratres mendicantes his synodalibus constitutionibus erunt parentes.	11
De processionibus non abrogatis	29	Decet quoq; vt fratres eatenus ordinariæ potestati subiiciantur.	12
Quomodo ad anniuersaria episcoporū in maiori ecclēsia conueniendum sit.	30	De semel certo loco destinatis ac admissis non temerè retrahendis.	13
Minora ministeria idoneis		Qui nulla legitima autoritate inuixi, se verbi ministerio	

CONCILII PROVIN. COLONIEN.

rio ingerunt, uti seditiosi cō primendi. 14	charitatem exigenda. 5
Prohibentur omnes aposta- tæ monachi ignoti ac pere- grini spermologi. 15	Summa euangelicæ prædica- tionis. 6
De Terminarijs quatenus ad mittendi. 16	Parocho cautissima sollicitu- dine in prædicatione verbi utendum. 7
Priuilegijs fratrum nihil de- rogatur. 17	Quemadmodum sermo tem- perandus. 8
Monachorum ecclesiæ per se- culares (vt vocant) presby- teros gubernandæ. 18	Quid cauendum inter cōcio- nandum. 9
Folio. XLV.	Nihil aut fabulosum, aut su- spectum adferendum. 10
D E vita ac moribus pa- rochorum. Cap. 1	Loquacitas vitanda. 11
Vita vt doctrinæ in pa- rocho conueniat, necessa- rium. 2	Quemadmodum parochum aduersus hæreticos pugna- re oporteat. 12
Pastorem gregis exemplum esse oportere. 3	A scōmatis & conuiuijs absti- nendum. 13
Vitanda parocho in primis auaritia. 4	In contentiosis dogmatibus, quomodo docendus popu- lus sapere. 14
Parochi familiam irreprehen- sibilem esse debere. 5	Qualem oportet esse paro- chum in reprehendēdis cri- minibus. 15
Parocho luxus omnino cauē- dus. 6	Manifesta reprehēsiō vtriusq; potestatis vitanda. 16
Pudicitia seruāda parocho. 7	Quomodo corripiendi ma- gistratus. 17
Quæ fugienda & quæ sectan- da parocho. 8	Admonendus populus, vt o- ret pro magistratibus. 18
Folio XLIX.	Notantur qui secus docēt. 19
D E disseminatione ver- bi. Cap. 1	Summa doctrinæ Christianæ in Enchiridiō cōtrahēda. 20
Quid parocho medi- tandum. 2	Enchiridion quæ docebit. 21
Fidelitas in primis in paro- cho requiritur. 3	Ordo concionādi, quem sim- pliciores sequentur. 22
Quis sit fidelis verbi dispensa- tor. 4	Sanctorum historix quate- nus attingendæ. 23
Omnis scriptura ad geminā	Allegoriæ quomodo expli- candæ.

candæ.	24	que speciem, laicum partici-
Quomodo finienda concio.	25	pare oportere, quomodo do-
Quid recitandum finita con-		cendi.
cione.	26	De veneratione sacrosanctæ
Quomodo, finita concione,		Eucharistiæ.
populus excitandus ad oran-		16
dum pro defunctis.	27	Quomodo tantum miraculû
Folio	LIX.	in hoc sacramento fiat, po-
		populus docendus.
		17
D E administratione sa-		Quomodo admonenda plebs
cramentorû. Cap. 1		ad sumendam Eucharistiam
Instruendus populus,		accedens.
quid agatur in cuiuslibet sa-		18
cramenti exhibitione	2	Qui ad hoc sacramentû par-
Quid agatur in baptismo.	3	ticipandum admittendi.
Cuius sint admonendi susce-		19
ptores infantis.	4	Quatenus alteri quàm suo pa-
Populus docendus, quid velint		rocho confessus, ad Eucha-
externa signa.	5	ristiam admittendus.
Quomodo accedendû ad bap-		20
tismum.	6	Intra annum saltẽ semel com-
Baptismus in facie ecclesiæ		municandum.
peragendus.	7	21
In confirmationis exhibitione		Quorum admoneri populus
quid docendum.	8	hoc sacramentum participa-
Quomodo ad sacramentum		turus maximè debeat.
cõfirmationis accedendû.	9	22
Cuius sint admonendi susce-		Docendus quoq;, cur hoc sa-
ptores confirmati.	10	cramentum sub specie panis
De moderandis donarijs, quæ		& vini institutum sit.
susceptores infantibus do-		23
nant.	11	Quomodo singulis domini-
Docendus populus de signis		cis diebus plebs ad audien-
externis.	12	dam Missam se præparabit.
De sacrosancta Eucharistia.		24
13		Docendus populus generatim
Quid docendus populus in		quid agatur in Missa.
huius sacramenti ministra-		25
tionc.	14	Corripiendus abusus eorum,
Quibus persuasum est vtran-		qui ante finitam Missam ir-
		reuerenter discedunt.
		26
		Docendus populus, quale Mis-
		sa sacrificium.
		27
		Exequiæ ac Missæ pro defun-
		ctis, quando, & cum qua ad-
		monitione celebrandæ.
		28
		Qui ad exequias euocandi.
		29

CONCILII PROVIN. COLONIEN.

De pœnitentiæ partibus. 30	prius. 48
Prima pœnitentiæ pars con- tritio, in suggesto semper pertractanda. 31	Cur adhibeatur extrema vn- ctio. 49
Neminem non ad pœniten- tiam inuitari. 32	Quomodo impendenda vn- ctio extrema. 50
Presbyter qui à confessio- nis est, qualis esse debeat. 33	A sepultura nemo in commu- niõe discedēs, repellendus. 51
Quid cōfiteñtē docebit pres- byter confessarius. 34	Quam admonitionem in se- pulturis & exequijs fieri o- porteat. 52
Remedium pro ratione mor- bi adhibendum. 35	Folio LXXVII.
Nimis anxij quomodo tran- quillandi. 36	D E victu parochorum. Cap. 1
Moderatio in casibus reserva- tis. 37	Parochis victus neces- sarius suppeditandus. 2
Publicæ pœnitentiæ vsus in ecclesiã reuocandus. 38	Vicecuratos quos vocant, ex prouentibus ecclesiæ con- gruam sustentationem rece- pturos. 3
Recitata confessione, quid agendū per parochum. 39	Qui ecclesiã vnitas habent, vicarijs perpetuis portioñe congruam assignare oport- tere. 4
In matrimonij sacramento quid agatur. 40	Vbi redditus non suffecerint quid agendum. 5
Quemadmodū monēdi sunt, qui matrimonium contra- here affectant. 41	Denarius consuetus, sed du- plicatus, pendendus. 6
Matrimonium tria comple- cti. 42	Laudabilem consuetudinem Agrippinæ Colonix per hæc non abrogari. 7
Pium votum & in clandesti- nè cōtrahentes censura. 43	Folio LXXIX.
Coniunctio coniugum in fa- cie ecclesiæ peragenda. 44	D E constitutionibus ac consuetudinibus ec- clesiasticis. Cap. 1
Peregrinos & ignotos sine le- gitimo testimonio nō con- iungendos. 45	Ieiunia ab ecclesia indicta, re- uerenter obseruanda. 2
In gradibus cōsanguinitatis & affinitatis concilium ge- nerale obseruandum, 46	Irrisores ecclesiasticorum ie- iuniorum reselluntur. 3
Ludicra tollenda. 47	Ecclesiæ constitutionem cha- ritati
De sacro ordine dictum esse	

ritari cedere.	4	Immunitatem ecclesiasticam	
Quid in ieiunio potissimum		in duobus potissimū sitam	
spectandum.	5	esse.	20
Redarguuntur qui quadrage-		Quemadmodum fraternita-	
simæ obseruationem con-		tes reformandæ sint.	21
temnunt.	6	Folio LXXXIX.	
Letaniæ & rogationes cur in		D E vita ac conuersatio	
stitutz: & quomodo popu-		ne monastica. Cap. I	
lus admonendus sit.	7	Neminem monachif-	
Procesiones intra septa eccle-		mi professione temerè alli-	
siarum peragendæ.	8	gandum.	2
Admonendus populus, cur fe-		Admonendi parentes, ne libe-	
rix institutz.	9	ros inuitos in monasterium	
Inferijs soli Deo vacandum.		detrudant.	3
10		Quo affectu monastica vita	
Dies dedicationis templi ex-		amplectenda.	4
tra Coloniã, vno die vbiq;		In monasterijs habendus, qui	
celebrandus, & quomodo		doceat legem domini.	5
sit admonendus populus.	11	Verbi prædicatorem in mo-	
Cur templa & altaria conse-		nasterijs esse oportere.	6
crentur.	12	Monachi bonæ indolis ad A-	
Populus docendus, quid aga-		cademias mittendi.	7
tur & significetur in conse-		Moniales non esse alligan-	
cratione templorum & alta-		das, vt nulli quàm suo (vt vo-	
rium.	13	cant) patri aut præposito	
Cur benedicantur campanæ.		confiteantur.	8
14		Mutatam esse paulatim faciē	
Docendus populus, vt signa-		monasteriorum, ac vsurpa-	
tis potius quàm signis inhæ-		tum hospitij ius simul cum	
reat.	15	accessu moderandum.	9
Quicquid in ceremonijs ad		Visitatio monasteriorum ne-	
abusum spectat, cautè ac di-		cessaria.	10
ligenter cauendum.	16	Sumptuosi monialium præ-	
Cur reconcilietur templum		positi abrogandi, & fruga-	
aut cœmeterium.	17	les æconomi cōstituēdi.	11
Quæ pollutio reconciliatio-		In monasterijs monialium vi-	
nem requirat.	18	ctuni ac mensam communē	
Quorum sumptu & expensis		esse oportere.	12
reconciliatio facienda.	19	De Præpositis solitariè com-	
		moranti	

- morantibus. 13
 Visitandæ domus fratrum
 Teuthonicorum, diui Io-
 annis Baptistæ, & Antonita-
 rum. 14
 De vita & cōuersatione mo-
 nachorum. 15
 Monachorum studia atq; ex-
 ercitationes quales esse o-
 porteat. 16
 Monachos vagos sub custo-
 diam reuocandos. 17
 Literas priuatas monacho,
 aut monachæ, iniussu Abba-
 tis resignare non licere. 18
 Canonissarum seculariū mo-
 res reformandi. 19

Folio xc v.

DE hospitalib. & orpha-
 natrophijs, alijsque
 id genus pijs locis.

Cap. 1

In hospitalibus in primis ani-
 mæ curandę, deinde corpus.

2

In hospitalia qui recipiendi. 3
 In hospitalia pauperes eius
 loci, vbi constituta sunt, po-
 tissimum recipiendos, maxi-
 mē contagiosus morbis im-
 plicitos. 4

Mendicantibus validis hospi-
 talia clausa, & mendicitatē
 interdictam esse oportere. 5

Magistrorum hospitaliū pra-
 ui adfectus damnantur. 6

Quàm grauitè peccent, qui
 ex pauperū victu se ditant.

7

Folio xc viii.

DE scholis, typogra-
 phis, ac bibliopolis,
 Cap. 1

Scholæ inter visitandum re-
 purgandæ, ac instituendæ. 2
 Apud singulas ecclesiās habē-
 dus vir eruditus, qui clericos
 eius ecclesiæ instituat. 3

Qui huic viro victum suppe-
 ditabunt. 4

Quemadmodum Academix
 instaurari ac studia ali pos-
 sint. 5

Pium votum ad studia suble-
 uanda. 6

Decretalem Honorij tertij,
 quoad eius fieri potest, reno-
 uari æquum esse. 7

Quid curādū in Academijs. 8

Nihil imprimendū aut ven-
 dendū, nisi reuisum prius. 9

Folio c i.

DE iurisdictione ecclesia-
 stica cōtētiōsa. cap. 1

Excommunicationis
 origo & præcipuus vsus. 2

Quorū passim in omnes in obe-
 dicentes excommunicationis
 censura distringi cœperit. 3

Vsum excōmunicationis in
 publicè criminosos in lucē
 reuocandum. 4

Quid cauendū in decernenda
 excōmunicationis cēsura. 5

Excommunicatos vitādos. 6

Non passim cōtra omnes de-
 laros per Fiscales inquiren-
 dum. 7

Mani

Manifestè criminosi pro quæ- stu nequaquam ferendi. 8	De vita, moribus, & doctrina inquirendus 10
Clerici grauiſſimorum crimi- num rei, ſecundum canoni- cas ſanctiões puniendi. 9	De habitu, tonsura, ac reli- quis externis videndum. 11
De teſtamentis inſinuandis, approbãdis ac exequẽdis. 10	Num hæreſis quæpiam ſerpat, diligenter inueſtigãdum. 12
Bona preſbyteri ab inteſtato defuncti, in piam cauſam cõ- uertenda. 11	Num agantur alia, quæ cum Dei & eccleſiæ inſtitutis pu- gnent, diſpiciendum. 13
Portio quæ Archiepiſcupo ſoluitur, minime grauis. 12	De puerorum inſtitutione, & hoſpitalium cura quæren- dum. 14
Iuramentorũ facilis exactio in iudicijs refrenanda. 13	Vitia quibus aſſueuerint Pa- rochiani, acriter corrigẽ- da ac reſecanda. 15
Formula inquirendi hæreti- cos de linianda. 14	De officio parochi inquiren- dum. 16
Folio c v.	Synod ⁹ epiſcopalis anno bis habenda. 17
D E viſitatione ac ſyno- dis Archiepiſcopali- bus, archidiaconali- busque. Cap. 1	Quid agendũ in ſynodo epi- ſcopali. 18
Quo ordine viſitatio inſtitu- enda. 2	De ſynodis Archidiaconali- bus ac ruralibus. 19
Quæ vbiq; corrigere oportet. 3	Officiales archidiaconorum, & decanos rurales, viros grãues eſſe oportere. 20
In primis reformandos eſſe Decanos. 4	Synodi archidiaconales anti- quitatem quandam præ ſe ferunt. 21
Inquietos, & prælatiſ rebel- les, corripiendos. 5	Abuſus in ſynodorum Archi- diaconaliũ ac ruralium ob- ſeruatione. 22
In monaſterijs quomodo abu- ſus percipiendus. 6	Inter viſitandum abuſus cor- rigendi. 23
In viſitatione Parochiarum quid agendum. 7	Procuracionem ſuo officio recte fungentibus pendi, æ- quum eſſe. 24
Habenda concio per Viſitato- res. 8	
Interrogãdus Parochus, quo titulo miniſterium gerat. 9	

DE MVNERE EPISCOPALI

Officium Episcopi post Verbi prædicationem consistit potissimum in impositione manuum, & uisitatione Ecclesiarum.

EPISCOPI Munus in duobus potissimum consistit. Primum, in impositione manuum, quæ est ordinum ecclesiasticorum collatio, ac institutio ministrorum. Deinde in uisitatione dioceseos. Vtrunque beatissimus Apostolus ad Titum dilectum filium, Cretæ Episcopum scribens, complectitur: Huius, inquit, rei gratia, reliqui te Cretæ, ut ea quæ defunt, corrigas, & constituas per ciuitates presbyteros, sicut & ego disposui tibi. Alterum verò idem Apostolus, cum à Mileto discessum maturaret, profecturus Hierosolymam, ac certus quòd amplius haud uisurus esset faciem eorum omnium, per quos transiit, prædicans regnum DEI, uocatis illò ad se ab Epheso ecclesiæ presbyteris, apostolica uehementia inculcat, cum ait: Attendite vobis, & uniuerso gregi, in quo vos Spiritus sanctus posuit Episcopos, regere ecclesiam Dei, quam acquisiuit sanguine suo. Et quoniam scio, inquit, quòd intrabunt post discessionem meam lupi rapaces in vos, non parentes gregi: & ex vobis ipsis exurgent viri loquentes peruersa, ut abducant discipulos post se: propterea uigilate. Cui muneri, ut ambo illa apostolici ordinis eximia luminaria, nimirum Petrus, ac illius collega Paulus, satisfacerent, alter transiit & inuisit uniuersos, alter perambulauit Syriam & Ciliciam, confirmans ecclesias, præcipiens custodire præcepta Apostolorum & seniorum: nimirum non tantum uerbo, sed & exemplo Episcopos commonentes, ut qui speculatores in Dei ecclesia constituti sunt ac appellantur, prouinciæ sibi mādatur, uigilantis-

*epi officia
in dno gregi*

Titum I.

Acto. 20

Acto. 9

Acto. 15

simè intendant, fidem, conuersationem, mores & vitam singu-
lorum explorent, examinentq; ac prouideant, ne alicubi quis
in ea uocatione, ad quam à Deo uocatus est, torpescat.

¶ De impositione manuum, quæ est ordinum
ecclesiasticorum collatio, ac institutio
ministorum. CAP. I.

IMPOSITIONE manuum est ostium, per quod
intranr qui ecclesiarũ gubernaculis admouen-
tur. Proinde quia eiuscemodi ostiũ diligenter
custoditũ nõ est, factũ est, vt tanta mala quæ sen-
timus, agminatim in ecclesiam Dei irruperint.

Huius ianux vigilantissimi custodes fuerũt Apostoli CHRIS-
TI, & quoquoque ipsis successerũt, Apostolici episcopi. In pri-
mis uerò diuinitissimus Paulus, qui dilectissimis discipulis Ti-
motheo ac Tito, eiuscemodi custodiæ formulam ex professo
præscribit. Porrò Apostoli, cum esset in locum Iudæ pro diti-
oris deligendus duodecimus collega, statuerunt duos ex his vi-
ris (qui cum ipsis congregati fuerunt in omni tempore quo
intrauit & exiuit inter eos dominus IESVS) probatissimos,

electionem alterutrius domino cõmittentes. Ad hæc, cum es-
sent deligendi primi illi ecclesiæ diaconi, Apostoli conuoca-
ta discipulorum multitudine, dixerunt: Considerate fratres
ex uobis uiros boni testimonij, plenos spiritu sancto ac sa-
pientia, quos constituamus super hoc opus, atq; illi (cum pla-
cuisset hic sermo) coram omni multitudine elegerũt Stepha-
num, uirum plenũ fide & Spiritu sancto, ac reliquos sex, quos
statuerunt ante conspectum Apostolorum, qui dein non te-
merè, sed orantes, illis imposuerunt manus. Denique de Bar-
naba, per Apostolos ad Antiochiam destinato, refert scriptu-
ra: Quoniam Apostoli miserunt Barnabam, quòd esset uir
bonus & plenus Spiritu sancto ac fide. Quibus exemplis edo-
cemur, quanta cura ac delectu, manus impositione fieri oporteat.
Beatus Apostolus inter alia Timotheum sic alloquitur:

Commenda, inquit, quæ audisti per me per multos testes fide-
libus, qui & idonei erunt alios docere. Et iterum: Manus ne-
mini cito imposueris, neque communicaueris peccatis alienis.
A qua regula cum longe lateque discessum sit, affectibus
priuatis sibi omnia uendicantibus, morbus obortus est pluri-
mus, atq; ita radicans, vt uix spes medendi relicta sit. Neque
tamen

Año. II

2. Timo. 2

1. Timo. 5

Ad Tit. 3
Año. I

Año. 6

tamen in medijs & exulceratissimis morbis de remedio desperandum erit, sed tanto magis de pharmaco idoneo cogitandum providendumque.

¶ Ad certum titulum ecclesiæ ministros canonicè deligendos ordinandosq̃. CAP. II.

Quoniam verò primitiua ecclesiæ facies, quod ad institutionem ministrorum attinet, paulatim immutata fuit: nimirum, dotatis tēplis, sacerdotijsq̃; ac certis stipendijs ministrantibus constitutis: visum subinde sanctis Patribus non absq̃; multa ratione fuit, ne quisquam sine certo titulo (qui illi victum necessariū suppeditaret) ad maiores, quos & sacros ordines vocamus, ordinaretur. Adhibita etiam non leui seueritate in Episcopos, qui secus facere præsumpissent. Quæ cum sic se habeant, reformationem ordiri hinc fuerit necesse. Videndum itaque in primis est, vt collationes ecclesiasticorum sacerdotiorum seu beneficiorum, vt electiones, præsentationes, & institutiones clericorum ac ministrorum, maximè eorum qui curæ præficiuntur animarum (quæ scientia scientiarum meritò appellanda est) ritè ac canonicè fiant. Vtque maximi illi & teterrimi abusus & vitia (quæ in deligendis personis ecclesiasticis, non vulgari cum detrimento ecclesiæ sæpenumero committuntur) quoad fieri potest, tollantur. Quod tunc demum futurum est, cum repulsis ac submotis indignis, digni tantum ac idonei admittantur, qui & velint & possint officium (propter quod beneficium datur) gerere & explere. Scriptum est enim: Qui non laborat, non manducet.

¶ Manum nemini citò imponendam. CAP. III.

Quamobrem omnibus, qui præficiendi ecclesiasticis munij ministros potestatem habent, illa (quam paulò antè retulimus) Paulina admonitio semper ob oculos versabitur. Manus citò nemini imposueris, neque communicaueris peccatis alienis. Si enim ad honores mundi sine suffragio temporis, sine merito laboris indignum est peruenire, & notari ambitus solent, quos probitatis documenta non adiuuant, quàm diligens, & quàm prudens habēda est dispensatio diuinorum munerum & cœlestium dignitatum: Certè omnium excommunicatione percellerantur, qui ecclesiastica beneficia contulissent indignis.

Ex concilio
Lateranē
sub Ale-

1. Timō.
S. Leo. c.
miramur.
61. dist.

Ex cōcil.
Toletā.

¶ Humant affectus & uenalitas in beneficijs ecclesiasticis, execrabiles. CAP. IIII.

Hieron. in Nume.

Phil.

Matth. 21

Ioan. 2.

Marc. 11

Luc. 19

NVlla itaque consanguinitatis ratio, nulla propinquitatis contemplatio, facere debet hoc, ut populi gubernatio, alij, quàm meliori tradatur. Cessent omnes affectus humani, qui sua, non quæ IESV Christi sunt, quærunt. Maxime verò sacerdotiorum ac beneficiorum uenalitas execranda est. Quòd qui sic præficiunt, ac præficiuntur inter ementes & vendeutes columbas, (quos Dominus flagello de funiculis factò è Templo eiecit, ac mensas nummulariorum & cathedras vendentium columbas euertit) computètur. Si enim is dignus sacerdotio creditur, cui non actionis merita, sed præmiorum copia suffragatur, restat, ut nihil sibi in ecclesiasticis honoribus grauitas, nihil sibi defendat industria, sed totum auri prophanus amor obtineat. Et cum fides simul & uita in sacerdotibus & ministris eligenda sit, quæ tandem uita, & quæ opera sacerdotis illius erunt, qui honores tanti sacramenti per præmium conuincitur obtinere?

¶ Beneficia ecclesiastica, priusquam uacent nemini promittenda. CAP. V.

Ex cõcil.

Later.

CVM olim Conciliari institutione vetitum sit, ne vlla ecclesiastica ministeria seu beneficia promittantur alicui priusquam uacent. Tum ne quis mortem proximi, in cuius locum & beneficium se crediderit successurum, desiderare videatur. Tum quòd turpe sit, diuiniq̃ plenum animaduersione iudicij, si locum in ecclesia Dei futuræ successionis expectatio habeat, quam ipsæ etiam seculares leges condemnare curarunt. Idque verò quum nunc passim præter omnem personarum delectum, designatis etiam ex nomine beneficijs, in quæ stipulatores successuri sunt, pessimo exemplo fiat, tollendus abusus est. Idque non aliter, quàm secundum canonicam ordinatiõnem, ne quis sollicitus sit, non tam de officio, quàm de beneficio uiuentis.

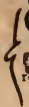
¶ Dignis tantum beneficia esse conferenda. CAP. VI.

QVI sacerdotia ecclesiastica pleno (ut aiunt) iure, potestatem conferendi habent, alium factæ à se manuum impositionis discussorem non expectant. Præcipua ergo illis habenda cura est, idque maxime in præficiendis parere, ne apostolici præcepti præuaricatores ac rei fiant.

Quis

*beneficia non
amoris nec
non hominum
sed uis di
gnis. ut
in sermone
ubi hoc sig*

*Canta expecta
tio uidentur*

Quis enim non intelligit, quàm graui culpa se obstringit is, qui in causa est, vt cæcus cæco ducatum præstet, nimirum am-
 bobus in foueam delabētibus? Despiciunt (inquit Malachias propheta) nomen domini, qui cæcum, qui claudum, qui languidum animal, ad immolandum offerunt, & propterea gra-
 uiter à domino increpantur. Quis verò cæcum animal of-
 fert, nisi qui indoctum in docti locum ordinat, magistrumq;
 facit, qui vix discipulus esse poterat? Claudum verò, qui lucra
 terrena quærentem, locat iu dignitate, veluti pedem in diuer-
 sa ponentem? Cui potest inferri illud: Vsq; quo claudicatis
 in duas partes? Languidum denique, qui vitiosum pro reli-
 gioso habet, quiq; tardum & pigrum probat patientem.

Matth. 15
 Luc. 16
 Malach. 1
 Hieron. In
 Malach.

¶ Idoneos tantū in prælatos eligēdos esse. CAP. VII.

Sacris Canonibus saluberrimè constitutum est, vt omnes
 Cathedralis ecclesiæ, collegia & conuentus ad dignita-
 tes vacantes, ex sua congregatione idoneos eligant præ-
 latorum. Atq; eos demum sacris administrationibus dignos esse
 existiment, quorum omnis ætas per disciplinas ecclesiasticas
 cucurrisset. Iam vt primitiæ ecclesiæ censura mitigationem
 recipiat discretionis, is saltem aliorū curæ præficiatur, cuius
 comparatione, grex cæteri meritò dicatur. Quomodo enim
 fieri potest, vt non vilissimus reputetur, qui est honore præ-
 stantior, nisi quoque scientia & sanctitate præcellat? Atque
 vtinam hic pensetur, & nautis & nauigio deferēdis eandem
 imminere periclitandi necessitatem.

Ex cōcil.
 gener. c.
 ne pro de-
 fectu. de e-
 lectione.
 Ex concil.
 Basilien.
 Hierony.
 Synna.
 an. Lau-
 rent. c. vi-
 rissimus.
 l. q. 18.

¶ In eligendo, ætas, mores, literatura & sacer-
 ordo, spectanda. CAP. VIII.

Quapropter electores solliciti sint, vt talem præficiant,
 qui officio credendo satisfacere possit, virum ætatis
 legitime, moribus grauem, literarum scientia præ-
 ditum, atque in sacris ordinibus constitutum, Scientes ipsis
 in re tam graui, vel dolo, vel negligenter agentibus, non mi-
 norem quàm malis illis pastoribus ac prælatis (quos ipsi præ-
 fecerunt) in districto Dei iudicio immiuere pœnam. Neque
 enim impunè peccatur in Spiritum sanctum, qui in omni ele-
 ctione vt auctor inuocatur. Neque inultum permittet Deus,
 si quis iureiurādo, quod sub electionem præstatur, frustra no-
 men domini vsurpauerit. Vt omittamus pœnas canonicas,
 quæ perperam eligentes manent.

Ex cōcil.
 Basilien.
 ordinandi qu-
 las cō dnt.
 Deut. 5

¶ Electionem synceram esse oportere. CAP. IX.

Hier. 8. q.
1. c. licet.
& c. Si et
go.

Absit ergo omnis simoniæ prauitas, omnis personarum respectus. Cessent potentiorum preces, quæ minis æquiparantur, omnisq; impressio: cesset ambitio, ac dominandi libido. Ad hæc, procul absint omnes illicitæ obligationes, quæ sub electione, aut paulo post ab eligendo vel electo, haud præter simoniæ labem extorquetur. Et procedat de vultu Dei opus ipsius, vt scilicet, qui præstantior est omnibus, qui doctior, qui sanctior, q in omni virtute eminentior, hic eligatur.

¶ In confirmatione electionis, quæ expendenda. CAP. X.

Electione facta, Nos & ceteri qui confirmationis munus impendemus, officio nostro, Deo volente non deerimus, discussuri scilicet diligenter & formam electionis, & electi merita, priusquam nostras imponamus manus.

¶ Per patronos, idoneos præsentari oportere. CAP. XI.

Patroni tum ecclesiastici, tum laici (quos hac de re diligenter admoneri curabimus) videbunt, vt idoneos (quæ admodum antè diximus) Archidiaconis præsentent. Cõpertum siquidem habemus, quàm hinc supra modum peccatur. Sunt enim qui tantum filios ac consanguineos, seu aliter ipsis addictos, citra vllum delectum, aut discrimen scientiæ, morum, ac ætatis, beneficijs ecclesiasticis admovent. Sunt qui admotis, nomen tantum relinquunt, censum autem atque ecclesiasticos redditus, sibi ausu quodam sacrilego (nihil minus quàm de ecclesiastico ministerio cogitantes) vsurpant. Quæ omnia cum sanctorum Patrum sanctionibus damnentur, multorumq; malorum in ecclesia Dei causa sint, posthac non committi, sed sublata penitus esse, suamque vim canonicis regulis constare ex animo cupimus.

Alex. iij.
c. ex frequen-
tibus.
de in iur.

C. j. et c. ad
hæc. de of.
Archidia.

¶ Quid incumbat Archidiaconi. CAP. XII.

Archidiaconi
officiu
C. finali. de
elect. in 6

Archidiaconi nostri, ad quorum curam inter alia pertinet, vt nostro nomine parochias ordinent, ac ministros ecclesiæ ipsis præsentatos ac oblatos inquirent, Scient sui muneris esse, negligentiam patronorum supplere. Cum enim oculi nostri sint, dispiciet, ne quis alioqui indignus, sub alicuius præsentationis prætextu irrepat ac admittatur. Nec contenti quòd post edicta ter publicata, nusquam cõpareat, qui præsen

præsentatione oppugnet: eorū etiam qui ipsis præsentantur, & ad instituendum offeruntur, vitā, mores, & eruditione accurate peruestigabūt, ac nisi cōperti illi fuerint muneri, cui præfici postulatur, pares, fore nefas putabūt stultè petētibus assentiri. Neq; existimabūt id tēporis, quod huic examini impendent, perdi, cum nequaquam possit collocari melius, maxime quodd officium eorū, hoc ipsum vt fiat, magnopere requirat.

¶ Aliquot abusus officialium inter visitandum corrigendi. CAP. XIII.

ET quoniam ad nos quorundā querela perlatū est, nōnullos officiales Archidiaconorū nostrorū inuestituræ nomine plus xquo interdum petere, quosdā etiā institutione ipsam petētibus, vel temerè negare, vel saltē in longū differre tēpus, quamlibet legitima sit præsentatio, & idoneus is qui præsentatus est. Curæ itaq; nobis erit, inter visitandū, de his diligēter inquirere, & quæ vitiosa cōperientur, Archiepiscopali auctoritate, communicato tamē cum Archidiaconis nostris (vt par est) cōsilio, quoad eius fieri poterit, corrigere.

¶ Omnes qui de beneficijs disponunt, sui officij admonendi. CAP. XIIIII.

REferre etiam non parum existimamus, omnes qui de sacerdotijs seu beneficijs ecclesiasticis quacumque disponendi potestātē habent, speciatim ac diligenter admoneri, vt hisce synodaticis canonibus, per omnia obtemperant, nisi in eo ipso iu quo deliquerint, puniri velint.

¶ Moderatio patronos laicos respiciens. CAP. XV.

ATamen quod ad patronos laicos attinet, hanc censurā eatenus moderamur, vt si Archidiaconi nostri præsentatos ab eis, quod inidonei sūt, instituere recusent, liceat ipsis inutiliū loco, alios, iterum intra tēpus legitimum præsentare, modò tamen dolus absit.

¶ De officio vicariorū in pōtificalibus. CAP. XVI.

POSTEAquam de illorum officio diximus, qui sacerdotijs seu beneficijs rectores adpouēt ecclesiasticis ordinibus initiādos, restat vt de Vicarijs nostris in pōtificalib; atq; huic muneri (in partem sollicitudinis nostræ vocati) potissimū delegati sunt, paucis dicamus. Nobis quidē vti cæteris omnibus pōtificibus, in Aaronis persona loquutus est deus: Homo per familias, qui habuerit maculam, non offeret panes

Leuit. 21.

deo suo, nec accedet ad ministeriũ eius. Si cæcus fuerit, si claudus, si vel paruo vel grandi vel torto naso, si fracto pede, si manu, si gibbus, si lippus, si albuginẽ habens in oculo, si iugẽ scabiẽ in corpore, vel herniosus. Omnis enim qui habuerit maculã, non accedat offerre hostias domino, nec panes deo suo.

*si
necesse est
e debent.*

Quid per allegoriam sermo diuinus significare voluerit, maximus ille cœlestium rerum peruestigator Paulus in epistolis, quas Timotheo ac Tito, ambobus nascentis ecclesiæ episcopis inscripsit, grauissimẽ explicauit. Quum enim mandasset, vt per ciuitates presbyteri constituerentur, statim subiicit,

Ad Tit. 1.

quales substitui vellet & oporteret. Oportet (inquit) constituendum sine crimine esse, sicut Dei dispensatorem, non superbum, non iracundum, non vinolentum, non percussorem, non turpis lucri cupidum: sed hospitalem, benignum, prudentem, sobrium, iustum, sanctum, continentem, amplectentẽ eum, qui secundum doctrinã est, fidelem sermonem, vt potẽ sit exhortari doctrina sana, & eos qui contradicunt, arguere. Dia-

1. Timo. 3.

conos similiter pudicos, nõ bilingues, non multo vino deditos, nõ turpe lucrũ sectãtes, habẽtes mysteriũ fidei in cõsciẽtia pura. Et vt iterũ nos officij nostri cõmonefaceret, subiicit: Et hi probẽtur primũ, & sic ministrent, nullum crimen habẽtes.

¶ Quid ipsis potissimũ curandum sit. CAP. XVII.

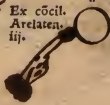
*icarij dicit
examinare
ordinandos.*

Incumbit itaq; nobis, vt probemus primum eos qui ordinibus, maxime sacris, initiari desiderãt. Curæ ergo erit Vicarijs nostris in pontificalibus, manus impositionem auspicaturis, ne hic quid desit, neve ordines sacros aliter quã secundum regulam euãgelicam impartiantur. Vt adiutores in hoc examinationis munere habeãt, non repugnamus, modo primæ sollicitudinis partes apud eos sint, nec quæ ipsis ante omnia agenda erant, in alios penitus relegent, interim ipsi de omnibus incerti, per hæc tamẽ suffraganeis nostris nihil præiudicãtes, quo minus ipsi quemadmodum videbitur opportunum de huiusmodi examine faciẽdo, dispiciant. Vt verò summam multa complectamur, dispicient de ordinandorum etate, vita, scientia & affectu.

¶ De etate ordinandorum. CAP. XVIII.

*Ex cõcil.
Arelaten.
iij.*

Lim Diaconus ante xxv. Presbyter verò ante xxx. etatis annos, non ordinabantur. In Viennensi verò Concilio, sub Clemẽte quinto, ordines sacri minori etiam etati

ætati concessi sunt: nempe subdiaconatus, xviiij. diaconatus, xx. presbyteratus deniq; xxv. ætatis annum nato. Num ad antiquos canones regredi referat, futurum Cõcilium dispiciet. Nos interim admonemus, Viennense Concilium, tum ex alijs canonibus, tum ex seipso interpretandum: nimirum vt ætas quidem illa sufficiat, modò tamen cætera quoque quæ canones plus, quàm ætatem respiciunt, haud desint: nempe literarum scientia, & morum grauitas.

Ex Vienn.
conci. cle.
generalē.
de æta. &
qual.

Ex eodem
conci. cle.
eod. tit.
Ex Later.

¶ Testimonium vitæ ac doctrinæ per initiandos sacris, exhibendum. CAP. XIX.

DE doctrina, vita, ac moribus, Suffraganeus noster testimonium præceptorum, qui ipsos in literis instituerunt, docueruntq; eorum quoq; apud quos sacris initiandus potio rem vitæ partem transegit, ac diuersatus est, ex gere non omittet, ne manifestè criminosi irreparent. Idq; ad certam formulã, quam delineari curabimus. Dum enim præscam ecclesiam respicimus, summo desiderio tangimur, præscos illos sanctissimos mores, non tantum verbis, sed & re ipsa in ecclesiam, quod in nobis est, reducèdi. Illa certe vetuit, ne Epi

Ex iij. Car
thag.

Hierony.
in Leuit.

¶ De eruditione ordinandorũ inquirendũ. CAP. XX.

DE eruditione quoq; & scientia disquiret, ne statim à stitua ad ecclesiastica munia confugiatur. Per prophetam dominus dixit. Quoniam tu sciẽtiam repulisti, & ego repellam te, ne sacerdotio fungaris mihi. Substantia siquidem sacerdotij, sunt eloquia diuinitus tradita, vt Dionysius ille magnus appositè dixit. Quæ vero in parochis, quæ in cæteris eruditio requirenda sit, post dicemus.

Osee 4.

Dionysij.

¶ Videndũ quo affectu ad ordines accedatur. c. XXI.

Quo denique affectu ac proposito accedant ordinandi, videndum, accurateque inuestigandum est: num videlicet dei causa tantum, an potius suæ commoditatis gratia ad ordines capessendos adspirent, quærentes quæ sua sunt, non quæ Iesu Christi. Quid enim est sua querere, &

Phil. 2. non quæ Christi sunt, nisi cum tales nõ gratis deum diligunt, non deum propter deum quærunt, temporalia commoda se-

Aug. 8. q. 1. c. sunt in ecclesia. quentes, lucris inhiantes, & honores ab hominibus expetentes? Quisquis ergo talis est, non dei filius, nec ouili Christi idoneus pastor futurus, sed mercenarius est. *Vbiq;* deus hominis intentionem & mentem spectat, quam Christus in Euange-

Matth. 6. lio lucernam corporis atque oculum vocat. Qui si simplex fuerit, totum corpus lucidum erit. Sin autem fuerit nequam, totum corpus tenebrosum erit. Quare si lumen (quod in initiando est) tenebræ sunt, ipsæ tenebræ quantæ erunt?

¶ Quanto temporis spatio, ante maiorum ordinum receptionem, initiandi se præsentare debeant. Item, & quid initiandi tum secum allaturi sint. CAP. XXII.

VT autem hic animus Vicarijs nostris in pontificalibus eo exploratior sit (neque enim qualicumque assertioni statim tuto creditur) operæpretium existimamus, vt qui ad sacros (quos vocamus maiores) ordines capeßendos aspirant, quatuor temporibus, vt vocant, quæ tempus imperititionis eiuscemodi ordinũ proximè præcedunt, Vicarijs nostris in pontificalibus sese repræsentent, qui eos (quemadmodum diximus) rogabunt, quid eos huc permoueat, an expenderit, quid in hac vocatione præstare oporteat, an huic vocationi se sentiant posse respondere: & an sperent se adiutore Deo continere posse ac velle. Item, an affectu carnis huc ducantur, vt videlicet in otio & suauiter viuant, opes ne & honores parent. Admoneantur quoq; , vt bene seipfos explorēt, excutiantque, ne quum ad capiendos ordines reuerßi fuerint, spiritum sanctum fraudent.

Eo ipso etiã tẽpore ordinãdi, testimoniũ vitæ ac cõuersationis secum afferet, vt Vicarij nostri in pontificalibus, cum ex responsione, tum vita præcedente colligere possint, an admittendi videantur. Et num referat diligentius de vitæ testimonio, ante appetēs ordinationis tẽpus inquirere.

¶ Quale testimonium afferendum. CAP. XXIII.

Qui ciuitatem aut oppidũ senatus, qui vero pagum aut vicũ incolit, iudicij eius loci literas sigillatas quæ gratis dabuntur, secum feret. Quæ ne cuiquam vel per inuidentiam, vel alium minus syncerum affectum denegetur, prohi

prohibemus: Alioqui adferens documentum factæ requisitionis & denegati testimonij, nec tamē inculpatus criminis vel defectus, ac idoneus per Vicarios nostros in pōtificialibus reperi- tus, nihilo secius admittetur. Qui vero non in oppidis aut pa- gis, in quib. titulū nacti ac administraturi sunt, sed in lōgin- qua regione morā traxerūt, hi canonicis satisfaciāt institutis.

¶ Die Mercurij proxima ante susceptionē ordinū,
examinandi, qui initientur sacris. CAP. XXIII.

ET vt hæc omnia eo accuratius obseruentur, visum nobis est, vt ordinandi maxime ad sacerdotij gradum (quod die sabbatino ex more ecclesiastico fieri solet) die Mercurij proximè præcedente, ad nostras ciuitates, vbi Vicarij nostri in pontificalibus ordines ipsos sacros impartient, sese confe- rant, quo duobus dehinc sequentibus diebus, videlicet Iouis & Veneris, quos eiusmodi disquisitioni peragendæ deputamus, Vicarijs nostris, ipsisque nostra auctoritate in eo munere adiungendis Theologis, se repræsentent, examinationique eorum submittant.

¶ Neminem ab examinatione immunem esse oportere. CAP. XXV.

AQua quidem neminem excipimus, etsi magisterij titulum præterat, nisi quem publicū sit & vitam integram egisse, & ea quæ ordo impertiendus requirit, facile cal- lere. Quamobrem nedum Clerici (qui seculares appellantur) sed & religiosi cuiuslibet etiam professionis fuerint, hanc cen- suram experientur.

¶ Cuius admonendi sunt pridie ordinationis,
initiandi sacris. CAP. XXVI.

PRidie ordinationis admonebit Vicarius noster in pon- tificialibus omnes iterum, quo se quisque discutiat, ne officio se alliget, cui non possit satisfacere: Neve men- tiatur spiritui sancto, aut impoenitenti corde accurrat, sed ore confessus, ac spiritu contritus, humiliatusque, post perceptam sacrosanctam Eucharistiam, Deo totus deditus accedat.

¶ In minoribus ordinibus conferendis, quæ cu-
ra adhibenda. CAP. XXVII.

QVanquam qui minores vocantur ordines, tam exactam curam non requirant, suo tamen modo, pro gradu & excellentia ordinis, omnium eorum quæ diximus, ra-
tio

tio habenda est. Quid enim indecorum magis, quàm admo-
 ri infantes, qui non intelligant quid agatur, inò ne capiant
 quidem, quid Clerici nomen, & reliqua minorum ordi-
 num vocabula significet. Quid turpius, quàm quòd penitus Analpha-
 beti, ac interdum flagitiosi (qui ut legum civilium censuras ac
 pœnas eludant, sese impudentissimè ingerunt) in maximam ec-
 clesiastici ordinis ignominiam, sacris iniantur: Qua de re ne-
 mo posthac ordinibus hinc insigniendus est, nisi quem & vi-
 ta commendet, & literaturæ, ætatisq; sit pro ratione suscipien-
 di ordinis, sufficiens, ac rectæ synceræq; voluntatis. Qui enim
 in clerum alleguntur, rem profitentur minime ridiculam, nem-
 pe se peculiariter in sortem domini ascitos, quibus posthac
 omnia terrena fordeant, ac solus dominus fors ac pars hære-
 ditatis futurus sit. Cuius quoque (priusquam ordinentur) di-
 ligenter admoneri debent.

¶ Ab iniandis nihil exigendum. CAP. XXVIII.

VT autem ecclesiastici ordines, summa synceritate, omni-
 questus suspitione, omnisque mali specie quàm longif-
 sime subnota, cõferantur: nolimus ut ab iniandis quic-
 quam, vel sigilli nomine, à vicarijs nostris in pontificalibus exi-
 gatur, sed tantum scribis earum literarum (quæ formata ap-
 pellantur) vnus albus soluatur. Nam eos sumptus, quos ante-
 hac vicarius noster in diœcesi Colonienfium choralium causa fa-
 cere consuevit, nos deinceps pendemus. Non dubitamus inte-
 rim, Suffraganeos nostros suis vicarijs in pontificalibus ita
 prouisuros, ne quis iustam querendi causam inueniat.

¶ Literæ dimissoriæ nulli temerè cõcedendæ. CAP. XIX.

Prohibemus quoque, ne Officiales nostri literas dimisso-
 rias, quæ vulgo licentiatoria ordinandi vocantur, ali-
 cui temerè cõcedant. Illorum enim prætextu, qui suæ ru-
 ditatis & inscitie sibi conscij sunt, nostrorum Vicariorum in
 pontificalibus disquisitione subterfugiunt, ac aliò demigrant,
 vbi nullus canonicæ traditionis respectus habetur.

¶ Tituli ordinandorum diligenter discutiendi. CAP. XXX.

Tituli quoque ordinandorum discutiantur. Pleriq; enim
 inuenti sunt, qui fictis, & emendicatis titulis ad sacerdo-
 tij dignitatem euecti, eandem turpiter prostituere postea
 coacti sunt, vendibiles, quando cunq; dolosi spes refulserit

Bern. ad
Eug.
1. Corin.

pontificis mentem (qui & vult & debet potestate sibi concessa non ad destructionem, sed ad ædificationem vti) abutantur, nullus est qui ignoret. Non prohibeo (inquit quidam vir pius) dispensare, sed dissipare. Dispensatio quidem credita est, sed hic iam quaeritur inter dispensatores, vt fidelis quis inueniatur. Quanquam apud illos maxima culpæ pars resideat, qui vel nulla vel minus legitima vel etiam ficta causa, supplicatorijs precibus inserta, dispensationis teñtorium tandem eliciunt, quos apud Deum (qui renes & corda scrutatur, omnemque hypocrisim ac fraudem execratur) securos quis dixerit?

Bern. ad Ru
pert. cog.

Nemo tibi (ait idem ille quem iam citauimus) de dispensatione apostolica blandiatur, cuius conscientiam diuina sententia tenet alligatam. Sed quia pauci sunt, in quorum conspectu est Deus, plerique vero, qui sacra authoritate pro sua libidine passim abutuntur: fit, vt Lugdunensis Concilij sub Gregorio decimo celebrati, non insalubre decretum aduersus insolentiam eiusmodi hominum in vsum reuocare cogamur.

Ex concil.
Lugdu. c.
ordinarij.
de offic. or
di. lib. 6.

Quo subnixi, cunctis qui talibus diplomatis sibi blandiuntur necessitatem imponemus, literas suas nobis exhibēdi, visuris, num ritè impetrauerint, ac rectè impetratis vtantur. Et vt quàm maxime robustæ sint dispensationes istæ, curabimus tamen, vt menti canonis, ac summi pontificis satisfiat: videlicet, ne animarum cura in his ecclesijs, personatibus, seu dignitatibus (quas sub hoc prætextu occupant) negligatur, nec beneficia ipsa debitis obsequijs defraudentur.

¶ In resignationibus ac permutationibus beneficiorum quæ cura adhibenda. CAP. XXXIIII.

Postremo, quum nobis haud clàm sit, in resignationibus permutationibusque beneficiorum, multa ancipitia per iuria committi ab his qui frequenter subito ac non præmeditati, aut ipsi, aut per suos procuratores (id quod eiusdem reatus ac culpæ est) iureiurando, ante manus impositionem teñtantur, in huiusmodi resignationibus seu permutationibus nullam simoniæ labem, aut aliam illicitam interuenissè corruptelam, cum res crebro longe secus habeat, per quod illi grauem in se Dei iram proculdubio prouocant. Maiori ergo cura diligentiori que, quàm antehac fieri cõsuevit, peruestigatione præuia hæc iuramenta recipi conuenit.

Præstat

¶ Præstat paucos esse bonos, quàm multos in-
utiles sacerdotes. CAP. XXXV.

ET vt cum diuo Clemente hoc caput concludamus, Me- Clemens.
lius est episcopo paucos habere sacerdotes, ac ecclesie mi-
nistros, qui possint dignè opus Dei exercere, quàm mul-
tos inutiles, qui onus graue ordinatori adducant.

¶ De visitatione vltimo loco dicendum.

CAP. XXXVI.

DE visitatione (quæ est altera muneris nostri episcopa-
lis pars) hic dicendi locus non fuerit importunus. Ex-
pedientius tamen erit, hanc partem in vltimam harum
synodaliũ institutionum classẽ reijcere, quòd illic tractetur
commodius maioriq; cum fructu, nimirum traditis iam
atque expositis regulis ad quas oporteat veluti ad amussim
quandam, visitationem redigere, ordiri, atque peragere.

DE OFFICIO PRIVATO AC PVBLI co, vltiq; ac moribus Clericorũ generatim.

CAPVT I.

QVI exactè volet cognoscere clericorũ officium Hiero. ad
Nepo.
& vitam, is diuum Hieronymum ad Nepotianum, ac ceteros patres non minus eruditione
quàm vitæ sanctimonia claros (qui de hac re ex
professio iustis voluminibus scripserunt) perle-

gat. Sat nobis in præsentiarum erit, carptim quædam deliba-
re, ex quibus Clerici nostri summatim deprehendant, quàm
longe lateq; à recta semita declinauerint, subindeq; erroneos
ipsi, tam periculose digressionis commoniti, pedem in viam
mandatorum domini referant. Quod ab illis pientissimus si-
mul ac iustissimus Deus, quum verbo hætenus adhortans, pa- 1. Cor. II
rum profecerit, innumeris plagis iustissimè immisis commo-
nens, manifesto requirit.

¶ Vnde clerici appellatio deriuata. CAP. II.

Neminem fugit vnde clerici appellatio deriuata sit: nem Hiero. ad
Nepotia.
pe à clericos quod sortem sonat. Propterea enim (si diuo
Hieronymo credimus) Clerici dicuntur, quia de sorte
domini sunt: vel quia ipse dominus sors, id est, pars eorum est.
Quia ergo vel ipsi pars domini sunt, vel dominum partem ha-
bent,

bent, tales se exhibere debent, vt & ipsi possideant dominum, & possideantur à domino. Quo cum propheta confidentèr dicant: Dominus pars hæreditatis meæ. Non quidè quòd à sorte Domini laicos secludamus, (omnes enim qui Christo per baptismum & fidem concorporati sumus, populus acquisitionis eius sumus, de quo Propheta dixit: Pars autem domini populus eius, Iacob funiculus hæreditatis eius) sed quòd Clerici peculiari quadam ratione ministerio Dei & ecclesiæ dedicati sint. Omnis quidem multitudo sanctorum erat, attamen dominus Tribum Leuiticã suo ministerio peculiariter deligit, quam in terra Israël præter primitias, decimas, partesq; immolatorum, ac reliqua quæ ipsis peculiariter lex dedicauit, nihil proprium possidere, nec habere partem inter fratres voluit. Dominus enim ipse est hæreditas eius, quam in hoc elegit ex omnibus tribubus, vt stet & ministret nomini eius. Habet Euangelium suam Magdalenam, habet & Martham: & secreuit quosdam Christus, quos dedit Apostolos, quosdam autem Prophetas, alios verò Euangelistas, alios autem Pastores & doctores ad consummationem sanctorum in opus ministerij, in ædificationem corporis Christi. Breuiter à condito orbe, & ab ecclesiæ, quæ in Adam cœpit, crepundijs, semper videntur ex hominibus assumpti quidam, constituti pro hominibus in his quæ sunt ad Deum. Semperq; visum est genus humanum à duobus ministris Dei optime regi, quæ sunt sacerdotalis authoritas, & regia potestas. Quibus, quandiu inter se conuenit, bene actum est de republic. Dei: quum secus, omnia in diuersum repente mutata sunt. Ponit ob oculos sermo diuinus pleraque exempla huc spectantia, perpetuò memorabilia. Sed quid attinet antiqua repetere, quum nostri temporis exempla non minus insignia, non in aures tantum, sed in oculos ipsos influant? quæ nimis abunde docent, quantum malorum in ecclesiam Dei inuexerit, sacra prophanis miscuisse.

¶ Clericum suo officio intentum esse oportere.

CAP.

111.

1. Timo. 5

Omnis mali seminariū cupiditas semper fuit. Nam dum nemo suum peragit officium, alienis semper intentus: nempe clericus quæ laici, laicus quæ clerici sunt (vt deteriora sileamus) usurpat, fit, vt ecclesiæ harmonia diutius constare non possit. Obtestatur Paulus Apostolus Timotheum, quin

quin potius contestatur simul omnes quotquot erant Timotheo successuri: Tu (inquiens) vigila, in omnibus labora, 2. Tim. 4. opus fac Evangelistæ, ministerium tuum imple.

¶ Duplex Clericorum ministerium. CAP. IIII.

CLericis, & in primis ecclesiæ presbyteris duplex ministerium, diuinis & humanis legibus est inunctum. Alterum, vt in commissum sibi populum, Deum propitium habere cunctis rationibus enitentur, quod non tantum sacrificijs solennibus efficitur, sed etiam precibus, quæ à pio corde proficiuntur, teste Iacobo, qui nos ad precandû cohortans: Orate (inquit) pro inuicem vt saluemini. Multum enim valet deprecatio iusti assidua. Omnibus quidem dictum est: Petite, & accipietis. His verò, vt semper petant, nec pro semetipsis tantum, sed & pro tota ecclesia Dei, vt vincat populus, qui sub ipsis est, hostes illos inuisibiles impugnant, eos qui volunt pie viuere in CHRISTO, vt stent sicut Moses, leuatis semper interioribus animi manibus in cœlum, in cōfractiōe in conspectum domini ad auertendû iram eius, ne disperdat populum suû assidue precantem, deinde vt offerant dona ac sacrificia pro peccatis, quemadmodum scriptum est: Quoniam sancti erunt Deo suo, & non polluent nomen eius. Incensum enim domini & panes Dei sui offeret, & ided sancti erunt. Alterû, vt sint religionis magistri, proindeq; vt in lege domini meditentur die ac nocte, vt iudicia domini vera, iustificata in semetipsa, desiderabilia super aurum & lapidem pretiosum multum, dulciora super mel & fenum, totis præcordijs amplectantur, exquirant, scrutenturq;. Idque non propria præsumptione aut humano sensu, sed Spiritu sancto dictante, qui abscondit hæc à sapientibus & prudentibus in oculis suis, & reuelat ea paruulis. Vnde scriptum est Labia sacerdotis custodiunt scientiã, & legem exquirunt ex ore eius, quia Angelus domini exercituum est. Qui in hoc secundo munere præstat, gregi CHRISTI, pascendo adinuendi sunt, de quibus suo loco dicemus.

¶ Biblia à Clericorum manibus nunquam deponenda. CAP. V.

Hic satis est admonisse omnes pariter ecclesiasticis munitis consecratos, ipsos precibus supplicationibusq; publicis Deo persoluendis mancipari. Quas vt non tantum ore murmurent, sed & corde persoluant, nunquam à ma-

Handwritten notes in red and black ink, partially obscured by a large stain.

Jacob. 5
Marth. 7

Exod. 17.
Psal. 105

Hebr. 5
Leuit. 21

Psal. 18

Ex decre.
d. Clemen.

Maich. 11

Malach. 2

Handwritten note in red ink: Biblia legenda à clericis.

Hierony.

nibus eorum liber Legis, hoc est Biblia, deponatur. Nam vt quæ legunt & canunt, discant intelligere, tota vita vix suffecerit: ut tamen quid est in literis sacris, quod totum humanus intellectus assequi possit, alijs subinde diuitiarum fonticulis ex eodem fonte semper scaturientibus.

¶ De horarijs precibus in dies perlegendis, & reformandis Breuarijs. CAP. VI.

*De clericis tenentibus
horarias:*

In cōcil.
Aphrica.

V Eteris ergo instituti, quo sancitum est, vt Clerici sacris initiati, vel sacerdotijs præsidetes, singulis diebus perlegāt horarias preces, quas canonicas appellamus, caute multæ, & potissimum ex, quas iam commemorauimus, videri solent. Hic multo iam ex tempore, pio (vt spes est) animo desiderauimus repurgari Breuiaria. Nam cum olim à sanctissimis patribus institutum sit, vt solæ scripturæ sacræ in ecclesia recitarentur, nescimus qua iniuria acciderit, vt in earum locum successerint alia cum his neutiquam comparanda. Atque interin historix sanctorum tam incultæ ac tam negligenti iudicio conscriptæ, vt nec authoritatem habere videantur nec grauitatem. Deo itaque auctore, deque consilio Capituli nostri, ac Theologorum, aliorumque piorum virorum, reformationem Breuiariorum meditabimur.

¶ Pro cuiuslibet affectu non facilè nouandum quid in ecclesiastico officio. CAP. VII.

Rom. 10.

S Vnt in clero zelum quidem Dei habentes, sed non secundum scientiam, qui priuatis quibusdam affectibus ducti, vel testamento, vel (vt vocant) foundationibus efficiunt, vt vt noua festa, præter ecclesiæ authoritatem, solenniter subinde celebrentur. Quo interim fit, vt preces horariæ, ac reliqua publicè recepta pro affectu cuiuslibet facilè nouentur, id quod nobis non satis probatur. Neque enim errarunt patres, à quorum institutis in dicendis precibus, vt inam tam longè discessum non fuisset. Quòd si hic singulorum affectibus indulgetur, tandem antiquus ritus penitus euanesceat.

¶ Quo affectu horarias preces per soluere oporteat. CAP. VIII.

Ex concilio
Agathensi
presbyter.
Ex eodem
concilio ge.

N On suffecerit autem preces istas horarias vtcunq; permurmurasse, sed vt conciliari cōstitutione cautum est, presbyter ex intimo affectu, eleuat. aq; mente in solum Deum, nocturnum hoc, diurnumque suæ seruitutis pensum

exoluat. Maledictus enim qui facit opus domini negligēter. neral. c. do
 Alioqui in precantes competet, Populus hic labijs me hono- lenter. de
 rat, cor autē eorū longe est à me. Quàm maximè verò orantē celeb. Mis
 cauere oportebit, ne aliò respiciat quàm ad Deum. Quòd si sar.
 externæ gloriæ aucupandæ, aut lucrī gratia, denique potius Hierē. 48
 ex more quàm mente orare instituat, pars eius inter hypocri- Esā. 29.
 tas reputabitur, de quibus Dominus in Euangelio pronun- Matth. 6
 tiauit, quòd ament in synagogis & in angulis platearum stan-
 tes orare, vt videantur ab hominibus, proindeque mercedem
 suam receperint. Et alibi ipsis interminans: Vx (inquit) vobis Matth. 23
 Scribæ & Pharisei hypocritæ, qui comeditis domos vidua-
 rum, oratione longa orantes, propter hoc amplius accipietis
 iudicium. Alibi quidem dominus ait, Oportere semper ora- Luc. 18:
 re, ac nunquam deficere, sed alia prorsus ratione quàm pre-
 cabantur Pharisei: nempe secundum diui Pauli sententiam, qui 1. Cor. 14
 diuini numinis clementiā sibi conciliare volet orando, ocu-
 lis interioribus in cælum semper intētus, orabit spiritu, ora-
 bit pariter & mente: psallet spiritu, psallet & mente, quemad-
 modum de Anna Samuelis matre legimus, quòd multiplicans 1. Reg. 1
 preces, coram domino loquebatur in corde suo, tantumq; la-
 bia illius mouebantur, & vox penitus non audiebatur. Effu-
 dit enim animā suam in conspectu Domini. Deniq; curādum
 est, vt pœnitenti animo ac corde cōtrito, humiliatōq; gratiæ
 Deo dicātur, ac psallatur. Vt enim diuinus Psaltes ait: Pecca- Psal. 49
 tori dixit Deus, Quare tu enarras iustitias meas? & ea quæ se-
 quūtur. Vtq; oculi inter orandū ab omni vanitate auertātur.

¶ Summa deuotione Missæ sacrum celebrari oportere. CAP. IX.

Am si tanto mentis ardore quælibet preces dicendæ sunt.
 I quanta putamus deuotione sacrosanctū Missæ ministeriū,
 in quo corporis & sanguinis dominici sacramēta tractan-
 tur, cōficiunturq; peragendū est? Certè grauiter dolemus atq;
 animo inhorrescimus, vbi videmus passim tātis mysterijs in-
 dignos ac conductitios illos ac indignos sacerdotes, publicis
 etiā ac manifestis criminibus cōtaminatos, sese (idq; irreuerē-
 ter & interdum magis lucelli ac stipis, quàm Dei causa) factis
 ingerere, quorū instat iuteritus, & perditio nō dormitat. Pro-
 bet (inquit Paulus) seipsum homo, & sic de pane illo edat, &
 de calice bibat. Qui enim māducat & bibit indignè, iudicium

lege sacerdos
 sacra minist

1. Cor. 11

sibi māducat & bibit, nō dijudicās corpus domini. Atq; ideo (vt subdit) inter vos multi infirmi & imbecilles, & dormiūt multi. Nam si nos ipsos dijudicaremus, nō utiq; iudicāremur.

¶ Arguuntur, qui polluta mente ad altare Domini accedunt. CAP. X.

Matth. 7

T Erret, nec immeritō, nos sermo dominicus, qui vetat nos sanctum dare canibus, & margaritas nostras projicere ante porcos, quū quosdam leuiculos sacerdotes illotis manibus pedibusque (vt in pronerbio est) audacius in hæc sacratissima mysteria, quàm in prophana irrūpere comperimus. Quales sunt, qui humano affectu tantum, & potius ex more quàm deuotionis ardore ad altare accedūt, quorum polluta est & mens & conscientia, quos meritō horrendum Euangelij exemplum (quod Ioannis xiiij. legimus, in hæc verba: Et postquàm accepisset buccellam, introiuit in eum Satanas. & cætera quæ sequuntur) ad meliorem vitæ frugem, altio remque tanti mysterij contemplationem reuocaret.

Ioan. 13

¶ Reuidenda Missalia ac Breuiaria. CAP. XI.

P ecularia Missarum argumenta recens præter veterum institutionem inuenta etiam patribus displicuerunt, quòd tantum mysterium pro affectu cuiuslibet tractari non debeat. Profas indoctas nuperius Missalibus cæco quodam iudicio inuectas prætermittere per nos liceret. Videbimur ergo operæpretium facturi, si Missalia perinde atq; Breuiaria peruideri curemus, vt amputatis tantum superfluis & quæ superstitiosius inuecta videri possint, ea tantum quæ dignitati ecclesie & prisca institutis consentanea fuerint, relinquātur.

¶ Quæ omitti aut decurtari, uel organorum uel cantorum concentu haud debeant. CAP. XII.

I Am & illud non recte fit in quibusdam ecclesijs, vt ob cantorum & organorum concentum, omittantur aut decurtentur ea quæ sunt præcipua, Cuius generis sunt recitatio verborum prophetiæ, aut apostolicorum, quam epistolam vocamus, Symbolum fidei, præfatio, quæ & gratiarum actio, atq; precatio dominica. Quamobrem hæc tota distinctissimè ac intelligibiliter, vti cætera omnia (si tamen leuis decurtandi causa subsit) decantentur. Sit quoque cantus quo presbytero respondetur, æqualis, nec præcipitatus.

¶ Quem

lectiones non decurtandæ

Quemadmodum Missa legenda. CAP. XIII.
 Ut legit Missam, cum reuerenda modestia, clarè, distin-
 ctè, & exertè legat omnia vsq; ad canonem, vt qui au-
 diendi sacri causa astat, quod legitur, intelligat, at-
 que ad pietatem excitetur.

Quid post eleuationē Eucharistiæ agēdū. c. XIII.

Post eleuationem consecrati corporis ac sanguinis do-
 minici in nonnullis templis canūt Antiphonas pro pa-
 ce, aut contra pestilentiam & mortalitatem, cum potius
 tū videretur silendū, & ab omni populo mortis dominicæ cō-
 memoratio habēda, prostratisq; humi corporibus, animis in
 cœlū erectis, gratiæ agēdæ CHRISTO redēptori, qui nos san-
 guine suo lauit, à mortēq; redemit. Cātionēs vero illæ contra
 mortalitatē seu cladem, aut pro pace, satius post finitā Missām
 canuntur. Quæ vt ad Deum dirigantur, excerptæ ex canonica
 scriptura plus placuerint, quales sunt Antiphonæ, Media vi-
 ta. ac, Da pacē domine, & similes. Sic tamē, vt illis etiā quæ glo-
 riosæ virgini matri dicatæ sunt, suus honos ac locus seruetur.

Organorū melodiā quēadmodū tēperāda. c. XV.

Organorum melodia in templis sic adhibebitur, ne la-
 sciuiam magis, quàm deuotionem excitet, nève præ-
 ter hymnos diuinos ac cantica spiritualia quicquam
 resonet ac repræsentet.

Singulis dominicis diebus, quæ ipsis peculiaris
 sunt officia dicenda. CAP. XVI.

Mos inoleuit non admodum improbandus, vt diebus
 dominicis toto fermè anno officium Missæ vel de sa-
 cro sancta trinitate vel de spiritu sancto dicatur. No-
 bis satius videtur, vt quæ prisca ecclesia singulis dominicis pe-
 culiaria fecit, obseruentur. Quòd si illorum loco alia vsurpan-
 da erunt, videbitur quod de resurrectione domini est, diei do-
 minico magis conuenire, quòd dies illa potissimum resurre-
 ctioni dedicata sit. Neque ignoramus non absq; causa Conci-
 lio Triburiens. cōstitutum, ne propter missas peculiarias, Mis-
 sa, quam de feria vocamus, prætermittatur.

Confessio, missæ præambulum, deuote
 recitanda. CAP. XVII.

Confessio illa, Missæ præambulum deuotè cum ministris
 vno aut pluribus vicissim consentibus, ac sacerdotis

Nota

*missæ debent
 celebrari or-
 dina fac.*

*De conse-
 crato. c. 2.
 de ferijs.
 Ex conci-
 Triburiē.
 c. 2. de ce-
 leb. miss.*

absolutionem in verbo CHRISTI, plena pœnitentis cordis erga Dei pietatem fiducia, recipientibus recitanda. Ad hanc enim sacro astantes, ea absolutio refertur, vt dignis tantis mysterijs valeant interesse. Quamobrem dum hæc fiunt, non sit minister accendendis luminaribus aut alijs mentem auocantibus (quæ prius facta oportuit) intentus.

¶ Cur sacerdos in altari ministrū habeat. CAP. XVII.

Ex cōcil.
Tolet. c.
II. c. vt il-
lud. de cō-
se. dist. 1.

NEc sine magna ratione in Concilio Toletano constitutum fuit, vt habeat quisque cauens Deo atq; sacrificans, post se vicini solaminis adiutorem vbi temporis, loci, siue cleri copia suffragatur, idque propter morbos & casus diuersos qui occurrere possunt, quo is qui impleturus officia accedit, si aliquo casu turbatus, vel in terram elisus fuerit, à tergo semper habeat, qui eius vicem & officium intrepidus exequatur. Alijs insuper Canonibus cauetur, ne presbyter nisi duobus testibus præsentibus celebret. Quæ decreta in quam disfluetudinem abierint, in aperto est, nimirum presbyteris frequenter celebrantibus, talibus tantum adhibitis qui vix ipsis respondere, nec quid agatur sciant.

¶ Omnis cultus diuinus summa cum ueneratione peragendus. CAP. XIX.

Ex cōcil.
Lugdun.
sub Grego-
rio X.
I. Cor. 14.
I. Cor. 14.

IN summa, cultus diuinus quem sacerdos in domo Dei exhibet, debita cum ueneratione peragendus est, vt & Deo gratus sit, & insipientibus placitus, qui considerantes non solum instruat, sed & reficiat. Monet siquidem diuinissimus Paulus, vt omnia uostra ordinatè ac honestè fiant, ac acerrimè increpat Corinthios, quod irreuerenter conuenirent in vnum ad cœnam domini manducandam.

¶ De uita ac moribus Clericorum. CAP. XX.

Coloss. 3.

Nunc de uita ac moribus paucis videamus. De uita instituenta sic præcepit Paulus, nedū clericis, sed omnibus Christianis: Mortificate (inquiens) membra uestra quæ sunt super terrā, fornicationem, immunditiā, libidinem, concupiscentiā malam, & auaritiā, quæ est simulachrorum seruitus, propter quæ uenit ira Dei in filios diffidentia. Nunc autem deponite & uos omnia, iram, indignationem, malitiam, blasphemiam de ore uestro, expoliantes uos veterē hominē cum actibus suis, & induetes nouū, eū qui renouatur in agnitionē secundū imaginē eius qui creauit illum, quia est omnia & in omnib

omnibus Christus. Induite verò vos sicut electi dei, sancti & dilecti, viscera misericordix, benignitatem, humilitatem, modestiam, patientiam. Super omnia autem hæc, charitatem habete, quod est vinculum perfectionis, & grati estote, verbum Christi habiter in vobis abundanter. In omni sapientia docentes & commonētes vosmetipsos in psalmis, hymnis & canticis spiritualibus, in gratia cantantes & psallentes in cordibus vestris deo. Omne quodcunq; facitis in verbo aut in opere, omnia in nomine domini nostri Iesu Christi, gratias agētes deo & patri per ipsum. Non ad oculū seruiētes, quasi hominibus, placētes, sed in simplicitate cordis, timētes deū. Quodcunq; facitis, ex animo operamini, sicut domino & non hominibus. Orationi instate, vigilantes in ea in gratiarum actione. Sermo vester semper in gratia sale sit conditus, vt sciatis quomodo oporteat vos vnicuiq; respondere. Omnis autē sermo malus ex ore vestro nō procedat. Sed si quis bonus, ad ædificationem fidei, vt det gratiam audientibus. Et nolite contristare spiritum sanctum Dei. Modestia vestra nota sit omnibus hominibus. De cætero, quæcunq; sunt vera, quæcunq; pudica, quæcunq; iusta, quæcunq; sancta, quæcunq; amabilia, quæcunq; bonæ famæ, siqua virtus, siqua laus disciplinæ, hæc cogitate, & deus pacis erit vobiscum.

¶ Ob quam causam Clerici male audiant ac puniantur. CAP. XXI.

Olim Clericis hæc apostolica præcepta tenentibus pax super illos erat, quomodo ergo non tātum vinea, sed & vineæ cultores facti sunt in direptionem? Ecce inquit Ezechiel, ad Hierusalē verba faciens) hæc fuit iniquitas Sodomæ fororis tuæ, superbia, saturitas panis, & abundantia, & otium ipsius, & filiarum eius, & manum egeno & pauperi non porrigebant, & eleuatæ sunt, & fecerunt abominationes coram me, & abstuli eas, sicut vidisti.

¶ Præcipuæ causæ omnis mali tres. CAP. XXII.

Præcipuæ ergo causæ omnis mali sunt, fastus, luxus, & auaritia, à quibus Clerici potissimum male audiunt.

¶ Ambitionem ac fastum clericali officio maxime repugnare. CAP. XXIII.

Vt omnē ambitionis radicem Christus discipulorum cordibus eximeret, paruulum in medio illorū statuit,

Ephē. 5.

Coloss. 3.

Colos. vii.

Philip. 4.

Galat. vii.
Esa. 5.

Ezech. 16.

*tria mala de
vicijs. super
luxuria. auar
ritia.*

Matth. 18.

Luc. 22. deq; primatu certare prohibuit: Qui maior (inquit) est in vo-
bis, fiat sicut iunior: & qui p̄cessor est, sicut ministrator. Nā
quis maior est? qui recumbit, an qui ministrat? Nō nē qui re-
cūbit? Quis vero ignorat Clericū in medio ecclesie esse tan-
quā eum qui ministrat? Quare meminerimus potius officij
nostri quā dignitatis. Neq; enim ad dominationem vocati
Hierony. sumus, sed ad opus. Nō immerito Hieronymus, vt pestē quan-
dam fugiēdos Clericos ait, qui à speluncis domorum pater-
narum abstacti, & pōt in ecclesia sublimari, ac sacerdotijs di-
tati, vanæ gloriæ & superbix stimulis efferuntur.

¶ Omnis luxus Clerico interdictus. CAP. XXIIII.

Hieron. in Mich. c. 2. **B**Eatus Hieronymus ecclesie p̄fectus, qui luxu ac deli-
cijs affluunt, Micheam describere asserit, quod eijsiendi
sint de spatiosis domibus, lautisq; conuiujs, & multo la-
Matth. 22. bore conuulitis enulis, in tenebras exteriores, vbi erit fletus
& stridor dentium. Viuerē quidem de altario sacerdoti licet, lu-
xuriari non permittitur. A crapula itaq; & ebrietate, à copo-
tationibus illis ad haustus æquales, à luxu, ab alea, ab immode-
ratis sumptibus & comestationibus Concilium generale Cle-
ricos reuocat vniuersos, sequutum veteris testamenti institu-
tum, quo ministris tēpli vinū & sicera prohibebatur, ne ebie-
tate grauarentur corda eorum, & vt sensus eorum semper vi-
geret & esset tenuis. Et Apostolus ait: Nolite inebriari vino,
in quo est luxuria, sed impleamini spiritu sancto. Et iterum:
Rom. 13. Non in comestationibus & ebrietatib. & quæ sequitur. Atq;
Prouer. 20. alibi Solomon: Luxuriosa res vinum, & tumultuosa ebie-
tas: quicunq; his delectatur, non erit sapiens.

¶ Clerico non licere uel caupone agere, uel taber-
nas, nisi necessitatis causa intrare. CAP. XXV.

Ex concil. Agat. Lao dic. Carth. vlt. **O**lim tanta honestas desiderabatur in clero, vt ne nu-
prialibus quidem conuiujs ipsis interessē liceret, nec
immisceri spectaculis ac cœtib, vbi amatoria cātan-
tur, aut obscœni motus corporis, choreis & saltationibus ef-
feruntur, ne auditus & intuitus sacris mysterijs deputatus, tur-
pium spectaculorum atq; verborum contagione pollueretur.
Quid, si videret ecclesia illa prisca Clericos nostri temporis
tabernarios, tabernisque (quasi domos non haberent) noctu
diuq; alligatos, quā execraretur facinus? Posthac ergo, non
Ex Cōcil. Viennē. solū nullus ex clero sordidissimū cauponem aut tabernarium
agat,

*Clericus qui
propheta sit*

agat, sed ne ad tabernas quidem nisi necessitatis causa diuertat: alioqui pœnæ canonicæ imminet ei, qui ordini suo hâc ignominiosam notam inurere tentauerit.

¶ **H**abitus, seu exterioris corporis cultus modestia, à clericis exigitur. CAP. XXVI.

Beatissimus Paulus habitus modestiam & in mulieribus desiderat, quem vult verecundum esse, non in tortis crinibus, aut auro, aut margaritis, vel veste pretiosa, sed quod decet mulieres promittentes pietatem per opera bona. Itidem Ap^oolus Petrus eas cōmendat, quarum non sit extrinsecus capillatura, aut circundatio auri, aut indumenti vestimentorum cultus, sed qui absconditus est cordis homo in incorruptibilitate quieti & modesti spiritus, qui est in conspectu dei locuples. Quàm turpis ergo putanda est in clericis tanto gradu sublimioribus deformissima illa ac frequentissima nostræ tēpestatis habituum variatio, quam ne infirmiori quidem vasculo Apostolorum principes permittendam duxerunt? Ex veste apud homines sanctimonix opinionem ancipari prohibuit Christus, qui in omnibus operibus nostris, id quod intus est, primum respicit, mundariq̄ue iubet, deinde quod deforis est. Væ illud horrendum pharisæis hypocritis interminans, qui vt videretur ab hominibus iusti, dilatabant phylacteria sua, & magnificabāt fimbrias, cum essent intus plepi rapina & immunditia. Interim tamen euangelium non temerè vestimentum Ioannis Baptistæ (quod illis professioni ac menti respondebat) de pilis camelorum contextum celebrat, ac ipse Christus vestium molliem ac lenitatem auersatur: Ecce (inquiens) qui mollibus vestiuntur, in domibus regum sunt. Quæ omnia huc spectant, vt velimus clericos præter indictâ tonsuram, vestes quoq; suo ordini cōgruentes deferre, quemadmodum olim generali Concilio cautum est. Pudet siquidem nos, cum viderimus prodire clericos perinde atq; seculi milites amictos, vel qui sint vt fœmina compti. Itidem pannosi clerici ac vestibus lacri displicēt. Neq; enim affectatæ sordes, aut exquisitæ delicix laudem pariunt.

¶ **M**ali exēpli est, sacerdotē se uenditare in Capellaniū delicato laico aut mulierculæ. c. xxvii.

Magna eorū leuitas est, in magnam cleri ignominiam redundans, qui se laicis atque adeo delicatis fœminis,

b s

sacerdos ad
dōi eē negoti
tor, seu Jov
tor, nec cappe
ang ferrinid
ouu laico

Matth. 23.

Matth. 23.

Matth. 11.

Ex cōcil.
general. c.
cler. de vi
ta & hon.
cler.
Hierony.

Hierony. ventris causa, in Capellanos (vt appellant) atque anteambulones venditant. Qui enim debebant esse gregis duces, rediguntur in caudam, & sordidissimis quibusque negotijs alligantur. Proh nefas.

¶ Suspecta mulierum cohabitatio clericis interdita. CAP. XXVIII.

Ex cōcil.
Niceno.

Ex cōcil.
Mogunt.

Niceno Concilio, neque Episcopo, neque presbytero, neque diacono, neque vlli clericorum omnino habere secum mulierem extraneam permittitur, nisi forte mater, aut soror, aut auia vel amita, vel matertera sit. Nos (si tamen hæc tempora tantam seueritatem pati non videntur) saltem suspectam cohabitationem prohibemus.

¶ Auaritia in clero execrabilis. CAP. XXIX.

Ezech. 7.
Hierony.
ad Rust.

Matth. 6.

1. Tim. 6.

EX quo in ecclesia Dei auaritia creuit, periit lex de sacerdotibus: visio de propheta, quemadmodum diuus Hieronymus ad Rusticum Narbonē ait. Nec mirum quod nemo possit seruire Deo & mammonæ: aut enim vnum odio habebit, & alterum diligit: aut vnum sustinebit, & alterum contemnet. Vbi enim est thesaurus tuus, ibi & cor tuum. Habentes autem alimenta & quibus tegamur, quisque secundum suam vocationis rationem, his contenti sumus.

¶ Honesto artificioso victum querere clerico licet. CAP. XXX.

Ex cōcil.
Carthagi.

cap. cler.
vict. 91.
dist.

Apo. 13.

Ephe. 4.

1. Corin. 4.

Quibus non suppetit ex sacerdotio, honesto artificioso victum querant, sequuti diui Pauli exemplum. Sic tamen, ne sordidam aliquam artem sacerdotio ignominiosam exerceant.

¶ Clerici ne mercatores sint, multo minus sceneratores. CAP. XXXI.

2. Tim. 2.

Ex cōcil.

Mog. c. 1.

ne cle. vel

mon. c. 50.

cod. tit.

Nemo militans deo implicet se negotijs secularibus, vt ei placeat cui se probauit. Quare multa prouidentia olim vetitum est, ne clerici vel monachi, mercatores (tacemus sceneratores) sint lucri causa.

¶ Damnantur clerici superstitionis, scurræ, curiosi ac leuiculi. CAP. XXXII.

In concil.

Agat. 7.

quæ fraga

ue de ec-

cess. pr. 1.

Reperiuntur qui superstitioni, diuinationibusque ac sortibus dediti sunt, quos damnamus. Sunt qui scurras in cōiuijs diuitem ac potentium agunt, qui cum malefecerint, gloriatur & exultant in rebus pessimis, qui digni non sunt

cerint, vt cum nostræ, tum omnium piorum expectationi magna ex parte respondisse videantur.

¶ De Canonicorum uita & officio. CAP. IIII.

VT de Canonicis dicamus, paucis: Respondeat eorum uita titulo, respondeat nomini: sint re ipsa, vt sunt nomine, Canonici, id est, regulares. Neq; enim clàm est primam eorum originem monasticæ disciplinæ fuisse. Imitentur Apostolos & nascentis ecclesiæ ministros, quorum erat cor vnum, & anima vna: qui quotidie (vt in Actis Apostolicis legimus) perdurantes vnanimiter in templo, & frangentes circa domos panem, sumebant cibum cum exultatione & simplicitate cordis, perseverantes in orationibus, collaudantes Deum, & habentes gratiam ad omnem plebem. De tali conuentu Psaltes dixit: Ecce quàm bonum & quàm iucundum, habitare fratres in vnum. Qui & compellās ac prouocans eiuscemodi conuentum, ait: Ecce nunc benedicite domino, omnes serui domini, qui statis in domo domini, in atrijs domus dei nostri. Porrò: ecclesiæ istæ collegiatæ quandam vetustatem spirant, & ecclesiæ primitiæ institutum præ se ferunt, quod vel forma ædificiorum ostendit, quæ Canonicos prope templum in vnum penè habitaculum collocauit, vt procul à promiscua multitudine separati, diuinis pariter laudibus ingiter insisterent.

¶ Quemadmodum preces horariæ alie, & diuine laudes decantandæ. CAP. V.

STatis ergo ac debitis horis, laudes diuinæ non cursim ac festinanter, sed tractim: non truncatè, sed integrè, distincte, deuotè, reuerenterq; ab omnibus decantètur, persoluanturq;. Et quum psallendi gratia conueniatur ibidem, muta aut clausa labia nemo tenuerit, sed omnes pariter, senes cū iunioribus laudent nomen domini in psalmis, hymnis & canticis, Deo alacriter modulantes: sic tamen, ne boatus confundat recitationem. Nemo rum, cum publicè vel preces horariæ, vel missæ sacrum cantado peraguntur, legat vel dicat priuatim officium: nam is id, quo ob noxius est, ohoro subtrahit, atque alios vel psallentes perturbat, vel à psallendo retrahit. Quem tamen aliud officium ecclesiasticum aut publicum aliò statim rapiet, vt nisi legens preces horarias, tempestiuè absoluerè haud possit, hac lege teneri nolumus. Quàm autem à vero aberrant, qui existimant sese non alicuius officij in ecclesia

Año. 2

Canonici de
reg. eccl. pri
mitiua prese
sur. Psal. 133

ibidem.

Ex Cõcil.
Agath. in
c. presby-
ter. c. dolē-
tes. de ce-
le. missa.

Canonici
legat pro
rias priuatim in
sord.

clēſia exercendi, ſed quietis & inertię tantum cauſa canonica-
tus eſſe adeptos? Perinde atque fatiſ ſit, paucis quibuſdam cle-
ricis admodum ignariſ, tenui pretio conductiſ, curam diuini
officij committi, quod deinde eiuſcemodi mercenarij, nō ſer-
uatiſ temporum interſitijs, ſyncopando tranſcurrunt, inte-
rim ipſiſ canonicis tota vita torpentibuſ.

¶ Inter ſacra nihil ne cogitandum quidem, quod
Dei aut eccleſiæ oculoſ offendat. CAP. VI.

Longē verò abominabile eſt, quòd quidā tum, cū diuina
aguntur, inter ſeſe de rebus prophanis tractant, muſſita-
tioneſ, colloquia, riſuſ & cachinnos intermiſcēt. Quidā
aut in aliquem chori angulum ſe recipiēteſ, de nugis, ne quid
grauiuſ dicamuſ, commentantur, aut foriſ per templum ma-
gno cum populi offendiulo deambulanteſ, oculoſ pariter &
aureſ ad vanitateſ conuertunt, atque ſacra loca ſordant, poſi-
ti in lapidem offentioniſ & petram ſcandali. Hac lege nullum
excipimuſ, ſiue claris ſit natalibuſ prognatuſ, ſiue plebeiuſ:
Quin potiuſ, qui genere præſtant, meminerint ſe illic canoni-
coſ agere, & conuerſari non in auliſ, ſed in ſcholiſ virtutum
ac eccleſiaſticæ diſciplinæ.

¶ Decani templi ſummi poteſtaſ in præuari-
catorēſ. CAP. VII.

Facimuſ quoque Decano eccleſiæ noſtræ poteſtateſ, per-
ſoneſ eccleſiaſticaſ ex alijs collegiatiſ eccleſijs, interdum
magiſ curioſitate reruſ nouaruſ, quàm deuotioniſ cau-
ſa ad templum ſummū ſe recipiēteſ, ac inibi, præter omne de-
corū, ſæpe etiā eccleſiaſtico habitu nō amiſtaſ, inter laicoſ ſur-
ſum ac deorſum inambulāteſ, pœna canonica, nimirū ſuſpen-
ſionis teporariæ, aut maiori etiā pro ratione culpæ coërcēdi.

¶ Quem oporteat eſſe veſtituſ miniſtrantiuſ
in hiſce eccleſijs. CAP. VIII.

Veſtituſ clericorū antè diximuſ, qui in hiſ tanto de-
bet eſſe decentior, quo ſunt altiori loco, perindeq; atq;
in ſpeculo quodaſ conſtituti. Sit ergo choruſ ingre-
dientibuſ veſtiſ talaris, ſint pilei (quæ bireta vocamuſ,) ſint
camifæ, ſint denique calcei pariter & caligæ taleſ, in quibuſ
non faſtuſ, iactantia, elationiſ vitium, vel mentiſ leuitaſ, ſed
clericaliſ ordinis honeſtaſ & modeſtia deprehendatur. Si qui-
dem ita ſemper viſuſ eſt maioribuſ noſtriſ, externuſ habi-
tum

Nota
qui ſtandum
in choro.

Plorabit, si
videbit modo
nos aduſuſ
choro.

Canonicuſ
ſtatutuſ qual
Agatē. 20.

Hono. 3. c.
ex parte.
de priu. &
exces. pri-
uile.

tum quid intus crepet, designare: adeo ut & leges civiles iniuriam matronæ, habitu meretricio utenti, illatam, non vindicent, ac canones clericum non alligatum coniugio, habitum ac tonsuram clericales deserentem, post tertiam monitionem: clericum verò coniugatum, statim privilegio exuant clericali: adeo ut sic in maleficijs deprehensū, animaduersionem civilium magistratum non euadāt. Ne autem posthac quispiam excusationem nō factæ aut præuix monitionis prætexat, hac nostra synodali constitutione omnes (quotquot sunt in nostris diocæsisbus constituti) clericos qui habitu minus decenti utuntur, monemus, ut intra tres menses, quorum singulos pro singulis dilationibus, tertiam vero uti peremptorium terminum præfigimus, habitū qui clericos deceat, reassumāt: Alioqui ipso facto nulla posthac alia monitione expectanda, in censuras ac pœnas constitutionum canonicarum incursum.

¶ Decani undiquaque aduigilabunt. CAP. IX.

QVo ergo hæc quæ diximus repurgentur, ac debite simul cū omnib. alijs, ad diuini officij prosecutionē ac chori disciplinā spectantib. obseruetur, Decanus diligenter inuigilabit, hinc & hiuc circūspiciēs, ne quid inordinate fiat.

¶ Ante omnia uero ut canonici sacris adsint. CAP. X.

CVi ante omnia curæ erit, ne quis canonicorū sacris absit, sed ut qui emolumentum ferre volēt, officium quoque suum, propter quod beneficium datur, in ecclesia gerant. Aurelianen. Concilio cauetur, clericos qui officio adesse contemnunt, ecclesiasticam disciplinam arbitrio Episcopi rezepturos. Sed facile castigabitur hic lapsus, si negligentes subtractione prouentū seu distributionum mulcentur. Quare qui ab epistolæ lectione, exinde toti Missæ & à primo psalmo, singulis horis canonicis integris ac minime interpellatim (nisi forsitan necessitate auocante, petitaq; ac obtenta licetia) non interfuerit, iustum est, ut hic illius horæ aut officij serpendio in totum careat.

¶ Vicarij ut diuinis laudibus decantandis intersint, adigendi. CAP. XI.

QVi Vicarij dicuntur, in quibusdam collegijs se in libertatem quandam potius carnis quàm spiritus vindicare cõtendunt, uolentes choro, decantandisq; simul cum canonicis diuinis laudibus ac sacris esse addicti: sed hi respiciant,

Aureli. 23
Canonici ab
us ab officio
ab officio e
sua arbitrio
punienda.

Vicarij in choro
eū sep debent.

scant, ac incipiant intelligere cur Vicarij dicantur. Superpelli
ceis quoque vtantur. Cuius enim vices gerent, nisi canonicis
adiutores accedant? Horum nimirum vice, qui vel aduersa va-
letudine detenti, vel negotijs necessarijs auocati, interessē nō
possunt. Cur tandem superpelli ceis vtentur, qui chori sacris
se mancipatos non agnoscunt? In ordinem ergo disciplinæ re-
digantur, suspensionisq; pœna, etiam à fructibus, nedum quo-
tidianis illis quæ distribuuntur, sed à grossis etiam pro culpæ
modo animaduertendum in non parentes.

¶ Ad personalem residentiam cogendi, quibus hæc
perfundationes beneficiorū est imposita. c. xii.

Quorum fundationes personalem residentiam requirunt,
illi aut ipsi resideant, aut à prouentuū perceptione suspē-
dantur, & fructus illi in alios pios vsus conuertantur,
nisi qui reipublicæ causa ex autoritate nostra abfuerint.

¶ Lucri tatu causa sacris adesse nō oportere. c. xiii.

Vtinam optando à Deo Opt. Max. consequi possimus,
nē quisquam lucri causa diuinis interesset: alioqui non
accessurus sacra, veluti quem nummi magis, quam Dei

amor in templum trahit, quæritum pietatē esse putans: qui, nō
dubium, ex numero eorum est, de quibus Esaias dixit: Omnes
diligunt munera, sequuntur retributiones. Nec multū is abest
(vti plerisque doctissimis viris placuit) ab horrendo crimine
Giezi, qui existimauit diuinum munus pecunia redimendum.

Quare viderint clerici nostri, vt eorum mens & intentio tota
in Deum referatur, vt cum Dauid confiteantur Deo in dire-
ctione cordis, ac in labijs suis pronuntiantes omnia iudicia
oris eius. In via etiam testimoniorum domini delectentur si-
cut in omnibus diuitijs. Optandū, vt Psalmus ille centesimus

decimus octauus, qui toties non sine causa in ecclesijs replica-
tur, ore simul & correspondente singulis verbis mente decan-
tetur. Et cum eodem Psalte ex animo dicatur: Voluntariē sa-
crificabo tibi, & confitebor nomini tuo domine, quoniam bo-
num est. Non adimit Christus, sed decernit operanti suā mer-
cedem: Dignus est enim operarius mercede sua. Et: Qui alta-
rio deseruit, de altario & viuet. Sed interim cogitare debet cl-
ericus se viuere nō vt edat, sed edere vt Christo viuat, habereq;
semper menti reconditum Christi verbum: Primum quærite

regnum Dei, & hæc omnia adijcientur vobis.

¶ Capi

*Canonici t
tur ferre
pellicea in a*

*Canonico Zab
intentione p
seruandi d
et deinde ui
Esaiæ 1.
di ex altari*

4. Reg. 3

Psal. 118

Psal. 53.

1. Corin. 9
1. Tim. 5.

Matth. 6.

¶ Capitula disciplinæ qualiter obseruanda.

CAPVT XIII.

Capitula vero disciplinæ (quæ vocant) multo maiori diligentia obseruentur atque hæctenus. Id ita fiet, si non tam prophanæ quàm res sacræ in his tractentur, Si de moribus inquiratur, si vita expendatur singulorum: & quod olim sancti patres fecisse dinoscuntur, extemporali oratione interdum commonerentur fratres. Et in primis ad sacras literas capeffendas instigarentur, atque vt in his optimas horas collocarent, incitarentur, quòd hic reperiaturs fons vitæ scaturiens, ex quo qui haurit, non sitit in æternum. Hic thesaurus euangelicus (propter quem oportet vendere vniuersa) reconditus sit, ex quo prudens ille paterfamiliâs profert noua & vetera.

Ioan. 4.
Matth. 23.

¶ Officium Decani in rebelles. CAP. XV.

Si quos Decanus rebelles cernat, si diuini cultus atq; sui officij negligetiores, si rixosos, si litigiosos, si percussores, si aleatores, si scorta fouentes, aut alijs publicis criminibus irretitos, atque hi fraternam correptionem audire recusaerint, agat in his capitulis quod iubet Paulus: Peccantes, coram omnibus corrige. Tum si respiscere nolint, arceat à sacris, prohibeat participare fructus, donec ad meliorem vitæ frugem reuertantur, sic tamen, vt hic seruetur regula apostolica: Corripite inquietos, consolamini pusillanimes, patientes estote ad omnes, & neque ira, neque odium, neque rancor vllas sibi partes vendicet. Nam illa præpositorum sollicitudo est utilis, illa cautela est laudabilis, in qua totum ratio agit, & furor nihil sibi vendicat. Ira enim sæpe etiam innocentes ad crimen inducit. Dum enim iusto amplius irascimur, & volumus aliena coërcere peccata, grauiora committimus. Per hæc tamen nostris ac ecclesiarum prouinciæ nostræ priuilegijs ac legitimis consuetudinibus, & præsertim mori ac consuetudini qui in aliquibus ecclesijs est (nempe vt causæ disciplinæ per Diaconos dijudicentur) nihil præiudicamus, modo tamen Diaconi ad requisitionem Decani, suo officio gnauiter ac strenuè incumbant ac satisfaciant. Quòd si Decanus & Capitulum negligentes, aut eisdem criminibus irretiti fuerint, ad iuris communis dispositionem redire, necesse erit.

¶ Con

uide. pag. 27.
Exconcilio
Agat. c. 2.

1. Timo. 5

1. Thes. 5

Inno. pap. ij.
Grego. ad Maur.
Imp. c. il.
la. 11. q. 3.

¶ Contentiosi ad pacem & concordiam per Decanum & Capitulum reuocandi. CAP. XVI.

Inuidiæ detractiōnisq; vitium longè omnium pestilentissimum, in collegijs non est nouum, quòd humani generis hostis inter fratres serere semper conatus est, quemadmodum de Abel & Cain, de Ioseph & fratribus eius legimus. Quin parū aberat ab omnium sanctissimo illo collegio, nempe apostolico, nisi pacificator **CHRISTVS** Iesus intercessisset, ac Satanam repente eiecisset. Hinc sæpenumero in clorix, iurgia, & iniuriæ nascuntur. Hinc multæ falsæ criminationes, æmulationes, obreftationes & delationes oriuntur. Et fit lingua ordinata in laudem Dei, inquietum malum, plena veneno mortifero. Fit deniq; vt in ea qua benedicimus Deum & Patrem, in ipsa maledicantur homines, qui ad imaginem & similitudinem Dei facti sunt. Atq; ex eodẽ ore procedit benedictio & maledictio. Nõ oportet (inquit diuus Iacobus) fratres mei hæc ita fieri, sed qui sapietes & disciplinati inter vos, ostendant ex bona conuersatione operationem suam in mansuetudine sapientiæ. Nam si zelum amarum habetis, & cõtentiones sint in cordibus vestris, nolite gloriari & mendaces esse aduersus veritatem. Non enim est ista sapientia de sursum descendens à patre luminum, sed terrena, animalis, diabolica. Vbi enim zelus & cõtentio est, ibi inconstantia, & omne opus prauum. Quæ autem de sursum est sapietia, primùm quidem pudica est, deinde pacifica, modesta, suadibilis, bonis cõsentis, plena misericordia & fructibus bonis, non iudicans, sine simulatione. Fructus enim iustitiæ in pace seminatur, faciëtibus pacem. Proinde si quis putat se religiosum esse, non refrenans linguam suam, sed seducens cor suum, huius vana est religio. Hæc ille.

¶ Pœna aduersus contentiosos pertinaces.

CAP. XVII.

Agathensi Concilio constitutum est, vt quicumque odio aut longinqua inter se lite dissenserint, & ad pacem reuocari nequuerint, primitus arguantur. Qui si inimicitias deponere perniciose in teutione noluerint, de ecclesiæ cœtu iustissima excommunicatione pellantur. Decanus ergo, vbi viderit intercedere inter fratres dissentionis materiã, quæ fraternam dirimat charitatem, huius Canonis autoritate vtatur, ac pro pace sarcienda conseruandaque, Capituli sui

Gene. 4

Gene. 17

Ioan. 13

Iaco. 3

Ex cõcil.

Agath. c.

31.

Canonicorum
29 qm^o sedar

consilium atque auxilium impleret, quod inuicem libenter præstarent, cuiuscunq; odio vel amore longe postposito.

¶ Quo tempore Capitulorum quotidianorum conuentus obseruandi. CAP. XVIII.

Quotidiani Capitulorum conuentus, aut maturius sub summam Missam, aut statim post illam seruandi sunt, ne ob illos diuinum officium vel suspendatur, vel præcipitur, vel denique ab ipsis Canonicis negligatur. Debet enim Dei causa omnibus alijs anteponi.

¶ Volumina statutorum reuidentia. CAP. XIX.

Abent ferè quoque sunt cathedrales ac collegiatae ecclesie suum volumen peculiarium statutorum, quæ interdum pro affectu priuato cuiuslibet augètur ac cresciunt. Inter hæc reperias quàmplura, quæ quàm magis quàm pietatem respiciant, & ad inæqualitatem potius, quàm æqualitatem faciant: vnde discordia inter fratres (vti fieri solet) frequenter alitur, concordia verò scindatur, laceraturq;. Et quantumuis pleraq; inter hæc iniqua reperias, adiguntur tamen omnes qui recens admittuntur, & ad eiusmodi statutorum obseruationem (etiam penitus ignari, quid contineat illa citra vllum delectum) iureiurando sese alligant, quum tamen iuramentum non debeat esse iniquitatis vinculum, nec ad ignorata extendi. Operæpretium itaque nobis videtur, huiuscemodi statutorum volumina inter vilitandum excutere, & quæ Euangelicæ puritati, atq; fraternæ charitati, deniq; disciplinæ ecclesiasticæ minus cõsentanea reperta fuerint, rescire, cauereq;, ne posthac vlla noua statuta in eiusmodi ecclesijs (nisi tamen noster accesserit calculus) edantur.

¶ In Capitulis à iuramentorum facili exactione temperandum. CAP. XX.

Et quum CHRISTVS tanto seio iurandi facilitatem prohibuerit, vt nisi necessitate veritatis, alioqui periclitandæ cogamur, omnino non iurare debeamus, cõcedenda est illa inmoderata in Capitulis iuramentorum exactione, per quam necesse est, vt multi in ancipitia periuria corruant, quorum nõ tantum illi qui peierant, sed & qui causam periurij temerè exigendo præstant, rei sint. Nam CHRISTI Verbum est: Sit verbum vestrum, est, est: non, non: quod amplius est, à malo est. Et in Ecclesiastico legimus: Vir multum iurans,

Canonicorum
consilia qm
fieri dnt!

Nota

Cap. 1. de
iureiuran-
in vj.

Matth. 5.

Iuramentum non
exigendum
a
canonicis.

Cap. & si
Christus.
de iureiur-

Eccle. 32.

irans, replebitur iniquitate, & non discedet à domo eius plaga. Si nos ipsos iudicemus, non utique diiudicemur.

¶ Inter uisitandum de moderandis annis (qui expectantix appellantur) uidentium. CAP. XXI.

NVM annos (qui expectantix appellantur) moderari possimus, uidebimus inter uisitandū, quādo nobis uel id maxime curæ erit, ut qui recens accesserunt Canonici, aliquot annis de consensu Capitulorū suorum, bonarū, ac potissimum sacrarum literarum studijs, in Academia aliqua publica & bene Christiana incūbant, ut quæ tum sequantur illos interim redditus præbendarum suarum, quotidianis distributionibus tantum exceptis, aut portio cuiuscemodi personis, iuxta ecclesiarum statuta & consuetudines assignata. Multum enim refert viros doctos esse in ecclesia Dei, qui ueluti splendor firmamenti fulgeant, & tanquam stellæ in perpetuas æternitates mansuri, ad iustitiam plurimos valeant erudire. Indignum ergo studio tam frugifero intentos, ac in uinea domini operantes, diurno denario fraudari, modò tamen testimonium exhibeant magistrorum, quòd totos illos annos rectis operam dederint disciplinis. Per hæc tamen Canonis inducias, (quæ se latius porrigunt) nolumus coarctare.

¶ Non oportere à Canonico recens admissō, pecuniam statutariam duplicatam ob antecessorem exigi. CAP. XXII.

NEC ferendus nobis diutius uidetur mos ille irrationalis, quo ad unam præbendam receptus, ob suos in eadem præbenda antecessores nō receptos (à quibus ius non habet, sed potius à conferente uel instituyente) pecuniam statutariam sæpius exoluere cōpellitur. Nec ignoramus quosdā Decanos & capitula in eo esse, ut hæc pecuniaria onera (quæ recens recepti, contra sacrorum Canonum dispositionem grauantur) in dies nouis quibusdam ad inuentionibus grauiora, ac tandē importabilia efficiant: quod penitus improbamus.

¶ Communi necessitati ecclesiæ, communi cōtributione consulendum. CAP. XXIII.

QUOD si fabricæ aut alia necessitas ecclesiæ immineat, factius est ut quod in cōmunem uertetur utilitatē, ex communibus redditibus desumatur, quàm ut quis priuatum grauetur. Euangelicum præceptū est, in quo uniuersa lex

*magistri a
tes ab officio
nō dnt defra
dari redditu
suis. unde*

*Hono. iij.
c. sup spe-
cul. de ma-
gistrat.*

*c. non de-
bet. de re-
gu. iur. in
vj.*

*Reparatio ecc
à qbg fieri d*

Matth. 7 consistit & Propheta: Quod tibi nō vis fieri, alteri ne feceris. Et: Quaecumq; vultis vt faciant vobis homines, hæc & vos facite illis. Ad hanc regulam, veluti ad Lydium quendam lapideum, omnes actiones suas, quum omnes Christianos, tum viros ecclesiasticos redigere, æquum est pariter, ac necessarium.

Ex cōcil.
Lugdun. c.
decret. de
imm. eccle
sia. lib. vj.

¶ Tribunalia extra tēpla collocanda. CAP. XXIII.
Cum in quibusdam nostris templis iurisdictionis ecclesiasticæ officiales pro tribunali sedeant, ad quod interdum multo cum tumultu concurritur delitigaturque visum nobis est, vt hæc tribunalia, foris, intra tamen ecclesiarum pomeria, collocentur. Cordi siquidem nobis est, vt quæcunque diuinum officium perturbare possunt, aut diuinæ maiestatis oculos offendere, è templis eliminentur, ne vbi peccatorum est venia postulanda, ibi peccandi detur occasio, aut deprehendantur peccata committi.

¶ Optandum, ut deambulationes in hisce ecclesijs prohiberi possint. CAP. XXV.

Aque vtinam commodè deambulationes etiam illas laicorum (qui ad cathedrales ac collegiatas ecclesias sola rerum nouarū curiositate ducti confluunt, ibidemque nihil minus quàm de rebus sacris, quæ inspectantibus illis aguntur, cogitant) submouere possimus. Grande equidè putamus piaculum, tam veneranda mysteria, quibus astat Deus, & inter quæ CHRISTI corpus & sanguis conficitur, tam irreuerenter haberi: tacemus quòd domus Dei cōtemnitur, de qua CHRISTVS eiecit ementes & vendentes, & non sinebat, vt quis transferret vas per templum, & dicebat docens: Nonne scriptum est, Domus mea, domus orationis vocabitur, vos autem fecistis illam speluncam latronum? Duplici cura hîc videbitur opus, tum vt prædicatores verbi Dei ex suggestis populum ab istis deambulationibus ex scripturis deterreant, tum vt magistratus ciuiles huic rei corrigendæ officium accommodent, cum quibus hac de re agemus.

Marci II.

¶ Theatrales ludos non inferēdos tēplis. CAP. XXVI.

Innoc. 3. c.
cum deco.
rē. de vita
& ho. cle.

Olim theatrales quoque ludi & laruarū ludibria inferentur tēplis pessimo quidè exemplo, adeò vt pro violatione canonica (qua his teterrimus abusus aboleretur) opus fuerit, quem ex nostris diœcesibus, iam, vt speramus, eiectum gaudemus.

¶ Cuiusd

comitia infra
eccias ad secula

¶ Cuiusdam abusus abrogatio. CAP. XXVII.

In quibusdam collegiatis ecclesijs ad summum altare, non ordinarij, sed mercenarij clerici, presbytero sacra peragenti ministraturi adiunguntur, qui tamen officio suo fastidaciunt minus, quum ab altari ad subsellia, ex quibus succinitur, à subsellijs rursus ad altare multum in compositè subinde discurrunt: quod fieri non oportuit, maximè in ecclesijs illis, quæ ordinarijs personis abundant, & quorum ministri copiosis redditibus sunt ditati. Nam omnis occasio contemptus & scandali promiscuo vulgo adimenda est.

¶ Processionum Collegiatarum ecclesiarum, quæ ad maiorem fiunt, moderatio. CAP. XXVIII.

Processiones ecclesiarum collegiatarum ad summum templum, quæ diebus maximè celebribus ac festis fiunt, proculdubio institutæ sunt causa cõueniendi illuc ad Missas episcopales, desiderioque recipiendi cõmunionem, vel benedictione episcopalem: iam quum isti conuentus specie quidem antiquitatis, & nihil præterea repræsentent, imò perniciosæ euagationis materiam & crapulæ occasione diebus illis sacratissimis præstent, illas nobis eatenus abrogare visum est, vt Collegia in ciuitate nostra Coloniæ. in quatuor illis summis anni festis ac diebus celebribus sequentibus, quæq; in suis ecclesijs diuinum officium statis horis reuerèter solenniterq; concelebrent ac peragant: neque his diebus, nisi quum nos in summo tẽplo nostro præsentemur erimus, collegialiter accedant. Nam quantula sit deuotio collegiorum quæ tum accedunt, quis Dei cultus ac veneratio, satis in aperto est. Tacemus, quòd interim apud ipsas collegiatas ecclesias hisce diebus, maximè insignibus, solenne officium prætermittitur: aut si quod dicitur, verius præcipitur ac truncatur, quàm celebratur.

¶ De processionibus non abrogatis. CAP. XXIX.

Reliquas autem processionem more antiquo obseruari volumus: iubemus tamen vt clerus ciuitatis nostræ, abusus, qui hæctenus irrepserunt, matura consultatione præuia, tollere peragat.

¶ Quomodo ad anniuersaria Episcoporum in maiori ecclesia conueniendum sit. CAP. XXX.

Dum vigilia in anniuersarijs Episcoporum in summo nostro templo, conuenientibus illuc collegijs, persol-

uuntur, inconcinnus atque adeò specie ipsa non satis pius ac deuotus, cantus æditur. Quare nobis visum est expedientius, vt collegia singula in suis templis vigilias hæc deuotè absoluant, dein ecclesiam nostram maiorem ad sacrum tantum accedant, illic tantisper facturi moram, donec id compleatur, singulis interim animum ad Deum ac pijs precationes cõuerturis, quæ admodum superiori articulo diximus.

¶ Minora ministeria idoneis committenda, ac decenter peragenda. CAP. XXXI.

Ex cõcil.
Mogūt. de
vis. & ho.
cleri. c. nõ
liceat.

Ex cõcil.
Agathē. c.
sacr. 23. di
stinct.

Antiquissimis Canonibus in plerisque etiam Concilijs sancitum est, ne laici secus altare inter clericos ministrent, neve in sacra ministeria licentiam habeant ingrediendi in sacrarium, quod Græci diaconium appellant, neve vasa dominica contingant. Præterea ne reliquiæ Sanctorum & vestimenta ecclesiastica (quæ honesta esse decet) nisi tantum à sacra ministeris attrahantur, adeò vt ne sacra quidem Deo formis ac monachibus aut lectoribus etiam sacra vasa vel sacras pallas contingere, vel incensum circa altare præferre licuerit, verum id solis Diaconis permissum sit: expressim autem laicis vetitum, ne pallas, ecclesiæ vela, ac altaris oruamenta abluant. Neque patres hic scripturis destituuntur. Iam verò eò ventum est, vt quatuor illi minores ordines, nempe ostiarij, exorcistæ, psalmistæ, ac lectores (non temerè ab ecclesia instituti ac recepti) præter nomen nihil in ecclesia retinuerint, illorumque loco tenues aliquot homines laici, qui per ecclesiæ prælatos minoris compendij gratia subrogantur, illorum officijs sese ingerant, idque indecorè: quippe nullo penitus clericali habitu amicti, inter quos sunt, quos appellamus campanarios, quos ad minimum (cereis accendendis, alijsque in choro ministracionibus intentos) deceret superpelliceis indui. Ne interim prætereamus ablutionem pallarum, vestimentorumque altarum: breuiter, sacrorum custodiam talibus per custodes seu thesaurarios nostri temporis committi, quos hæc contingentes antiquitas nefarij criminis simul cum surrogantibus damnasset: quare cautius posthac agendum, ne ob talem præsumptionem Dominus iratus, plagam populo, qua simul innocens cum nocente inuoluatur, immittat.

DE PAROCHIS AC EORVM VICA-
rijs, alijsq; Verbi ministris. CAP. I.

HIC titulus cum generalis sit, in plerisque alios scinditur. Primum enim videndum est, qui ad verbi ministerium & regimen ecclesiarum admittendi sint, deinde de vita ac moribus eorum. Post, de officio, quod in duobus potissimum situm est, disseminatione verbi, administratione sacramentorum. Postremo, de ipsorum victu, de quibus speciatim dispiciemus. Ante omnia tamen lectorem admonitum esse volumus, hos esse locos quos ecclesiarum iubar diuus Paulus in epistolis ad Timotheum ac Titum accuratissimè tractat. Nam huc illæ potissimum spectant, vt sciant Timotheus, ac Titus, quomodo oporteat eos in domo Dei conuersari, quæ est ecclesia Dei viuentis, nisi quòd articulus administrationis sacramentorum, & qui de victu est, alibi fusius explicantur. Porro, cum hæ Paulinæ epistolæ meræ aureæ sint, & nulli nõ paracho cognitu in primis necessariæ: idcirco ad verbum ediscendæ, memoriæ mandandæ, ac opere complendæ erunt. Ex quibus alijs euangelicis apostolicisq; scripturis ac patrum sanctionibus, nos quædam decerpemus, quo dilucidius fiat, in quibus hætenus magno cum reipub. detrimento peccatum, & quid de cætero parochis factu opus sit.

1. Timo. 5.

In priori
ad Corint.

¶ Qui admittendi.

CAP. II.

QUUM Christus Iesus pastor ille bonus, ac pastorum princeps, qui posuit animam suam pro ouibus suis, circuiret & prædicans Euangelium regni, & curans omnem languorem & omnem infirmitatem. Quum, inquam, is qui venit requirere & seruare quod perierat, vidisset turbas, misertus est eis, quia erant vexati & iacentes sicut oues non habentes pastorem, dicebat discipulis suis: Messis quidem multa, operarii autem pauci. Rogate ergo dominum messis, vt mittat operarios in messem suam.

Matth. 9.
Ioann. 10.

Marci 6.
Luc. 10.

¶ Orandus Deus ut mittat operarios in messem suam.

CAP. III.

NVM, quæso, putamus necdum tempestiuum esse, interpellare dominum messis, vt mittat operarios in messem, ac pastores, non quoslibet, sed secundum cor suum, ni-

mirum ouibus miserè dissipatis ac palantibus requirendis? Quis, nisi in media luce cæcus, non præsentificat, nos in ea periculosissima tempora incidisse, in quibus prædictiones Christi, & apostolorum scripturæ, omnino atque omni ex parte complentur? Quis enim non videt venisse, irrupisseque numerosam admodum cateruam ad nos falsos illos prophetas in vestimentis ouium, qui sunt intrinsecus lupi rapaces, qui non introierint per ostium in ouile ouium, sed ascenderint aliunde fures ac latrones? Non enim venerunt, nisi ut furentur & mactent & perdant, quos videtes mercenarij, & qui non sunt pastores, venientes, fugiunt & dimittunt oues, & lupi rapiunt & dispergunt eas. Fugit enim mercenarius, quia mercenarius est, & non pertinet ad eum de ouibus. Poterant direptores isti sub exuuiis ouino aliquandiu delitescere, nisi Christus eos prodidisset: Ex fructibus (inquiens) eorum cognoscetis eos, quod non possit arbor bona fructus malos facere, nec arbor mala fructus bonos. Ex fructu enim suo vnaquæque arbor cognoscitur.

¶ Vnde dignoscere oporteat Pseudoeclesiastes. CAP. IIII.

- 1. Pet. 2. Iudæ.** Vos qui velit penitus agnoscere, is 11. Petri Epist. legat cap. ij. & quæ eiusdem argumētū est, Iudæ Apostoli vnicam, & eas potissimum diui Pauli epistolas, quas ad Timotheum ac Titum cœpiscopos suos perscripsit, in quibus illos eodē quo dominus, nomine, appellat lupos rapaces, non parcentes gregi. Ex nobis quidem suboriturus, sed peruersa loquentes, ut abducant discipulos post se, homines seipsos amantes, cupidos, elatos, superbos, blasphemos, sine affectione, sine pace, criminatores, incontinētes, proteruos, reprobos circa fidem. A sine præcepti, quæ charitas est, de corde puro, & conscientia bona, & fide non ficta, toto cælo aberrantes, in vano loquium conuersos, seductores, proficientes in peius, errantes, & in errorem mittentes, Magistros prurientes auribus, & in fide (quod bonā conscientiam repulerint) naufragos, verbis contendentes: fanis verò sermonibus, & ei, quæ secundum pietatem est, doctrinæ, neuiquam acquiescentes, superbos, languētes circa quæstiones & pugnas verborum, ex quibus oriuntur inuidiæ, cōtentiones, blasphemix, suspiciones, malæque cōflictationes hominum mente corruptorum, ac proinde ad nihil vtilis, nisi ad subuersionem audientium, quorum sermo

mo vt cancer serpit. Nunquid poterat Apostolus futurorum conscius, hosce Pseudoecclesiastes apertius, aut dilucidius designare, quos nullus profecto Apelles tam expressim suis coloribus depingere potuisset.

¶ Soli autoritate ordinaria comprobati, ad Verbi ministerium admittendi. CAP. V.

ADuersus hos pseudochristos & pseudopphetas, nos præmuniuit Christus: Videte (inquit) ne seducamini. Matth. 24
Lucæ 21.
Marc. 14. Multi enim venient in nomine meo, & multos seducet, vt in errorem (si tamen fieri potest) ducantur, etiam electi. Nolite ergo ire post eos. Vos ergo (vti subiicit commonens) videte. Ecce prædixi vobis omnia. Christi ergo præceptum, quantum nobis ipse concedit, sequentes, quo lupos tam pestilentes ab ouilibus ac diocæsis nostris abigamus, visum nobis est operæpretium fore, antiquos innouare canones, quibus præcipitur, ne vlli ad Verbi ministerium seu prædicationis officium, nisi missi, autoritatèq; ordinaria approbati sint, admittantur. Quomodo enim (secundum Apostolum) prædicabunt, nisi mittantur?

¶ Qui sunt legitimi parochi, & illorum vicarij, modo tamen hi examinati prius, & admisi sint. CAP. VI.

ORdinarij ergo verbi ministri, ecclesiarum parochialium legitimi rectores ac parochi sunt, quos etiam personaliter apud easdem ecclesias, secundum canonicas sanctiones perpetuo residere volumus, nisi tamè eos magna ratio, veluti quòd vel maioris ac publicæ vtilitatis causa absint, quæ & nostro calculo approbari debet, vel quòd soli ob parochiæ amplitudinè gubernationi tantæ non sufficiant, excusauerit. Tum enim qui per illos delegabuntur Vicarij seu vicecurati (modo tamen hi etiam examinati, & tam quod ad vitæ integritatem, quàm Christianæ eruditionis puritatem & zelum attinet, idonei reperti fuerint) nostro permisso eodem officio perfungentur. Qui verò deinceps in vicecuratos assumuntur, Vicarij nostri in pôtificalibus ac Theologorum ei per nos adiungendorum: in diocæsis verò Suffraganeorum nostrorum, illorum, quibus hoc muneris committendum duxerint, censuram (num videlicet obeundo muneri apti seu idonei sint, vel minus) expectabunt.

*Prædicare n
licet, nisi
prius fuerint
Rom. 10. probat*

*c. licet. 5.
is etiã. de
ele. lib. 6.*

*parochus
depersonalit
residere in
parochijs suis*

¶ Fratres mendicantes quatenus admittendi. C.VII.

Ex Cōcil.
Viennen-
cle. dudū-
de sepult.

Aliquot retro seculis in ecclesiam recepti sunt quatuor mendicantium fratrum ordines, quo parochorum in verbi ministerio cooperarij foret. Quos absit vt repellamus, si tamen intra Concilij Viennen. sub Clemente quinto celebrati, aliarumq; canonicarum constitutionum cancellos se cōtinuerint. Nec antè accesserint, quàm per ipsorum prælatos, vt viri inculpatæ vitæ, discreti pariter ac modesti, ac verbã diuini probè gnari, iudicètur, atq; ad hoc munus deligantur: Deinde etiam Vicarijs nostris in pontificalibus præsentati, tales inuenti fuerint ac permisi.

¶ Quam modestiam fratres mendicantes in Verbi prædicatione seruare oporteat.

CAP. VIII.

Qui tamè quum in subsidium tantū vocati sunt, ordinarijs ecclesiarū rectoribus molesti esse desinent, ita videlicet, ne eosdè (quum suo munere fungi ipsimet velint) præoccupèt, nè ve quos in excolèda vinea domini inuare debent in cōcionibus, virulenta ac detractoria lingua carpant, vt in nonnulli huius generis solèt, qui inflati ac incōpositi populi auribus demulcèdis student, suã, non Christi gloriam ambiètes. Tam ignari omnis ecclesiasticæ disciplinæ, vt ignorent parochos, si fortè ceciderint, suos habere iudices, non ipsos fratres censors, multo minus promiscuã plebem: quam exploratū est, mutuis ecclesiasticorum virorum amarulentis detractionibus aded non emendari, vt scandalizetur multo magis. Nec audiendi sunt isti, si seruos Dei accusare se dicant, vt meliores fiãt, quum potius inuidiæ stimulus adulationisq; quàm charitatis studio agitari cōuincantur. Id ipsum vel propria corū cōscientia attestãte, quòd sciant nullum vel in seculo, ne dicamus in eorum monasterijs inueniri, qui velit suum seruum ab alio quàm à se iudicari: aded vt si quis seculi facere præsumperit, hunc & multa sequatur indignatio & vlciscèdã cupiditas. Quin Paulum audiant dicentem, Nolite iudicare inuicè, sed hoc iudicate magis, ne offendiculum detis fratri.

¶ Non ferèdi qui in iurisdictiones & potestates temerè ad plebem inuehuntur. CAP. IX.

Multo minus ferendi sunt qui vt auram venentur popularè, in iurisdictiones episcopales ac ordines ecclesiasticorum

Ex decret.
Pontia-
pont.

Nulla ois in
dicandus.

Ex decret.
Anacle.

Rom. 14.

sticorum pariter & ciuiliū magistratuum iuuehentes, temerè vociferantur ad populum: non intelligentes interdum ne- 1. Timo. 2
 que de quibus loquuntur, neque de quibus affirmāt. Quo nihil aliud efficiunt, quàm vt plebem, alioqui satis in clerum irritatam, irritatiorem reddant, ac gliscenti seditiōum igni oleum subministrent. Iurisdictiones ac magistratus esse oportet. Quod interdum personarum, non ordinis seu magistratus vitio peccatur, alia prouidentia purgandum est, non cæco plebis iudicio expendendum: fraterna correptione opus erat, Matth. 18.
 non accusatiōe aut laceratiōe ex suggestis. Et vt omnia nō statim ad viuum vsque repurgentur, quod fieri vix potest, non grauabuntur isti oculati, in se quoque descendere ac suos erratus inspicere, quo tandem æquiores fiant, diuinisq; iudicijs etiam quædam relinquunt. Si enim omnia (vti scitè Anacletus Ex canon-
Anacleti-
 ait) in hoc seculo vindicata essent, locum diuina iudicia non haberent. Sed de his satis.

¶ Abusus est, qui parochō suo officio interdicit. c. x.

EX his quæ diximus consequitur, cum morem, qui alicubi irrepit, penitus irrationabilem, ne dicamus execrabilem abusum esse, quo legitimi ecclesiarum parochi adiguntur iureiurando affirmare, sese in suis ecclesijs fratres mendicantes ad verbi ministerium (etiam si ipsimet pro ratione suscepti ac cōcrediti muneris eo fungi velint) perpetuo admissores. Quid enim hoc more aliud agitur, quàm vt parochō officium, quo se Christo & ecclesie obstringit, adimatur, ac in alium relegetur? Id vitij, vt spes est, curabimus.

¶ Fratres mendicantes his synodalibus constitutionibus erunt parentes. CAP. XI.

AEquum quoq; censemus, vt qui ex fratribus huic muneris accingi velint, nostris Vicarijs in pōtitalibus serio promittant, sese hisce synodalibus institutis omnino obtemperaturos, quo sermo Dei purè, syncerè, ac sine offensione decurrat.

¶ Decet quoque ut fratres eatenus ordinariæ potestati subijciantur. CAP. XII.

Qvi vt ordinariæ nostræ potestati, quod ad cuiuscemodi functionem attinet, subijciantur, & eatenus monasticæ professionis regulis, obligationibusq; eximātur, non decens tantum, sed & iustum putamus.

¶ De

¶ De semel certo loco destinatis ac admisis, non temerè retrahendis. CAP. XIII.

Q Vi vero semel præsentati & admissi fuerint, vt certo loco hoc ministerio fungantur, non debent temerè seu præter nostrum assensum à suscepto munere retrahi. Nam frequentem personarum mutationem periculosam putamus, vt interim sileamus sæpe minus idoneum in idonei locum surrogari.

¶ Qui nulla legitima autoritate innixi, se Verbi ministerio ingerunt, uti seditiosi cõprimendi. C. XIII.

E Xtra ordinarios parochos, illorumq; legitimos cooperarios, nemo deinceps, neq; suggestum occupet, neq; conuenticulas, vel in priuatis domibus vel vicis faciat, aut quouis tandè modo vsurpet. Quòd si quis secus agere præsumserit, & inobediens perturbare ecclesiam Dei (quæ foris est) perseverauerit, hunc tanquam seditiosum corripì oporteat.

¶ Prohibentur omnes apostatæ monachi ignoti ac peregrini spermologi. CAP. XV.

Q Vamobrem prohibemus omnes apostatas monachos ignotos. Item istos ac peregrinos spermologos, quorum neq; doctrina neq; vita vlli perspecta est: eritq; proinde curæ ciuilibus magistratibus ac præsidibus, vt de his inquirent diligenter: & quos nos proscripsimus, eos illi cum receptatoribus ipsorum doli mali conscijs excedere prouincia compellant: Nisi quid seuerius culpa horum præuaricatorum in ipsos statuere postulauerit. Iam vt inueniatur quispiam (quod absit) qui aliter quàm legitimè parochiã occupauerit, hunc abijci statim oportet, quantumuis plebs, quam corripit, eum retinere contendat.

¶ De Terminarijs quatenus admittendi. CAP. XVI.

E X ordine mendicantium, qui oppidatim soli commorantur, quos Terminarios appellamus, vitam interdum agere monachismo plurimum dissimilem cognouimus, proindeque multis esse inuisos: hos potius, quam officio prædicationis statis illis diebus perfuncti essent, elemosynasq; collegissent, statim ad monasteria sua regredi, ibidemque quieti operam dare, atque obseruare ieiunia & orationes iuxta ordinis sui institutum malumus, quàm vitam communem, ne dicamus licentiosam, inter ciuium turmas ducere. Vbi tamè monasteria

Ex cõcil.
Antio. c. 5

Ex cõcil.
Sardi. 1. &
18. Laodi.
13.

Ex Chal.
Concil.

steria ab oppidis aut vicis tam longe disita fuerint, vt vnus diei itinere repeti non possint, nolumus Terminarios istos hac lege teneri, modò tamen viri graues & annosi, vitæ quoq; ex omni parte integræ ac sanæ doctrinæ comperti fuerint: ac id etiam visitatione potius quàm constitutionibus cauebitur.

¶ Priuilegijs fratrum nihil derogatur. CAP. XVII.

Nolumus autem per prædicta, priuilegijs, ordinibus fratrum mendicantium rite & legitime concessis, præiudicare.

¶ Monachorum ecclesiæ per seculares (ut uocant) presbyteros gubernandæ. CAP. XVIII.

Edem ratione decens est, vt monachi qui parochiales ecclesias, cura animarum apud ipsum monasterium, non personam, relicta, incorporatas (vt vocant) monasterijs suis habent, non per religiosos (quos in monasterijs perpetuam vitam agere conuenit) sed per Vicarios presbyteros seculares (modo haberi possint) ad eundem modum quem supra diximus, examinandos admittendosque gubernari procurent. Quibus etiam de ecclesiæ prouentibus tantum assignare obligari erunt, vnde & iura episcopalia persoluere, & congruam sustentationem habere possint: quod vt fiat, nobis curæ erit. Non tamé tam duri hic erimus, quo mimus interdum viros monasticos, quos singulari vitæ exemplo & doctrinæ salutaris disseminacione insignes comperiemus, apud ecclesias parochiales relicturi & confirmaturi sumus.

Ca. de monachis. de præb. c. 1. de capell. mona.

DE VITA AC MORIBVS PAROCHORVM. CAP. I.

Vanquàm de vita ac moribus Clericorum supra dixerimus, videtur tamen hic locus postulare, vt speciatim aliquid de conuersatione ac moribus parochorum dicamus, quòd horum vita & officium diuo Paulo præcipuè curæ fuerint: adeò vt his rectè se habentibus, de reliquis non admodum magnam sollicitudinem habuisse videatur. Nec immeritò: res enim ipsa declarat, ac prisca secula meminerunt, quàm tranquilla, quàm florens, quàm fructificans, quàm denique felix ecclesia fuerit, dum talibus esset parochis insignis, qui Euāgelicis

gelicis, apostolicisque institutis, fauctorumq; patrum regulis additi, non tantum vocabulo, sed & facto præstabant quod dicebantur. Contrà vero, in quantos æstus, tempestates, procellas, ac pericula, ob eosdem sensim in diuersum mutatos ac varicantes, ecclesie nauicula miserè cõiecta sit, nos sentimus. Ex quibus rursus emergere, quum certo certius non possimus, nisi nos (quibus gregem suum Christus pascendum commisit) vias domini rectas, à quibus varicando excidimus, inambulare pergamus. Quid tandem aliud consilij capiendum nobis, quàm vt singuli, quales esse debemus, tale & simus: atq;

Ioan. vii.

hoc insigne Christi verbum, quod hinc discedens, Petro ouiculas suas committens, post tertiam demum dilectionis stipulationem promissionemq;, vt i vltimum elogium ac memoriale, fidelissimè diligentissimeque inculcauit, & mente & opere teneamus, quod est: Pasce agnos meos. Id fecerimus, si gregem Christi post Christum vnicè diligamus, atque eundem tam verbi doctrina, quàm operis exemplo pascamus, diuini-
orumque sacramentorum dispensationem tueamur, defendamusque,

¶ Vita ut doctrinæ in parcho conueniat, necessarium.

CAP. II.

VBique fermè cum de parochis, sermo incidit, scriptura vitam doctrinæ copulat: nimirum quòd qui vitam agit doctrinæ contrariam, plus exemplo destruit, quàm ædificet verbo. Oportet enim & fieri sermonem, non tantum dici: alioqui competet in parochi quod Seneca Platoni obiectum fuisse refert: Aliter loqueris, aliter viuis. Et quod Christus Phariseis imputat: Dicunt enim, & non faciunt. Alligant onera importabilia in humeros veltros, digito autem suo non lunt ea mouere. Apponatur ergo manus ori necesse est, ne sit

Matth. 23.

Gene. 27. vox quidem, vox Iacob, manus autè Esau. Porrò vox operum
1. Pet. 2. fortius sonat quàm verbū. Intuedus nobis pastorum princeps
Acto. 1. est, cuius tota vita sua doctrina est: qui cœpit primum facere,
Luc. 24. pòst docere. Siquidem, potens opere & sermone, qui discipulos Ioannis de aduentu Messie rogantes, ad opera remisit, dicens: Ite, dicite Ioanni quæ vidistis & audistis. Qui denique non solum vocat oues suas nominatim, sed & vadit ante eas.
Matth. 5. Et eum tantum qui sic docuerit & fecerit, magnum in regno cœlorum fore pollicetur.

¶ Pasto

¶ Pastorem, gregis exemplum esse oportere.

CAP. 111.

Quare beatissimus Paulus ecclesie ministrum institutus: Exemplum (inquit) esto fidelium, in verbo, in conversatione, in charitate, in fide, in castitate. Itidem ad Titum ij. In omnibus te ipsum præbe exemplum bonorum operum, in doctrina, in integritate, in grauitate, verbum sanum, irreprehensibile, ut is qui ex aduerso est, vereatur, nihil habens malum dicere de nobis. Sal enim terræ & lux mundi, prædicator Euangelij dicitur, & lucerna super candelabrum posita, ut luceat omnibus qui in domo sunt. Sic, ut videant homines opera illius bona, & glorificent patrem, qui in cælis est. Quod si sal iufatuatum fuerit, in quo salietur? ad nihilum enim valet ultra, nisi ut projiciatur foras, & conculcetur ab hominibus. Apostolus itaque hoc præceptum commendat Timotheo, ut militet bonam militiam, habens non tantum fidem, sed & bonam conscientiam, quam quidem repellentes, circa fidem naufragauerunt: ex quibus tum erant Hymeneus & Alexander, quos tradidit Satanæ, ut discant non blasphemare. Interea vero ex eodem numero omnes hæretici fuere.

1. Timo. 2.

Ad Tit. 2.

Matth. 5.

Timo. 1.

¶ Vitanda paracho in primis auaritia.

CAP. 111.

Iam quæ clericis vitanda erunt, supra diximus. Ea ipsa potissimum Paulus quamlongissimè à parochis esse vult, & quæ illis opposita sunt, in ipsis quàmmaxime elucere. Primum scilicet, ut abstineant ab omni auaritia. Hospitales enim erunt, non turpis lucri cupidi, non opes, sed animas venantes, non auri, sed hominum piscatores: aliqui ex pastoribus sicut mercenarij, & vertentur in lupos, audientque dominum per Ezechielem exprobrantem: Ac comedebatis, & lanis operiebamini: quod crassum erat, occidebatis, gregem autem mentem non pascebatis: quod infirmum fuit non consolidastis, & quod ægrotum erat non sanastis, quod confractum est non alligastis, & quod abiectum est non reduxistis, & quod perierat non quaesistis, sed cum austeritate imperabatis eis & cum potentia. & cætera quæ sequuntur. Qui enim volunt diuites fieri, incidunt in tentationem & in laqueum diaboli, & desideria multa inutilia & nociua, quæ mergunt homines in interitum & perditionem. Radix quippe omnium malorum, est cupiditas: quam

1. Timo. 1.

Tit. 1.

Matth. 4.

Ezec. 34.

1. Timo. 6.

quam quidam appetentes, errauerunt à fide, & inferuerunt se doloribus multis. Tu vero ó homo Dei, hæc fuge: sectare vero iustitiam, pietatem, fidem, charitatem, patientiam, & mansuetudinem.

¶ Parochi familiam irreprehensibilem esse debere. CAP. V.

Interim erit domui suæ bene præpositus, vt nõ tantum ipse, sed & sua familia irreprehensibilem vitam agat. Qui enim domui suæ præesse nescit, quomodo ecclesiæ Dei diligentiam habebit? Oportet autem illum & testimonium habere ab his qui foris sunt, vt non in opprobriũ incidat & in laqueum diaboli. 1. ad Timotheum 111.

¶ Parocho luxus omnino cauendus. CAP. VI.

1. Timo. 3.
1. Timo. 5

Deinde procul absint parochi ab omni luxu. Sobrium enim vult parochum esse Paulus, nec multo vino deditum, ac vino potius ad necessitatem quàm ad voluptatem vtentem, quemadmodum ipse Timotheo præcipit, ne aquam adhuc bibat, sed modico vino vtatur propter stomachũ suum & frequentes infirmitates. Nesciat ergo parochi domus comestationes crapulosas, excretur computationes illas ad æquales hantus obligatorias. Sit procul à symbolorum (vt vocant) dationibus. Turpissimum putet, nili causa necessitatis, intrare tabernam, quasi domum non habeat ad edendum & bibendum. Breuiter, vitet omnia quæ pastorem auctoritatem aut dedecorant aut imminunt.

¶ Pudicitia seruanda parocho. CAP. VII.

Roma. 2.

Detestetur quoq; omnem libidinẽ. Nam oportet parochum esse pudicũ. 1. Timoth. iij. & se præbere exemplũ in castitate. 1. Timoth. iij. ne in eum verẽ dicatur Qui alium doces, te ipsum non doces. Qui prædicas nõ furandum, furaris. Qui dicis non mœchandũ, mœchans. Qui in lege gloriaris, per præuaricatione legis Deum inhonoras: per quod blasphematur nomen Dei inter gentes. Quo enim vultu fornicarios cœlo excludet cum Paulo, qui huic vultu abro cœni ipse immersus est? An existimas (inquit ipse Paulus) ó homo omnis qui iudicas eos qui talia agunt, & facis ea, quia tu effugies iudicium Dei? In quo enim iudicas alterum, te ipsum condemnas: eadem enim agis quæ iudicas. Scimus quippe, quia iudicium Dei est secundum veritatem in eos qui talia agunt.

1. Corin. 6
Eph. 5.
Gala. 5.
Roma. 2.

¶ Quæ

¶ Quæ fugienda & quæ sectanda parcho. c. viii.

DEnique Paulus ad Timotheum: Iuuenilia (inquit) 2. Timo. 2
desideria fuge, sectare verò iustitiã, fidem, spem, & cha-
ritatem, & pacem cum his qui inuocant Dominum de
corde puro. Labora sicut bonus miles CHRISTI. Nemo
enim militans Deo, implicat se negotijs secularibus, & quæ
tequuntur. In summa, sollicitè cura teiplum probabilem ex-
hibere Deo, operarium inconfusibilem rectè tractantem ver-
bum veritatis. ij. Timoth. ij.

DE DISSEMINATIONE VERBI.

CAPVT I.

*Euangelizare
melig' oí ope*

HOC Ministerium sanctissimus Apostolus exte-
ris omnibus longè præfert. Vnde & Corinthijs
scribens, ait, Non misit me CHRISTVS baptiza 1. Corint. 1
re, sed Euāgelizare: cui & ceteri Apostoli astipu-
lantur, quum inquirunt: Non est æquum nos re- A dō. 6
linquere verbum, & ministrare mensis. Quinimo & CHRI-
STVS alijs anteponeit: Euntes (inquiens) in mundum vniuer- Matt. vii.
sum, prædicate Euangelium omni creaturæ, ac docete omnes
gentes, baptizantes eos in nomine Patris, & Filij, & Spiritus
sancti, docentes eos seruari omnia quæcunq; mandauí vobis.
Quamobrem Paulus Timotheum suum excitans, ait: Atten 1. Timo. 4
delectioni, attende exhortationi & doctrinæ, noli negligere
gratiam quæ in te est, quæ data est tibi per prophetiã cum im-
positione manuum presbyterij. Hæc meditare, in his esto, vt
profectus tuus manifestus sit omnibus. Attende tibi & doctri-
næ, insta in illis: hoc enim faciens, & teipsum saluum facies &
eos qui te audiunt. Et iterum: Tu verò vigila, in omnibus la- 2. Tim. 4.
bora, opus fac Euangelistæ, prædica verbum, insta opportu-
nè, importunè, ministerium tuum imple.

¶ Quid parcho meditandum. CAP. II.

MEditabitur parochus quid ipsi dominus per Ezechie-
lem cap. iij. xxxiiij. ac xxxiiij. præceperit, parabola quæ
speculatoris menti insigenda est: Speculator è (inquit)
dedi te, domui Israël. Quòd si speculator viderit gladium ve-
nientem, & non insonuerit buccina, & populus se non custo-
dierit, veneritq; gladius, & tulerit de eis animam, ille quidem
in iniquitate sua captus est, sanguinem autem eius de manu

Nota

- Iaco. 5 speculatoris requiram. Parochi siquidē sunt, quibus potissimum dictū est: Fratres, si quis ex vobis errauerit à veritate, & conuerterit quis eum, scire debet quoniam qui conuerti fecerit peccatorem ab errore viæ suæ, saluabit animā eius à morte. Durā est nimis illa prophetae lamentatio: Paruuli petierūt panem, & nemo dabat eis. Pasce ergo fame morientem: si non paueris, occidisti. At hono ex duabus partibus constat, ex carne scilicet & spiritu. Duplici ergo cibo opus est. Nam vt Matth. 4 scriptura ait, Non in solo pane viuit homo, sed in omni verbo quod procedit de ore Dei. Cibus exterior carnem tantum mortalem reficit, & intrans per os, in ventrem vadit, & in feculum emittitur. Panis autem spiritus tam per verbum prædicationis, quā sacramentaliter in veritate corporis & sanguinis dominici, in viua fide comestus, viuificat, reficit, ac vegetat animam, qui non perit, sed permouet in vitam æternam, & hunc qui ederet, non morietur in æternum. Id quod omnes Hcbr. 4 pij sciunt ac sentiunt. Viuus enim sermo Dei est, & efficax, & penetrantior quouis gladio ancipiti, ac pertingens vsque ad diuisionem animæ & spiritus, compaginmq; & medullarum.
- ¶ Fidelitas in primis in parochio requiritur.

CAP. 111.

1. Corin. 4 **H**ic iam inter huius cœlestis panis dispensatores quaeritur, vt fidelis quis inueniatur. Fidelis, inquam, seruus & prudens, quem constituit Dominus super familiam suam, vt det illis escam in tempore. Beatus ille seruus, quem Matth. 24 quum venerit Dominus eius, inuenerit sic facientem. Sin fœcus, veniet Dominus serui illius, in die quo non sperat, & hora quam ignorat, & diuidet eum, partemque eius ponet cum hypocritis, vbi erit fletus & stridor dentium.

¶ Quis sit fidelis uerbi dispensator. CAP. 1111.

1. Ioan. 4 **I**s autem fidelis est dispensator, (attestāte diuinissimo Ioanne) cuius scopus vicus ille CHRISTVS est, & cuius spiritus confitetur CHRISTVM in carne venisse: id est, vt diuus Paulus interpretatur, qui docet apparuisse gratiā Dei & Saluatoris nostri omnibus hominibus ad erudiendum nos, vt Ad Tit. 2 abnegantes omnem impietatem & seclaria desideria, sobriè, iustè, & piè viuamus in hoc seculo, expectantes beatam spem & aduentū gloriæ magni Dei & Saluatoris nostri IESV Christi. Qui, inquam, docet eundem CHRISTVM Iesum dominum

minum nostrum hominem factum, vt daret semetipsum pro nobis, vt nos redimeret ab omni iniquitate, & mundaret sibi populum acceptabilem, sectatorem bonorū operum. Quibus verbis sanctus Paulus duas in CHRISTO naturas, verbi scilicet & carnis, indissolubili vinculo coherentes, & vtriusq; naturæ rationem complectitur. Verbi, quatenus erudit nos, docens quæ sit voluntas patris, quam facientibus denuntiat præniūm, præuaricantibus verò pœnam æternam. Carnis vero, quatenus datus & immolatus est pro nobis in ara crucis. Agnus immaculatus & victima tollens peccata mūdi, nobis relinquens exemplum, vt sequamur vestigia eius, & eadem cogitatione armemur, quia qui passus est in carne, desijt à peccatis, vt iam non desiderijs hominum, sed voluntate Dei, quod reliquum est in carne temporis viuamus. Omnis autem spiritus qui soluit **IESVM**, ex Deo non est, & hic est Antichristus, de quo audistis: quoniam venit, & in mundo est.

1.Ioan.1
1.Petr.2
1.Petr.4
1.Ioan.4

¶ Omnis scriptura ad geminam charitatem exigenda. CAP. V.

IS item fides est minister verbi, qui omnem scripturam ad Christianam exigit charitatem. Charitas enim Christianismum consummat, quemadmodū apud diuum Paulum legimus **Finis præcepti est charitas de corde puro, conscientia bona, & hęc non ficta.** Et est potissimum illud indicium, quo Christiani esse cōprobamur. **In hoc (ait CHRISTVS) cognoscant omnes quòd discipuli mei estis, si dilectione habueritis adinuicē.** Vnde beatus Augustinus in libris de doctrina Christiana breuissimam methodum ad peruestigandas, intellegendasq; scripturas cōmonstrare volens **Quisquis (inquit) scripturas diuinas vel quamlibet earum partem intellexisse sibi videretur, ita vt in illo intellectu non ædificet geminā charitatem Dei & proximi, is nondum intellexit, quòd legis ac scripturarum summa, finis ac plenitudo, sit dilectio, quæ duobus mandatis cōprehenditur: nēpe, Diliges Dominū Deum tuum ex toto corde tuo, ex tota anima tua, ex tota mente, ex tota virtute tua, & diliges proximum tuum sicut teipsum.** Et, quemadmodum vultis vt faciant vobis homines, ita & vos facite illis. In his duobus mandatis vniuersa lex pendet & Prophetæ. Quicumque ergo ad hanc amussim doctrinam suam attemperat, is nunquam potest perniciosē errare.

1.Timo.1
Ioan.13.19
Augu. de doctr. Chri
sti lib.1.c.
36.
Matth.22
Roma.13
Matth.7

¶ Summa Euangelicæ prædicationis. CAP. VI.

Ezech. 18 **E**zechiel vero Propheta summam suæ prædicationis do-
 minum enarrantē facit, hisce penè verbis: *Viuo ego, di-*
xit Dominus: Nolo mortē peccatoris, sed vt cōuertatur
impious, & viuat. Iustitia iusti non liberabit eum, in quacunq;
die peccauerit: & impietas impij nō nocbit ei, in quacūq;
die cōuersus fuerit ab impietate sua. Quare qui egerit pœnitentiã
à peccato suo, feceritq; iudicium & iustitiam, & in mandatis
vite ambulauerit, nec fecerit quicquã iniustum, vita viuere &
nō morietur. quod CHRISTVS breuius cōplexus est: Pœnitē-
tiam (inquit) agite, appropinquabit enim regnū cœlorū. Sed
de his aliàs locupletius. Suffecerit hic vtcūq; indicasse scopū.

Matth. 3

¶ Parochò cautissima sollicitudine in prædi-
 catione uerbi utendum. CAP. VII.

Quo autem sollicitius parochus prouinciam, cui admo-
 tus est, gubernare satagat, haud existimabit se alicui le-
 ui munerī, sed omnium grauissimo ac difficillimo
 præfectum, tantæ nimirum difficultatis, vt uerbi prædicato-
 reni vndequaq; absolutū, vix vnum è millibus reperias. Non
 idem est ouium palatum, magna in pascendis varietas: quod
 vnã ouiculã nutrit, alterã macerat aut maciat. Culpaue-
 rit aliquis auaros, prodigus hinc argumentū prodigalitatē
 suæ colliget. Culpaue rit prodigos, auarus inde tenacitatis
 excusationem arripiet. Ea est hominum malitia, vt nedum
 alia, sed & sanctissimum Dei uerbum pro suis quisq; affecti-
 bus ac ad sua desideria confouenda potius quàm eradicanda
 trahat. Videmus, proh dolor, quemadmodum hac tempestate
 pleriq; sacras literas in parabolam ac prouerbiũ uertant, at-
 que ad excusandas excusationes in peccatis summa vi atq; im-
 pudencia torqueant, adulterantes uerbum Dei. Quare paro-
 chus cautissima sollicitudine agere debet, per gladium Dei
 secantem à dextris & sinistris, vt medium iter pateat ad in-
 cendendum per uiam regiam mandatorum Dei.

Psal. 149

¶ Quemadmodum sermo temperandus. CAP. VIII.

Atemperandus sermo quoad eius fieri potest pro audi-
 torum captu. Alij siquidem acri ingenio ac iudicio
 sunt, alij hebetes animo ac rudi Minerua præditi, qui-
 dam attentī, quidam uerò desides: hi rectè ac syncerè instituti,
 illi seducti ac decepti. Discretionē ergo maxima opus est.

Bre

quàm difficile
 sit prædica-
 re uerbu dei

Breuiter, nemo erit concionator absolutus, cui præter vitam exemplarem non adsint omnia quæ sequuntur: nempe, cognitio scripturarum vtriusq; Testamenti, ingenium velox, solers atq; versatile, eloquentia vehemens, suadibilis & suavis, neq; interim minus temperata quàm copiosa, prudentia rerum ac personarum docendarû, experiètia multiplex, immobilis constantia. Deniq; spiritus, qui si deerit, reliquis donis parû profecerit. Non enim vos estis qui loquimini, sed spiritus patris vestri qui loquitur in vobis. Quomodo enim ad æternarum rerum desideria alios accendet, qui ipse totus languet ac friget? nondû spiritu concepto, qui ex Deo est, què & ipse Deus dat bonum petentibus se. En quàm arduû est concionandi munus? Nec tamen propterea diffidentia (quæ plerunq; multos auertit) deferendum. Ad euangelizandum misi sunt parochi Væ ergo illis, si non euangelizauerint. Si quis autem eorum sapientia indiget, scruteretur scripturas, & postulet à Deo, qui dat omnibus affluenter, & non impropert, & dabitur ei.

¶ Quid cauendum inter concionandum. CAP. IX.

CAuebit autem modis omnibus, ne lubricus in docendo sit, huc illucq; effluens. Et in primis, ne vento doctrinarum ab ecclesia catholica non receptorû, veluti nubes sine aqua circumferatur, sed formam habeat sanorum verborum ab ecclesiæ (quæ columna veritatis est) instituto nihil discrepantiû. Tu (inquit Paulus ad Titum) loquere, quæ decent sanam doctrinam, verbum sanum, & irreprehensibile.

¶ Nihil aut fabulosum aut suspectum adferendum. CAP. X.

Ineptas autè & aniles fabulas deuitabit, qualia nuper erant, quæ ex nullis probatis authoribus, sed potius suspectissimis obscurorû hominum cõmentis adferebantur exèpla. Olim verò genealogiæ interminatæ, quòd ad pietatè illa nihil fecerint. Exercebit autè seipsum ad pietatè, quòd corporalis exercitatio ad modicum utilis sit: Pietas autem ad omnia utilis, promissionem habens vitæ, quæ nûc est & futuræ.

¶ Loquacitas vitanda. CAP. XI.

Nequè minus euitabit prophana & vaniloquia, hoc est, futilem & inanem loquacitatem, qua nonnulli rationationibus humanis falsam scientiæ opinionem sibi venantur. Sic enim suum compellat Timotheum Paulus: O

Notate Pa
c3i.

Match. 10

Luc. 11

1. Cor. 11.
Iaco. 1

Ex epi. Iu
dox.

2. Timo. 1

Ad Tit. 2

Predicatori
officiu

1. Tim. 1. 4

2. Timo. 2

Tit. 3.

1. Tim. 4

1. Timo. 6 Timothee, depositum serua, deuittans prophanas uocum nouitates & oppositiones falsi nominis scientiæ, quam quidam promittentes, circa fidem exciderunt.

¶ Quemadmodum parochum aduersus hæreticos pugnare oporteat. CAP. XII.

1. Petr. 3 **P**aratos nos esse uult Apostolus Petrus ad satisfactionem omni poscenti nos rationem de ea quæ in nobis est spe & fide, sed cum modestia & timore. Neq; ergo doceat, neq; intendat his parochus, quæ quæstiones magis præstant quam ædificationem, quæ est ex charitate. j. Timoth. j. Et iterum ij. Timoth. ij. & iij. Paulus ait: Stultas & sine disciplina quæstiones & pugnas legis respue, sciens quia generant lites. Seruum autem Domini non oportet litigare. Proindeq; ubi cum hæreticis res est, corripiet quidem eos cum modestia qui resistunt ueritati, ne quando Deus det illis penitentiam ad cognoscendam ueritatem, & resipiscant, à diaboli laqueis, à quo tenentur captiui ad ipsius uoluntatem. Quod si non profecerit, hæreticum hominem post unam & secundam correptionem, deuittet, sciens quia subuersus est qui eiusmodi est & delinquit, quum sit proprio iudicio condemnatus. Nequaquam autem ad populum uerbis contendat, ad nihil enim utile est, nisi ad subuersionem audientium, memor apostolici sermonis, quo reijciuntur omnes, qui scissuram querunt. Si quis enim uult contentiosus esse, nos talem consuetudinem non habemus, neq; ecclesia Dei.

Ad Tit. 3

2. Timo. 2

1. Corin. 5

¶ A scommatis & conuitijs abstinendum. CAP. XIII.

Prag. Augustana. **I**nter concionandum ergo à scommatis, maledictis, ac conuitijs omnino abstinendum est. Prædicetur purè ac syncerè Dei uerbum, iuxta ecclesiasticam traditionem, & patrum ab ecclesia catholica approbatorum interpretationem. Quæ uerò in contentionem uel disceptationem reuocari possunt, penitus sileantur, quemadmodum quoque pragmatica Augustin. sanctione cautum est.

¶ In contentiosis dogmatibus, quomodo docendus populus sapere. CAP. XIII.

In controuersis autem & contentiosis, obscurisq; dogmatibus quæ sacris uoluntatibus uel uniuersali ecclesiæ consensu expressim decisa non sunt, populus priuatim (maximè cum exomologesi se purgat, modò grauata conscientiam in hoc habeat) ita docendus est sapere, atq; hac cautione profiteri

freri de hisse credere, sicut credit ecclesia. Hoc enim tutius, quàm asseuerare, de quo dubites, aut quod non intelligas.

¶ Qualem oporteat esse parochum in reprehendis criminibus. CAP. XV.

ERit quoq; parochus in reprehendis criminibus vehemens atque acer. Constitutus est enim vt annuntiet populo scelera eorum, sic tamen, vt in suggesto vitia tantum reprehendat, non personas nominatim perstringat. Argue (inquit Apostolus) increpa, obsecra in omni patientia & doctrina. Vbi persona arguenda, deuuntiatione euangelica vtendum. Si peccauerit in te frater tuus (inquit Christus) vade & corripe eum inter te & ipsum solum. Quòd si te audierit, lucratus eris fratrem tuum. Quòd si non te audierit, adhibe tecum adhuc vnum aut duos, vt in ore duorù vel trium testium stet omne verbum. Quòd si eos nõ audierit, dic ecclesiæ: quòd si ecclesiã nõ audierit, sit tibi sicut ethnicus & publicanus. Sic Paulus Corinthiũ respicere nolentem excomunicauit. Et hic iterũ Christi doctrina & exemplũ sequendũ, vt beneuolentia seueritatẽ vincat, vt paratus sit parochus dimittere peccanti non modo septies, sed & septuagies septies. Et cum Christo paratior sit ad absoluendũ adulterã, ad frugem melioris vitæ reuertentẽ, quàm ad condemnandũ. Quemadmodum Paulus quoque in gratiam recepit Corinthium illum pœnitentem.

¶ Manifesta reprehensio utriusque potestatis uitanda CAP. XVI.

Vitanda quoq; manifesta reprehensio vtriusq; potestatis, tam ecclesiasticæ quàm ciuilis. Neq; inuicendũ in ordinem aliquem aut aliquod ab ecclesia receptum viuendi genus. Omnis enim potestas à Deo est, & propterea eatenus honoranda, non incessenda. Sequenda præcursoris dominici doctrina & exemplũ, qui ne milites quidẽ à se repulit, aut vlla contumelia affecit, sed magis viam rectè viuendi ostedit. Per eiusmodi enim incautam reprehensionem plebs ad seditionem magis ac rebellionem incitatur. Hanc murmur, odium, impatientia, contumacia, proteruita, & detractionis libido comitantur: quin potius docendus populus est obedire magistratibus, parere præpolitibus suis, etiã discolis: ac interim admonendus est, vt sint magistratus interdum vitiosi, id euenire, quòd dominus regnare faciat malos & hypocritas propter

1. Tim. 4
Matth. 18.

1. Corin. 5.

Matth. 18.
Ioann. 8.

2. Corin. 2.

Rom. 13.
Lucæ 3.

1. Pet. 2.
Iob. 4.
Prouer. 28
Esaiæ 3.

Rom. 13. peccata populi. Omnem animam potestatibus sublimioribus
 subditam esse. Quodque omnis potestas à deo sit: quòd de-
 niq; qui potestati resistit, Dei ordinationi resistat: nisi tamen
 A do. 5. potestas expressim præcipiat, quod est contra mādatum Dei:
 tum enim oportet plus obedire Deo quàm hominibus.

¶ Quomodo corripiendi magistratus. CAP. XVII.

I N corripiendis vero magistratibus, correctioni quoq; fra-
 ternæ locus est, quemadmodum Ioannes reprehendit He-
 rodem. Sic enim legimus: Dicebat enim Ioannes Herodi,
 Marci 6. non populo: Non licet tibi habere vxorem fratristui. Qua
 si nihil promoueas, postulanda & expectanda prouisio præla-
 torum ac maiorum magistratum est: qui si disimulēt, etiam
 consultum magis, vt vltio remittatur ad Deum, quàm vt tan-
 tum scandalum inde deterius subsequatur.

¶ Admonendus populus, ut oret pro ma-
 gistratibus. CAP. XVIII.

E St autem populus frequenter in concionibus, post con-
 ciones vero semper diligentissimè cōmonēdus, vt Deum
 1. Timot. 2. Opt. Max. pro potestatib. deprecetur. Volo (inquit gen-
 tium magister Paulus) vt fiant omnium primū obsecrationes,
 orationes, postulationes, gratiarum actiones pro omnibus
 hominibus, pro regibus & omnibus qui in sublimitate consti-
 tuti sunt, vt quietam & tranquillam vitam agamus in omni
 pietate & castitate. Hoc enim bonum est & acceptum coram
 saluatore nostro Deo, qui omnes homines vult saluos fieri, &
 ad agnitionem veritatis venire.

¶ Notantur qui secus docent. CAP. XIX.

I quis aliter docet, & non acquiescit sanis sermonibus do-
 1. Timot. 6. miini nostri Iesu Christi, & ei, quæ secūdum pietatem est,
 doctrinæ, superbus est, nihil sciens, sed lāguēs circa quæ-
 stiones & pugnas verborum, ex quibus oriuntur inuidiæ, con-
 tentiones, blasphemix, suspiciones malæ, conflictationes ho-
 minum corruptorum, & qui à veritate priuati sunt, existi-
 mantium quæstum esse pietatem.

¶ Summa doctrinæ Christianæ in Enchiridion
 contrahenda. CAP. XX.

Ex cōcil.
 Aphri.
 Prag. Au-
 gustana.

P Orrò secundum eua ngelicam atq; apostolicam doctri-
 nam (quibus decreta patrum ac Conciliorum, denique
 pragmatica sanctio Augustana meritò accedunt) in ec-
 clesia

clesia Dei sola canonica scriptura ac diuina eloquia secundum ecclesiasticam interpretationem sanctorum patrum ac doctorum, & recitari & predicari debeat, non abs re videbitur parochis summam Bibliorum paucissimis prescribere, ne alicubi, dum scripturae metas nesciunt, impingant.

¶ Enchiridion quae docebit. CAP. XXI.

ET cum praecipue ipsis incumbat, ut plebem erudiant in praecipuis decalogi, articulis fidei, qui symbolo apostolico recensentur, ac ecclesiae sacramentis simul cum explanatione orationis dominicae, (Hic est enim inchoationis Christi sermo quo iacitur fundamentum, ab operibus mortuis & fidei in Deum) ideo ut imperitoribus consulatur, quoddam Enchiridion dabimus, in quo breuissimè haec omnia secundum sanam & ecclesiasticam doctrinam exponentur, simul & loci quidam communes ad omnes omnium hominum aetates ac ordines communitarij inserentur. Veneratio quoque sanctorum ac reliquiarum. Denique quatenus imaginibus ac picturis utendum, docebitur. Nec interim quid sibi ecclesiasticae caeremoniae, praesertim illae pia ac antiquissimae velint, & quod conducant, in eodem libello declarare omittemus, idque succinctissimè.

¶ Ordo concionandi quem simpliciores sequentur. CAP. XXII.

Simpliciores ac minus eruditi concionatores, festis quibusque diebus concione in nomine sanctissimae trinitatis cum imprecatione gratiae Dei (nempe ut dominus suum spiritum verbo addere dignetur) coepta, initio ambas lectiones, quae Epistola ac Euangelium Missae eius diei appellantur, ad verbum denarrabunt. Deinde post imploratam diuini numinis clementiam, regrediantur ad vtriusque lectionis breuè dilucidationem, locos aliquot communes ex vtraque deligentes, quibus populus ad vitae pietatem charitatemque Dei ac proximi inflammetur. Denuntiabunt quoque, quid ecclesia Dei eo die potissimum deum oret ac precetur, quod in precationibus seu collectis, quae post canticum Kyrie eleyson, aut Gloria in excelsis, dicuntur, continetur: ac hortabuntur populum, ut idem pariter interea dum sacra aguntur, deum oret, si non verbotenus, mente tamen.

¶ Sanctorum historiae quatenus attingendae. c. XXIII.
Sanctorum historijs ne nimis diu immorentur: quin potior pars (vti iam diximus) Euangelio detur & Epistolae

August. de
doctr. Christi
lib. 4.
c. 30.

Larrocibus q
predicare de

explicandis. Quòd si fabulosa videbitur historia, ne attingat quidem: si veritabilis, leniter, eaq; decerpatur quæ imitanda videantur. Miracula quoq; ne impudentius iactentur, nisi quæ scripturis prodita, aut à non leuibus scriptoribus summa cura historiarum fide tradita fuerint.

¶ Allegoriarum quomodo explicandarum. CAP. XXIIII.

Si quas allegorias aut sensus scripturarum reconditiores, spiritualia spiritualibus conferentes adferre velint, has ex receptis ecclesiarum doctoribus, veluti Ambrosio, Hieronymo, Augustino, Chrysostomo, ac similibus comprobatis auctoribus desument.

¶ Quomodo finienda concio. CAP. XXV.

Vbi ad calcem concionis deuentum erit, breui epilogo, quo argumentum ac capita totius concionis renarret, vtatur. Id enim ad captum ac fulciendam memoriam auditorum plurimum fecerit.

¶ Quid recitandum finita concione. CAP. XXVI.

Debet quoq; finita concione, decalogus, ac symbolum fidei & succinctè & exertè recitari. Illa quoq; ex omologis ac publica peccatorum confessio cum imploratione misericordiarum Dei, purè ac distinctè pronuntiarum, ac moneri populus, vt eisdem verbis sacerdotè pronuntiantè subsequatur: ac deinde recitari consolatoria imprecatio remissionis peccatorum, vt populus deiecto, contrito, humiliato animo ac toto corde, cum presbytero accingatur ad mysterium redemptionis suarum (quod in altari tractatur) contemplandum, fructumq; dominicæ passionis, quæ in altaris mysterio commemoratur, repræsentaturque, participandum.

Psal. 50.

¶ Quomodo finita concione populus excitandus adorandum pro defunctis. CAP. XXVII.

Cum multum plerumq; temporis paruo cum fructu teratur in recensendis singulatim defunctorum nominibus, vbi viritum pro quolibet exigitur vna oratio dominica, idq; interdum non citra suspicionem vel quæstus vel ambitionis fiat: nobis potius videbitur, vt populus ad comunem pro defunctis orationem piè ac deuotè dicendam accendatur, & hæ genealogiarum intermittantur. Super qua re tamen, quod ad morem ciuitatis nostræ Colonien. attinet, & cum patris & cum senatu latius agere non omittemus.

DE ADMINISTRATIONE SACRAMENTORUM. CAP. I.

ECCLESIAE catholice vsus septem mysteria (quæ sacramenta appellantur) obseruat, veluti septem quædam parata remedia, per quæ Deo visum est peccatis nostris mederi, ac nobis gratiæ suæ salutaris medicinã (diuersa tamé ratione) infundere: quæ sunt, baptismus, cõfirmatio, eucharistia, pœnitentia, extrema vnctio, ordo, & matrimoniũ. Quæ cur à Christo & ecclesia instituta sint, & à veteribus sacramenta peculiariter appellata, deinde quæ illorum sit per gratiam Dei efficacia & virtus, nunc non est dicendi locus. Tantum admonebimus in præsentia parochum, quæ illum circa dispensationem singulorum obseruare conueniat.

¶ Instruendus populus, quid agatur in cuiuslibet sacramenti exhibitione. CAP. II.

Quia igitur in sacramentis aliud videtur atque aliud agitur, instruendus est populus in cuiuslibet exhibitione, quid in eiusmodi religioso arcano, (id enim sacramentum sonat) agatur. Cum enim in sacramentis istis per signa quædam sensibilia infundatur insensibilis gratia, congruens externis signis, excitanda est fidelium fides & deuotio in Deum, vt credetes ac diuinum mysterium intelligentes, ad Dei ac saluatoris nostri Iesu Christi participandam gratiam accedant. Quod fiet, cum parochus sub administrationem cuiuslibet sacramenti, sacra concione populum breuiter admonuerit quid in ea re agatur.

Aug. in li. de doctri. Christi.

¶ Quid agatur in baptismo. lege CAP. III.

Et vt de sacro baptismo exordium capiamus, docendus est populus, quòd illic aboleatur vetus homo, remisso omni peccato, atque nouus exoriat ab omni labe purgatus per fidem in Christum, quòd illic qui baptizatur, lauetur lauacro regenerationis & renouationis Spiritus sancti in sanguine Christi pro nobis effuso, quòd illic veterem Adam exuimus, ac vicissim Christum induimus, consepulti cum illo per baptismum in mortem, vt quomodo Christus surrexit à mortuis per gloriam patris, ita & nos in nouitate vitæ ambulemus, quemadmodum hæc Enchiridion latius edocebit.

Gala. 5

Tit. 3

Roma. 9

¶ Cuius

¶ Cuius sunt admonendi susceptores infantis.

CAPVT IIII.

c. vos ante
omnia. de
cōse. dif. 4

patrini ferent
docere parvum
os vroz dom
nica, et sim
oluz, cuz
herint pfecte
etatis.

Susceptores infantis (patrini qui dicuntur) merito admonentur, quòd ipsi sint, qui ecclesiæ nomine, & in ecclesiæ fide Christo paruulos offerant per baptismum, ac se prope modum pro paruulis fidei iussores cōstituant, nomine paruuli respondentes: quem etiam postquam adoleuerit, symbolum simul & orationem dominicam edocere, atque vitam Christo ac professione in baptismo facta dignam perpetuo agere, saltē vbi id necessitas poscere videbitur, cohortari non omitēt: proindeq; malumus illos deligi prouectæ ætatis, quàm im puberis, ne videatur infans infantem offerre, ac sponsorem se Deo pro alio constituere, qui quod promittit, non intelligat: ideoque multo minus quod non intelligit, docere queat.

¶ Populus docendus, quid uelint externa signa.

CAP. V.

Praterea docebunt populum, quid sit, quòd catechizetur baptizandus, quid reliqua solennia, quæ ecclesia adhiberi voluit, signent: videlicet, Cur insuffletur in faciē baptizandi, cur signum crucis & in pectore & in fronte fiat, cur sal in os detur, cur aures & nares sputo attingantur, linianturq; , cur inunctio in pectore & scapulis fiat, & cur post baptismi tinctionem in vertice. Denique, quid significet amictus albus, quo infans seu alius baptizatus superinduitur, quæ omnia sunt mysteriorum plena, quemadmodum Enchiridion declarabit.

¶ Quomodo accedendum ab baptismum. CAP. VI.

1. Cor. 14.

Cum beatissimus Apostolus in ecclesia omnia honeste atque secundum ordinem fieri iubeat, debet baptismus summa mentis in Deum & in sacratissimæ quæ aguntur mysteria, intentione & dari & accipi. Quare quicquid hinc susceptores seu alios astantes auocat, procul tollendum est. Accedatur itaque deposito omni fastu, humili spiritu, ac recta in Deum fiducia, quemadmodum accesserunt qui Iesu paruulos obtulerūt vt manus eis imponeret. Nam hic renuntiatur Satanæ, omnibus operibus atq; omnibus pompis eius. conueniaturq; antè inter patrinos de nomine infantis, vt potius in baptismo ipso cogitetur de lucranda anima Christo, quàm de retinendo nomine.

Matth. 19.

¶ Bapt

¶ **Baptismus in facie ecclesiæ peragendus.** CAP. VII.

Magna certe ratione ecclesiasticis patribus visum est, ut baptismus in conspectu ecclesiæ in loco sacro recipiatur, nisi tamen imminens necessitas fieri aliud suaserit. Quamobrem displicet nobis quod quidam fastuosi templi domini despicientes, ambiunt magis suos infantes in domibus priuatim baptizari. Quod deinceps, nisi necessitas id ipsum exegerit, & causæ cognitio præcesserit, indulgeri nolumus.

¶ **In confirmationis exhibitione quid docendum.** CAP. VIII.

Idem dum sacramentum confirmationis confertur, docebunt Vicarij nostri in pontificalibus, quid agatur, nempe quod illic ambiatur gratia spiritus sancti, qua confirmatur tyro aduersus Satanz tentationes, roboraturq;: ut quod corde credit ad iustitiam, ore quoque palam confiteatur ad salutem. Quamobrem eo comuniri solet ætas tenera, quæ ad nequitiam procliuor est quàm ad pietatem, ut ea procliuitas minuatur, docilitasq; ad pietatẽ augeatur. Omnes fideles (inquit Urbanus pontifex Romanus) per manus impositionẽ episcoporum, Spiritum sanctum post baptismum accipere debent, ut pleni Christiani inueniantur: quia cum Spiritus sanctus infunditur, cor fidele ad prudentiam & constantiam roboratur. De Spiritu sancto accepimus, ut efficiamur spirituales, quia animalis homo nõ percipit ea quæ sunt spiritus Dei. De spiritu sancto accepimus, ut sapiamus inter bonũ malumq; discernere, iura diligere, iniusta respuere, ut malitiæ ac superbiæ repugnemus, ut luxuriæ & diuersis illecebris ac fœdis indignisq; cupiditatibus resistamus. De spiritu sancto accepimus, ut amore vitæ & gloriæ ardore succensi, erigere à terrenis mêtẽ ad superna & diuina valeamus. Sed de hoc alibi latius.

¶ **Quomodo ad sacramentum confirmationis accedendum sit.** CAP. IX.

Ampediatur imitari consuetudinem, qua obseruatur, ut nedum adultis, sed & infantibus detur cõfirmatio, idq; præmissis, hic non diffinimus: quanquam quod Aurelianen. Concilio sancitum est, nobis magis placuerit, videlicet, ut ieiuni ad cõfirmationẽ veniant perfectæ ætatis, ut moneantur confessionem sacramentalẽ facere priusquàm accesserint, quo mundi, donum Spiritus sancti mereantur accipere. Cum enim

Ex concil.
Aurelian.
c. vt ieiun.
de cõsec.
dist. 5.

*baptizandi
paruuli in
accã nõ in o*

*Ex canon.
Urbani.*

1. Corin. 2

*crismandi du
accedere iei
ni, & confessi
si nõ fuerit p
uulq;.*

enim hoc sacramentū non sit necessitatis absolutè, conuenientius & vtilius dabitur, si addatur admonitiūcula. At antequam infans supra septimū ætatis annum progressus fuerit, parum aut nihil horū quæ agūtur intelliget, ne dicamus, meminert.

¶ Cuius sint admonendi susceptores confirmati. CAP. X.

Gerfon.

Quemadmodum in Baptismo susceptores sunt, ita hic qui confirmandū præsentāt ac coram Episcopo sistunt, idque non admodum diuersa ratione, niū quod quidam etiā dicūt, decens esse, vt qui nondū aduersus carnis, mundi, ac Satanz tentationes roborati sint, per confirmatos iam dudū atq; exercitatos sensus habentes (quib. fides cōfirmandi cognata atque explorata sit) Episcopo præsentētur. Quamobrem quoq; admonendi sunt isti officij sui, curandumq; vt tanti sacramenti perceptio dignè ac reuerenter peragatur, quemadmodum in primitiua ecclesia obseruatum legimus.

¶ De moderandis donarijs, quæ susceptores infantibus donant. CAP. XI.

Nota **Q**uibusdam in locis, ambitionis magis, quàm pietatis causa, dum vtrunq; tam baptismi quàm cōfirmationis sacramentū peragitur, hi qui patrini dicuntur, certant, vt alter alterū donariorū pretio (quo suscepti ac præsentati pueri donantur) vincant. Præterea itur statim, maximè post baptismum, ad comestationes, cū tum maximè comestationibus esset abstinendum. Qua de re admonendus est populus, vt quæ digna sunt his sacramentis tantū curent. Cætera aut moderentur, aut penitus tollant. Nam non offenderimus deū grauius, quàm cū illius sanctissima mysteria indignè tractamus.

¶ Docendus populus de signis externis. CAP. XII.

Docebit præterea parochus populum, quid signet chrisma, & cur ex oleo oliuæ ac balsamo cōficiatur, quemadmodum docebit Enchiridion.

¶ De sacrosancta Eucharistia. CAP. XIII.

Eucharistia, vnicum illud piarum mentium solatium ac delictum, hæc deploratissima tempestate execranda infamia ac abominabili prophanatione hæreticorum de re tanta quodlibet comminifcentium plerisq; quodammodo in nauseam vertitur, aded vt (quod dolentes referimus) multi nunc sint, qui non tantum hunc panem vitæ, qui de cælo descendit,

Toan. 6

scendit, accipere non desiderent & auersentur, homines solo nomine Christiani, re ipsa vero Capernaitis ipsis deteriores, etiam quos post acceptam notitiam veritatis, volūtariè in filium Dei peccantes, ac corpori dominico & sanguini cōtume-
liam inferentes, terribilis quædam expectatio iudicij, & ignis Hebr. 10
æmulatio (quæ consumptura est aduersarios) manet.

¶ Quid docendus populus in huius sacramen-
ti ministratiōe. CAP. XIII.

Docendus est itaq; populus Christianus certissima fide
credere, quòd in hoc sacramento sit verum corpus &
verus sanguis Christi Iesu. Neq; enim veritas mētitur
quæ apud Marthæum, Marcum & Lucam hoc sacramentū in Matth. 26
stituens ac porrigens, simplicissimè dixit: Accipite & come- Marc. 14
dite hoc est corpus meū quod pro vobis tradetur. Hic est san- Lucæ 22.
guis meus noui testamenti, qui pro vobis & pro multis effun-
detur in remissionem peccatorum. Hoc facite in meam com-
memorationem. Sic docet Paulus Apostolus: Calix benedi- 1. Cor. 10
ctiōnis cui benedicimus, nōne cōmunicatio sanguinis Chri-
sti est? Et panis quem frangimus, nōne participatio corpo-
ris domini est? Vnde consequitur in Eucharistia totum esse
Christū, quanquam ibi sit sub ratione cibi & potus. Qui enim
tradidit verum corpus & sanguinem, haud dubiè tradidit vi-
num. Quare si credimus in sepulchro diuinam naturam non
fuisse separatam ab exanimi corpore, quanto magis credemus
eam à viuo corpore non esse separatam in sacramento?

¶ Quibus persuasum est utranque speciē laicū par-
ticipare oportere, quomodo docendi. CAP. XV.

Vbi sunt, quibus contra ecclesiæ consuetudinem persua-
sum est, oportere laicos participare corpus & sanguinē
domini sub vtraque specie, ibi docebit parochus hos,
qui grauatam habent consciētiā, corpus & sanguinem do-
mini in altera tantū specie perfectè consistere, adeò vt laicus,
qui sub specie panis cōmunicat, non tantum corpus, sed & san-
guinem domini nō minus recipiat, quān qui capit sub vtraq;
specie & panis & vini. Ecclesiā quoq; laicis vnam tantū spe- Ex concil.
Constant.
ciem dare, quod pro reuerentiā ipsius sacramenti & salute fi-
delium, ecclesia (cui dispēsatio sacramentorū Dei cōmissa est)
sic videtur expedire. Nam quū nullatenus ambigendū sit, sub
specie panis non tantū carnem, nec sub specie vini sanguinem
tantum,

tantum, sed sub qualibet specie totum Christum cōtineri, cur se laicus iudicio ecclesiæ, quam dominus audiri voluit, non submittet? quæ nõ temerè, sed multis rationibus permota, decreuit salubrius esse, vt non tantum populus, sed & sacerdotes non sacrificantes, Christum sub vna tantum specie, quàm sub duabus perciperet. Quid enim panis viniq; species aliud sunt post consecrationem, quàm species sacramentales & accidentia sine subiecto? vt non habeat laicus cur quæratur sibi alteram subtrahi speciem, vbi totum quod sub vtraque specie continetur, integrè accipiat. De qua re alibi latins dicitur.

¶ De ueneratione sacrosanctæ Eucharistiæ.

CAP.

XVI.

Hono. iij.
c. sane. de
cel. missa.
Ex cōcil.
Mogūt. c.
presby. de
cōf. dist. 2

In c. sane.

ET quoniam in hoc sacramento Christus continetur, cohortandus est populus, vt ad hæc mysteria cōtremiscens, quum in celebratione missarum eleuatur *hostia sancta*, se reuerenter inclinet, corporeq; humi fuso, mente adoret crucifixum, facturus idem, quum presbyter defert ad infirmum Eucharistiam, quam ob id paratam semper habere debet, vt quando quis infirmatus fuerit, statim eum communicet, ne sine communionem decedat. Quod faciens decenti habitu indutus, hanc salutarem hostiam palàm ac honorificè ante pectus cum omni reuerentia & timore ferat & referat lumine semper præcedente, vt signo populus intelligat, illic eum esse præsentem, qui est candor lucis æternæ. Hæc deniq; sacrosancta hostia reponatur semper in loco singulari, mundo & signato, honorificèq; collocata, deuotè ac fideliter conseruetur.

¶ Quomodo tantum miraculum in hoc sacramento fiat, populus docendus. CAP. XVII.

DOcendus item est populus, quòd tantum miraculum in hoc sacramento virtute Christi fiat, non ex merito sacerdotis, quod & in cæteris sacramētis obtinet. Nam intra sanctam ecclesiã catholicã in mysterio corporis Christi, nihil à bono mains, nihil à malo minus, perficitur sacerdote: quia non in merito consecrantis, sed in verbo efficitur creatoris, & in virtute Spiritus sancti. Si enim in merito esset sacerdotis, nequaquam ad Christum pertineret. Nunc autem sicut ipse est qui baptizat, ita ipse est qui per Spiritum sanctum hanc suam efficit carnem, & transit vinum in sanguinem. Sed hoc tantum interest, quòd malus sacerdos sibi tantum nocet, indignè

N
ota

dignè tanta mysteria tractans. Nam quod ad veritatem corporis dominici attinet, ita percipit hic, cui dicit Apostolus: Qui manducat indignè, iudicium sibi manducat, sicut is, cui *1. Cor. 11.* dicitur: Qui manducat meam carnem, & bibit meum sanguinem, in me manet, & ego in eo. *Ioan. 6.*

¶ Quomodo admonenda plebs, ad sumendam Eucharistiam accedens. CAP. XVIII.

Proterea instituenda plebs est, quomodo Eucharistia sumenda sit. Et in primis admonenda, quàm graue crimen sit, ad tanti sacramenti participationem indigne accedere. Nam Apostolus ait: Quicumque manducauerit panem hunc, & biberit calicem Domini indigne, reus erit corporis & sanguinis. Et iterum hanc horredam sententiam congemians: Qui (inquit) manducat & bibit indigne, iudicium sibi manducat & bibit, non dijudicans corpus Domini. Ideoq; (vti subiicit) multi inter vos iusfirmi, & iuuecilles sunt, & dormiunt multi. Quòd si nos ipsos dijudicaremus, non vtiq; iudicaremur, *1. Cor. 11.*

¶ Qui ad hoc sacramentum participandum admittendi. CAP. XIX.

Proinde nemo admittendus est, nisi cuius conscientia parochi sit, aut cui potestas super hac re legitime facta est, per exomologesim explorata, & qui pœnitenti ac cõtrito corde corpus Domini dijudicans accesserit, quod iubet Apostolus, quòd ait: Probet autem semetipsum homo, & sic de pane illo edat & de calice bibat; ne cum Iuda, qui cœnæ dominicæ ad iudicium iuterfuit, locum diabolo præbeat. Mens ergo ab omni affectu peccandi, longè abut. Nam si adhuc habet voluntatem peccandi, grauatur magis Eucharistiæ perceptione, quàm purificatur. At contrà, quamuis quis peccator mordeatur, si tamen pœniteat, & de cætero peccandi voluntatem nullam habeat, confidens de Domini miseratione, accedat ad Eucharistiam intrepidus & securus, *1. Cor. 11. Ioan. 13. August. c. quotidie de consec. dist. 2.*

¶ Quatenus alteri quàm suo parochi confessus, ad Eucharistiam admittendus. CAP. XX.

Qui alteri quàm suo parochi confessus est, is si nõ factæ confessionis suspectus habeatur, testimonium adferet se confessum esse, cuius etiam cõscientiam verus ipse parochus in principalibus Christianismi articulis excutere

non omittet. Ac generatim singuli parochiani rudiores, anno saltem semel quum adibunt mensam dominicā, examinandi prius in præceptis domini, articulis fidei, oratione dominica, ac ecclesiæ sacramentis, maximè baptismi & Eucharistiæ.

¶ Intra annum saltem semel communicandum.

CAP. XXI.

Ex conc.
generali.
c. omnes.
de penit.
& remiss.

ET vt cohortandus est populus, quo sæpenumero communicet, quemadmodum olim singulis diebus dominicis fieri consuevit (quod quidem nunc quo minus fiat, per laicos stat, quibus non debet cœlestis ille cibus inuitis aut nauseantibus obtrudi) ita ad minimum populus ipse in disciplina ecclesiastica retinendus est, vt saltem toto anno semel ab omnibus qui ad discretionis annos peruenissent, confessis & contritis, Eucharistia summa cum reuerentia suscipiatur.

Ex cōcil.
Tolet. &
Eliber. de
consecra.
dist. 2. om-
nis homo.

Olim qui nō cōmunicassent in anno saltē ter, in Paschali uide licet, Petecoste, & Natali dōmini, inter fideles catholicos non connumerabantur. sed qui sensum omnis penē refrixerit charitas, in hoc quoq; ecclesiastica disciplina cœpit esse remissior.

¶ Quorum admoneri populus hoc sacramentū participaturus maximè debeat. CAP. XXII.

Aug. c. ti-
morem. de
cōsecr. di-
stin. 2.
Matth. 26

OMnium autem maximè instruendus est populus, vt reuera fide accedat, sermoni domini firmiter credens, quos edocet CHRISTVS, dicēs: Hoc est corpus meum quod pro uobis tradetur. Hoc facite in meā commemorationem. Quibus uerbis & ueritatē sui corporis astruit, & credentibus, digneque suscipientibus, remissionem peccatorū promittit, iubens vt hoc faciamus in suam commemorationem. Porro anima quæ fidem habet, & eiusmodi CHRISTI uerbis credit, in memoriā CHRISTI sacramentum edit, quum seculum recogitat, quemadmodum vnigenitus filius Dei, ob perditum hominem Deo patri reconciliandum, & delendum quod contra nos scriptum erat, chirographum, de cœlo descendēdit, semetipsum exinaniuerit ac humiliauerit, factus obediens patri usque ad mortem, mortem autem crucis. In quo maxima erga nos Dei charitas commendatur, qui vnico filio suo non pepercit, sed pro omnibus nobis à peccati & satanæ uinculis redimendis, tradidit illum. Talem ergo fidem & affectū Deo suggerente præparare debet in animo suo is, qui Eucharistiam percipit.

Colofs. 2
Philip. 2
Ephē. 2

Ioan. 3.

¶ Docen

¶ Docendus quoque, cur hoc sacramentum sub specie panis & uini institutum sit. CAP. XXIII.

NEque interim negligendum, sed perpetuo inculcandū erit, hoc sacramentum corporis & sanguinis dominici, sub specie panis & uini institutū esse, vt præter veritatē corporis & sanguinis (quæ in eo cōtinetur & recipitur) quoddam etiā eximium signum mutux dilectionis & charitatis excitandæ in nobis foret, quemadmodū diuus Paulus inquit: Quoniam vnus panis & vnum corpus multi sumus, qui de vno pane & de vno calice participamus. Quamobrem ab huius conuiuij spirituali participatione longe absunt, qui inuidiæ vel odij veneno infecti, aut iracundiæ furore repleti fuerint. Monendi itaque sunt qui communicare desiderant, vt deposita omni simultate, diligant alterutrū, vt i vnius corporis membra, vt non sit schisma in corpore, sed in idipsum pro inuicem sollicita sint membra. Aug. in sermo. de dedicatione eccl.

¶ Quomodo singulis dominicis diebus plebs ad audiendam Missam se præparabit. CAP. XXIII.

DOendus quoq; populus, vt qui iuxta antiquum ecclesiæ ritum singulis dominicis diebus ad communicandum corpori & sanguini dominico non se præparat, Missæ saltem parochiali, hisce, alijsq; festis diebus interfuit, vt tamen si inter sacrificantē & assistentes non sit (more illo antiquo) tam frequens sacramentalis cōmunio, sit saltem sacræ doctrinæ, piæ exhortationis, præcationis, laudis, & gratiarum actionis cōmunio, vt sic quodammodo omnes spiritualiter communicent, cum desiderio etiam sacramentaliter cōmunicandi. Ne verò populus ab hac Missa parochiali, & ab auditio

c. & hoc attendendū. de consec. dist. 5. Ex cōcil. Cartha. c. sacerdote. de consec. dist. 1.

¶ Docendus populus generatim, quid agatur in Missa. CAP. XXV.

DOendus populus generatim, quid agatur in Missa, & quibus partibus constet. Constat siquidem psalmodia, quæ vocamus introitū, inuocatione et gloriosa celebratione sanctissimæ trinitatis, quæ in canticis Kyrie eleyson, & Gloria in excelsis Deo, peragūtur, præcatione seu collecta: re-

citatione verborū propheti-
corum aut apostolicorum, quam
vocalus Epistolam: sacris Canticis,
quæ vocalus Gradualia & Alleluia,
& quæ sequuntur, lectione Evan-
gelica, symboli recitatione, seu
professione fidei catholice, can-
tico quod non sine mysterio Offer-
torii appellatum est: Gratiarū ac-
tione, quæ dicta est Præfatio, reli-
giosa cōmemoratione mortis,
consecrationeque corporis & san-
guinis dominici, quæ fit in
Canone. Rursus, precationibus,
inter quas est precatio domi-
nica: sequitur osculum pacis, sym-
bolum Christianæ charita-
tis, mox Cōmuniō. Rursus sacrū
canticum, quod cōmune ap-
pellatur, & precatio. Postremo
loco, sacerdos totū populum
velut in suā tutelam receptū,
Deo benedictione tradit, atque
commēdat, vt perseueret in af-
fectu pietatis, mutuaq; chari-
tate, quorū quū admonetur
populus, incipiet nedū credere,
sed & sentire, quòd in Missā
nihil non sit pium ac venerandum.

¶ Corripicndus abusus eorum,
qui ante finitā Missā irreu-
erenter discedunt. CAP. XXVI.

Corripicndus verò abusus est,
quòd quidam post asper-
sam aquā, m& ante Missæ introi-
tum exitum faciunt: quidam
post auditum, & non intellectum
Euangelium abeunt; alijq; postea-
quam sacerdos dixit, Sursum
corda, & Gratiā agamus, Atqui
tum præcipuè populi partes erāt,
quando submissius legēte aut
tacēte sacerdote, quisq; cum
Deo loquitur. Deniq; alij
statim post eleuationē corporis
& sanguinis dominici non
expectantes præcipuam Missæ
partem, quæ est communio,
Antiquissimus ergo Canon
populo rememorandus est,
qui sic habet: Omnes fideles
qui in solennitatibus sacris
ad ecclesiam conueniunt, &
scripturas Apostolorum &
Euangelium audiant. Qui
autem non perseuerāt in oratio-
ne vsq; dum Missā peragatur,
nec sanctam cōmunionem
percipiunt (quam nos, vt nō
exigimus quotidie sacramen-
talem, saltem spiritualem à
populo requirimus) velut
inquietudines ecclesie
commouentes, conuenit
communione priuari.

¶ Docendus populus, quale sit
Missā sacrificium. CAP. XXVII.

Docendus item est populus,
quale sit Missā sacrificium,
nempe repræsentatiuum. Semel
quidem CHRISTVS mortuus est,
iustus pro iniustus: semel in
manifestatione sui corporis
in distinctione suorum mem-
brorū omnium.

Verus

Nota
Ex cōcil.
Agathen.
c. vltis.
de cōsecr.
distin. 5. &
c. sequen.
Cypria. c.
quado au-
tem. de cō-
sec. dist. 1.

Cap. om-
nes fideles.
de consec.
distin. 1.

August. de
trin. & in
psal. 29. c.
semel. de
cōse. di. 2.

Verus Deus & verus homo semel tantum in cruce pependit, & duobus offerens patri seipsum hostiam viuā, & passibilem, immortalē, viuorū & mortuorū redēptionis efficacē. Et scimus quia **CHRISTVS** resurgens à mortuis, iam non moritur, mors illi vltra nō dominabitur. Et tamē quotidie immolatur in sacramento, nō quōd toties **CHRISTVS** occidatur, sed quōd illud vnicū sacrificiū mysticis ritibus quotidie renouetur, quotidiana nāque recordatione mortis Domini (qua liberati sumus) in edēdo & potando carnem & sanguinē, quæ pro nobis oblata sunt, hoc ipsum repræsentetur, quod olim factum est, facitque oblatio ista sacramentalis moneri nos, tãquam videamus præsentē Dominū in cruce. Eliciētes subinde nobis ex illo fonte inexhausto gratiā salutarē, immolamusq; hostiā pro viuīs & defunctis, dum pro illis patrem per filij mortem deprecamur.

¶ Exequiæ ac Missæ pro defunctis, quādo, & cum qua admonitione celebrandæ. CAP. XXVIII.

EXequias ac Missas quæ pro defunctis peculiariter dicuntur, malimus in aliū diem trāsferri, quàm die dominico celebrari, nisi tamen plebs diei translatione grauaretur. In quibus etiā ad populum fiat admonitio, declareturq; quibus potissimū modis Dei misericordia pro animabus ambiēda sit: sic, vt interim admoneantur hi, qui funebres pompas ac Missas gloriæ tantū aucupandæ causa institunt, perdere mercedem suam. Debet quoq; plebs doceri, piū esse, quemadmodum ab Apostolorum temporibus, ecclesia (quæ columna & firmamentum veritatis est) & docuit & obseruauit, pro defunctis Dominum exorare, & eleemosynas in sinus pauperum largiri, atque hæc eis prodesse, qui in comunione ecclesiæ & signo pacis decesserunt, & qui cum viuerent, hæc sibi vt postea possent prodesse, cooperando meruerunt.

¶ Qui ad Exequias euocandi. CAP. XXIX.

AD Exequias, quæ extra ciuitatem nostram Coloniam celebrantur, non euocandi monachi, nec ista cohors leuium ac indignorum sacerdotum. Aut si euocentur, videndum ipsis ne lasciuiant. Quoniam nobis magis probetur, vt qui volet, pietate ductus, multiplicari pro defuncto preces, is monachos in suis monasterijs, ac clericos singulos in suis templis permanere sinat, ibidemq; preces ac Missas peragere. Quoniam enim spectat concursus iste, interdum quàm par est

& duobus
sequen-
1. Petr. 3
Roman. 6

*die dnico mi
nō dicendq; p
defunctis.*

Capit. non
estimam?
c. tempus.
2. quæf. 2.
Ex prag.
August.
1. Tim. 3.

*Monachi ad u
candi ad exce
mortuorū.*

immodestior, quàm ad captandam auram popularem? Cauenda verò summopere post exequias delicata conuiuia, crapulæ ac comestationes, ne Deus placandus, magis irriteretur.

¶ De pœnitentiæ partibus. CAP. XXX.

In sacramento pœnitentiæ explicando ac rectè ministrando, maturitate multa ac diligentia opus est. Veteres orthodoxi pœnitentiæ partes tres nobis tradiderunt, contritionem, confessionem, ac satisfactionem, seu fructum pœnitentiæ dignum. Quanquam pœnitentia quatenus sacramentum dicitur, potissimum in absolute presbyteri consistat, qua ille ex virtute verbi & clauium sibi à CHRISTO traditarum, peccatorem pœnitentem, & in misericordia Dei sperantem, à peccatis suis absoluit, de quibus paulò latius in Euchiridio dicemus.

¶ Prima pœnitentiæ pars, contritio, in suggesto semper pertractanda. CAP. XXXI.

Prima pœnitentiæ pars, quum omnis Euangelicæ prædicationis exordium sit, nunquam non est in suggesto pertractanda. Hac enim confugitur ab ira Dei ad misericordiam: hac conuertimur ab operibus mortuis ad Deum viuentem, hac subducimur à peccati ac diaboli laqueis, ac concorporamur CHRISTO. Vnde à pœnitentiæ præcursor Ioannes, deinde CHRISTVS ipse, ac princeps Apostolorum Petrus, prædicationis Euangelicæ doctrinam sunt exorsii. Pœnitentia autem tum rectè prædicatur, quum arguuntur scelera ac flagitia per verbum Dei, & incurritur populo timor iræ, indignationisq; ac iusti iudicij Dei, certo certius manentis eos, qui malè agunt ac male agendo perseverant. Subinde verò vino oleum miscendum est, vt ex animo vereq; territis ac conuersis promittatur gratia ac misericordia. Ad eum modum Paulus ad Ephesios scribens: Hoc (inquit) scitote, quod omnis fornicator aut immundus, aut auarus (quod est idolorum seruitus) non habet hæreditatem in regno CHRISTI & Dei. Nemo vos seducat in anibus verbis: propter hæc enim venit ira Dei in filios diffidentie. Nolite ergo effici participes eorum. Et iterum ad Galatas: Manifesta autem sunt opera carnis, quæ sunt, fornicatio, immunditia, impudicitia, luxuria, idolorum seruitus, veneficia, inimicitie, contentiones, amulationes, rixæ, iræ, dissentiones, sectæ, inuidie, homicidia, ebrietates, comestationes, & his similia, quæ prædico vobis, sicut prædixi: quoniam
qui

Ioan. 20

Hebræ. 6

Matth. 3

Acto. 2.

Roma. 2.

Ephes. 5.

Galat. 5.

qui talia agunt, regnum Dei non consequentur.

¶ Neminem non ad pœnitentiam inuitari. CAP. XXXII.

IAm, quanquam nemo conuertatur ad dominiũ, nisi tractus per patrem, attamen nemo hic excusatione prætexat, quod non trahatur, quod ille semper stet ante ostium pulsans, nimirũ per internum & externũ verbum, commonens vt conuertamur à via nostra pefsima, & inclamans, quoniã ira, indignatio, tribulatio & angustia in omnem animam hominis operantis malũ, Gloria autem & honor & pax omni operãti bonum. Hic cõcussis conscientijs cõmonstrandus est Samaritanus ille, qui infundit vinum & oleum, qui sanat omnes contritos, & alligat omnes contritiones eorũ. Filioli mei (inquit diuinißimus Ioannes) hæc scribo vobis, vt non peccetis. Sed & si quis peccauerit, aduocatum habemus apud patrẽ, Iesum Christum iustum, & ipse est propitiatio pro peccatis nostris: non pro nostris autem tantum, sed & pro totius mundi. Hæc est doctrina, quæ docet mori mundo, & viuere Christo.

Ioan. 6.

Rom. 2.
Lucæ 10.Psal. 146.
1. Ioan. 2.

¶ Presbyter qui à confessionibus est, qualis esse debeat. CAP. XXXIII.

DE confessione, & quotuplex sit, alibi dicemus. Tãtum quod ad eam quæ sacerdoti priuatim fit, attinet, de paucis adinonebimus. Primũ magnopere necessarium iudicamus, vt sacerdos, qui à confessionibus est, sit integer, eruditus, ac silẽtij tenax: alioqui si ad quæstum intẽtus sit, si ad malum sollicitus, si curiosior explorator sit, si pertinacibus blandiatur, si intrincatã conscientia extricare nesciat, si deniq; vel ebriosus, vel iracũdus, vel leuis, vel secreti minime tenax, dissipandis magis quàm pascendis ouibus videbitur idoneus.

¶ Quid confitentem docebit presbyter confessorius. CAP. XXXIIII.

IN primis autem qui huic muneri intẽtus est, docebit confitentem, ne ambiguis ac perplexis sermonibus se remoretur, & per contando cogatur velut expiscari crimina (quod sæpenumero periculosum est) sed simpliciter, tãquam coram Deo aperiat lethalia crimina, & quæ cõscientiam onerant ac lædunt, quod ea quæ contra conscientiam aguntur, ædificant ad gehennam. Atq; ibi maxime opus est sacerdote iudice, discernente inter lepram & non lepram.

Rom. 14.

¶ Remedium pro ratione morbi adhibendum. CAP. XXXV.

1. Theff. 5.

Quod omnibus Christianis præcepit Paulus, dicens: Rogamus autem vos fratres, corripite inquietos, consolamini pusillanimes, suscipite infirmos, patientes estote ad omnes. Hoc eum qui à confessionibus est, maximè conuenit obseruare, nimirum ut consolatio erigat pusillanimes per immensam dei misericordiam: præfractos autè obiurgat, tremédumq; dei iudicium ante oculos ponat. Denique uti prudētissimus medicus, pro morbi qualitate tēperabit medicinā, obfuturus magis quàm profuturus, si putauerit vno collyrio omniū mēderi morbis. Monēdi ergo qui cōfitentur, singuli secūdū ordinem, statū ac ætatē, atq; id per locos quosdā cōmunes ex scriptura deprōptos, quos in numero habere debet parochus.

¶ Nimis anxij quomodo trāquillandi. CAP. XXXVI.

Qui nimis anxij sunt in repetenda confessione vel iteranda apud alium sacerdotem, vel etiam in enumerandis circumstantijs, quales sunt quidam, qui quantumuis confitendo, conscientiam tamen vix trāquillare possunt, docendi erunt, Deum (cui omnia patent) sinceritatem tantum cordis à nobis requirere, nec tam seuerum esse exactorem, qui conscientiam ob vnam vel ob aliam delicti circumstantiam, inter confitendum non dedita opera neglectam, perpetuo turbatā esse velit. Nam quis omnes erratus suos enumerauerit? quemadmodum Dauid ait: Delicta quis intelligit? Ab occultis meis munda me domine.

Psal. 18.

¶ Moderatio in casibus reseruatis. CAP. XXXVII.

In occultis delictis ex reseruacione casuum compertum habemus, non nihil mali interdum accidere: vel quod peccator non habens in promptu sacerdotem, qui illum absoluat, cōfiteri vel differit vel cōtemnit, vel quod qui minores ætate sunt, vel mulieres, difficile adducantur, ut ex suis parochis non sine leui suspicione ad nos seu cōmissarios nostros proficiantur. Quare ut cōsulemus & verecundix & famæ, visum nobis est, hanc potestatem nostram absoluendi à peccatis & casibus nostræ absolutioni reseruatis (occultis tamen) omnibus parochis per diocēsim nostram constitutis, ritè vocatis, delegare, modo tamen Vicariorum nostrorum in pontificalibus consilium requirant ac adhibeant, nostris tamen Suffrag

fraganeis potestatem faciētes, aliter in diocēsis suis, vti consultius videbitur, super hac re ordinandi.

¶ Publicæ pœnitentiæ usus in ecclesiam reuocandus. CAP. XXXVIII.

In publicis verò criminibus, quemadmodum necesse est, ita iubemus ad canones antiquos publicæ pœnitentiæ regredi, atq; ad eò ad Christi & sui discipuli Pauli institutum reuertari, qui ad Corinthios exemplo ostendit, quomodo oporteat ecclesiam in publicè peccantem animaduertere, donec ipsi publicè peracta pœnitentia satisfecerit. De quo fusius dicemus sub titulo, de iurisdictione ecclesiastica contentiosa. 1. Corin. 5.

¶ Recitata confessione, quid agendum per parochum. CAP. XXXIX.

Peracta confessione, sub absolutionem sacerdos monebit confitentem, vt quod admissum est, detestetur, vt sic deinceps vitam instituat, ne in vllū lethāle crimen posthac incidat, quemadmodū Christus ad mulierē dixit: Vade, & noli amplius peccare. vtque eum affectū habeas, credat per Dei misericordiam in virtute sanguinis Christi per absolutionem impartiedam in verbo eius sibi remissum iri peccata. Iniungat etiam illi fructū dignum pœnitentiæ facere, ac tum deniq; imponat manum, ac absoluat confitentem. Ioan. 8.

¶ In matrimonij sacramento quid agatur.

CAP. XL.

Dum matrimonio iungunt parochi virum ac mulierem, docebunt matrimonium institutum esse à Deo, confirmatū per Christum, vt Geneseos secundo, & Matthæi xix. legimus. Quod sacramētum si quis, sicut decet, acceperit, accedente sacerdotali precatōne, confertur donum spiritus, quo vir diligit vxorem amore casto, sicut Christus dilexit ecclesiam. Mulier vicissim propter Christū amet, reuereaturq; virum suum vti dominum. Vterque liberos (si dentur) summa cura instituant ad Christianam pietatem. Copiosam monendi materiam Paulus ad Ephe. v. subministrat. Gene. 2.
Matth. 19.

¶ Quemadmodum monendi sunt, qui matrimonium contrahere affectant. CAP. XLI.

Qum matrimonium ante lapsum Adæ, propter procreandos liberos institutum, ac beuedictione Dei firmatum sit, qua dixit ille: Crescite & multiplicamini, &

Gene. 2.

replete terram. Peculiariter autem homini, Erunt duo in carne vna. Propterea relinquet homo patrem & matrem suam, & adhærebit uxori suæ. Nec ratio coniunctionis, seu benedictio post lapsum defecit, sed tantum quod sanis potuit esse officium, id ægrotis factum etiam sit remedium: dum vtriusque sexus infirmitas propendens in ruinam turpitudinis, rectè excipitur honestate nuptiarum, quemadmodum diuus Paulus ait: Vnusquisque uxorem suam habeat propter fornicationem, nimirum vitandam. Monendi sunt qui matrimonium contrahere affectant, ne alius affectus ipsos huc rapiat, ut sit honorabile coniugium ac cubile impollutum. Nam si neque ob prolem suscitandam, neque ob fornicationem vitandam, sed potius diuitiarum aut opum nanciscendarum, aut alterius rei gratia matrimonium contrahatur, perperam agitur ac grauiter in sacramentum peccatur. Hic, quæ Tobie vi. vij. & viij. scribuntur, enarrari, proponi, ac doceri cõueniet. Vbi locus pulcherrimus est, exemplo commonstrans, quemadmodum bona uxor donum Dei sit, debitum timeti dominum, quomodo in timore Dei apparentibus, non luxurie causa, sed sola posteritatis dilectione, in qua benedicatur nomen Dei in secula, petenda. Quo pacto coniugij conscriptione facta, tradeda: quemadmodum etiam conuiuium nuptiale cum laude & benedictione Dei agendum. Denique quomodo precandus sit deus per coniuges, ut benedictionem suam in ipsos, quos coniunxit, impleat. Hæc enim decet sanctorum filios, qui non debent ita coniungi sicut gentes quæ ignorant Deum. Eritque horrendum illud exemplum de septem Saræ viris à dæmonio occisis replicandum. His namque (ut Raphaël angelus apud Tobiam ait) qui coniugium ita suscipiunt, ut Deum à se & sua mente excludant, & suæ libidini ita vacent, sicut equus & mulus, in quibus non est intellectus, dæmoniuni malum dominatur. Quamobrem vehementer conprobamus illum morem, quo matrimonio iungendi, ante ecclesiasticam coniunctionem, ieiunio se præparant, & sacramentum Eucharistiam sumunt.

¶ Matrimonium tria complecti. CAP. XLII.

Augu. de
Genesi ad
literã. lib.
9. c. 7. to. 3

DOcedi itaque breuiter, matrimonium tria complecti, fidem, prolem, & sacramentum. In fide attenditur, ne præter vinculum conjugale, cum altera vel altero concumbatur. In prole, ut amèter suscipiatur, benignè nutriatur, religiose educetur.

1. Corin. 7.

Nota

Monitio sanc
tiss. ad matri
monium accede
tes.

etur. In sacramento autem, ne coniugium separetur, néve dimissus aut dimissa etiam prolis causa alteri coniungatur.

¶ **Pium uotum & in clandestinè contrahentes**
censura. CAP. XLIII.

O Prandum, vt Canon Euaristi pontificis Concilio generali renouetur, tollanturq; illa clandestina matrimonia, quæ in uitis parentibus ac propinquis, Veneris porius quàm Dei causa cōtrahuntur. Nam quanta ex his clandestinis matrimonijs mala suboriantur, in aperto est. Interea vero donec ecclesia de hoc prospiciat, si non irrita, prohibita saltem sint, & pœnæ canonicæ, hoc est, excommunicationi, contrahentes & qui his ope aut cōsilio adfuerint, subiaceant, quam nec tam facile, nisi ecclesiæ satisfiat, tolli admodum expedire nobis videtur. Quantū fieri potest, cauebit parochus, ne liberos citra parentum auctoritatem coniungat. Quod si parentes negligentes fuerint, aut in admitendo matrimonio iam contracto, rigidiores negatores, admonebit eos, vt liberos maturæ ætatis elocent, néve vinculo iam per ecclesiam indissolubili pertinacius oblucentur.

Ex canon. Euaristi.

¶ **Coniunctio coniugum in facie ecclesiæ peragenda.** CAP. XLIIII.

C Oniunctionem per sacerdotem cum benedictione sacerdotali ac precibus inter missarum solènia in templo secundum antiquos canones & ecclesiasticum ritum fieri decernimus. Superbia ac fastu tumidis (qui in priuatis domicilijs malunt quàm in templo, vbi ecclesia conuenit, ac coniungendis bene precatur) copulari, quis non ineptè opposuerit illud Paulinum? Num ecclesiam Dei contemnitis? Nec sacerdos antè quoslibet cōiugio iungat, nisi edictis, aut proclamationibus tribus publicè è suggesto ad populū factis præcedentibus, ob multas ac varias fraudes euitandas. Contra hæc haud facile, sed tantū vbi ratio admodū necessaria, hoc ipsum fieri postulauerit, idq; non, nisi causa cognita, dispensabitur.

1. Corin. II

¶ **Peregrinos & ignotos sine legitimo testimonio non coniungendos.** CAP. XLV.

P eregrini & ignoti non cōiungantur, nisi legitimis testimonijs doceant se vbi ante versati fuerint, nullis matrimonijs vinculis astringi, ipsiq; per suum parochum licere per alium parochum copulari.

Nota Nota

¶ In

¶ In gradibus consanguinitatis ac affinitatis, Concilium generale obseruandum. CAP. XLVI.

Ex cōcil.
genera. c.
nō debet.
de cōsan.
& affi.

Quod ad gradus consanguinitatis ac affinitatis attinet, qui matrimonium contrahendum, ac contractum dirimunt, decretum Concilij generalis obseruabitur.

Hic si parochi in dinumeratione graduum addubitauerint, peritiores consulent. Vbi Romanus pontifex dispensatorio diplomate matrimonium secus contractum, approbandum iusserit, examinentur causæ diligentius, quæ dispensatione extorserunt. Quæ si comperiantur aliter, quàm narratum est, se habere, non dubium est dispensationem nullius roboris esse.

¶ Ludicra tollenda. CAP. XLVII.

Ludicra illa, quæ in templis post coniunctionem sacerdotalem fieri consueuerunt, veluti in pulsando sponso, atque alia eiusdem generis, penitus tollantur. Nani res ferria, quam Deus ipse instituit, benedixit, inuiolabilemque decreuit, agitur.

¶ De sacro ordine dictum esse prius. CAP. XLVIII.

De sacro ordine, & quæ salutaris gratia hoc sacramento conferatur: quæ deniq; in eodem sacramento conferendo obseruari oporteat, titulo primo, qui de munere episcopali est, abundè diximus.

¶ Cur adhibeatur extrema unctio. CAP. XLIX.

Restat extrema unctio, quæ (quoniã in morte extrema lucta est) adhibetur, vt vel cōualescat ægrotus, si Deo ita visum, vel cum fide bonaq; spe obdormiat in domino.

¶ Quomodo impendenda unctio extrema. CAP. L.

Iaco. vlti.

Est autem unctio impendenda cum expositione unctiois & mandati apostolici, quod sic habet: Infirmatur aliquis in vobis, inducat presbyteros ecclesiæ, vt orent super eum, vngentes eum oleo in nomine domini, & oratio fidei saluabit infirmum, & alleuiabit eum dominus: & si in peccatis sit, remittetur ei. Postremo loco adhibebit parochus admonitione præparationis ad mortem, quemadmodum Enchiridion docebit.

¶ A sepultura nemo in communione descendens, repellendus. CAP. LI.

Gen. 23. 25

Quod ad sepulturam attinet, quis poterit negare rem longe piissimam esse, & in veteri & in noua lege accuratè obseruatam, vt Christianorum (qui spem resurrectionis

nis

nis habent) corpora, non pecudum more disijciantur, sed in cœmeterij sinum recôdantur, quod etiã alto mysterio non caret. Ab hac ergo sepultura, nemo Christianus, qui in cômunio c. ex parte de sepult. ne decepsit ecclesiæ, arceatur, etli casu mortuus fuerit. Quum enim communicabatur viuenti, & mortuo communicandum est. Soli vero hæretici, excommunicati, publici latrones, & hi, qui sibi mortem criminis conscientia adacti, consciuerunt, & quos in peccato lethâli, nullis pœnitentiæ signis præcedentibus, decepsisse constiterit, prohibeantur.

¶ Quam admonitionem in sepulturis & exequijs fieri oporteat. CAP. LII.

IN sepulturis autem & exequijs mortalitatis atque huius calamitosæ vitæ admonitio diligens fiat, atque excitandi inter alia præsentis, vt recogitent sibi eodem modo hinc Hebræ. 12 cedendum esse, sese in hac terra peregrinos agere, aliam autem inquirere, ad quam semper oporteat suspirare. Nam quo pacto ad exorandam pro defunctis Dei misericordiam commo- nendi sint, suprà diximus.

DE VICTV PAROCHORVM.

CAPVT I.

SUPEREST vt de victu parochorum dispi- Ex cõcil. Toletæ. 11. ca. 8. ciamus. Hic in primis, quod Christus docuit, & sacri canones maximo serio præceperunt, præmittendum duximus: nempe vt sacramenta ecclesiastica gratis ministrantur, dicente domino; Gratis accepistis, gratis date. Quamobrem neq; pro baptizandis, consignandisq; fidelibus, neq; pro collatione chrisma- Matth. 10 Ex cõcil. Triburen. ac Varen. c. in eccle- siastico. c. præcipien- dū. 13. q. 2. tis, vel promotionibus graduum, neque alijs sacramentis distribuendis pretia quælibet vel præmia, nisi quid voluntariè offeratur, recipienda sunt, Neminem quoque ad quæstuosas exequias cogi, aut pro sepultura munus aut pretium exigi volumus, secundum canonicas sanctiones. Custodi interim ac vespilloni, de sua mercede nihil detrahentes.

¶ Parochis uictus necessarius suppeditandus.

CAP. 11.

AT quum lex diuina præcipiat, non alligandum os boui Deuter. 25 trituranti, quòd utiq; non bouum causa, sed propter nos Marci 10. dictum,

1. Timo. 5 dictum, Christus in Euangelio explicat: Dignus (inquiens)

1. Corin. 9

Nota est mercenarius mercede sua. Ac Paulus toto capite ix. primæ ad Corinth. confirmat: Quis enim militat suis stipendijs vnamquam? Quis plantat vineam, & de fructu eius non edit? Quis pascit gregem, & de lacte gregis non manducat? Neque enim magnū est si qui spiritualia seminant, carnalia etiam metant. Quamobrem, dispiciendū est, vt parochis Euangelij prædicatoribus certa ac cōpetēs ministratio victus & vestitus fiat, idq; ad eum modum, ne in administrandis sacramētis quippiā exigēdo, oneri sint parochianis, aut cibum vicatium discutiendo emendicare cogantur, quo nihil turpius aut sordidius.

¶ Vicecuratos quos uocant, ex prouētib; ecclesiæ congruam sustentationem recepturos. CAP. III.

IN primis igitur, qui per vicarios seu Vicecuratos ecclesias parochiales regendi potestatem à nobis acceperunt, iisdem vicarijs tantam ex prouentibus ecclesiæ partē assignabūt, qua vitam cōgruē sustentare possint. Quod nos inter vilitandum pro ratione locorū ac parochiarum vt fiat ordinabimus.

¶ Qui ecclesias unitas habent, Vicarijs perpetuis portionem congruā assignare oportere. CA. IIII.

e. suscept.
de præb.
& dignita.
lib. vj.

Ecclesiæ cathedrales ac collegiatæ, iidē monachi seu religiosi qui ecclesias parochiales aut suis ecclesijs vel monasterijs unitas habent, aut regendas alijs cōmittunt, aut præsentando cōmitti procurāt, ad eō interdū omnem prouentum emungūt, vt residui redditus, qui rectoribus ecclesiarum permittūtur, nimis tenues sint & exiles. Quamobrē nostræ curæ erit, vt tanta portio rectorib; istis assignetur, vnde iura episcopalia soluere, & congruam sustentationē habere possint.

¶ Vbi redditus nō suffecerint, quid agendū. CAP. V.

Ex Viēnē.
cōcil. cle.
mē. si vna.

Vbi vero redditus ecclesiarum non suffecerint, iuris consilium sequendū putamus: nempe vt duz vniātur: aut si id graue videbitur, saltem vna, aut plures etiam vicarij, quæ ad altaria in eiusmodi ecclesijs fundatæ sunt, ipsi ecclesiæ parochiali (vt vocant) incorporentur: sic tamen, vt quoad fieri potest, per parochum officium, ob quod vicariæ illæ fundatæ sunt, minime negligatur. Porrò decimas potissimū parochis ac ecclesiæ ministris deberi non dubium est. Nunc quum illæ passim à laicis magna ex parte vsurpentur, neque facile ex eorum manibus diuelli possint, videndum num dili-

genti

genti cohortatione, aut alia via iuri consentanea, parochi, cui ecclesie redditus ad victum non sufficiunt, hinc aliquid emendicari possit.

¶ Denarius consuetus, sed duplicatus, pendendus. CAP. VI.

Postremo loco iustum ac decens putamus, ut singuli parochiani denarium illum consuetum, sed duplicatum, saltem in anno quater, videlicet in festis illis maioribus, veluti in Natali dominico, Paschate, Pentecoste, Assumptioneque; virginis gloriose: id est, singulis festis duos denarios parochi pendant. Neque enim tantillum offerre vili onerosum esse aut videri potest. Quis enim tam sordidus est, qui non æquum putet, modicum quid caduci ac temporalis subministrare illi, à quo spiritualia ac æterna vicissim repetit? Certè omnes scire debet, eos, qui in sacrario operantur, quæ de sacrario sunt, edere: & qui altario deseruiunt, cum altario participare. Nam & dominus ordinavit, his qui Euangelium annuntiant, de Euangelio viuere. Qui se vnica solutione (quæ vno albo rotato fiet) liberare volet, id ipsi liberum esto. Ne vero parochus aut in contentionem aut suspensionem trahatur, potius hæc pecunia per ecclesie œconomos aut alios probatæ fidei viros colligetur, ac ipsi parochi numerabitur.

¶ Laudabilem consuetudinem Agrippinæ Coloniae per hæc non abrogari. CAP. VII.

Laudabilem tamen consuetudinem in ciuitate nostra Coloniae. erga sanctam ecclesiam, pia deuotione fidelium introductam per has nostras synodales constitutiones nolumus immutare, donec ipsis parochis intra eandem ciuitatem de sufficientiori victu fuerit prouisum.

DE CONSTITUTIONIBVS AC CONSUE- TUDINIBVS ECCLESIASTICIS. CAP. I.

DE constitutionibus humanis ac ecclesiasticis consuetudinibus, magna in presentiarum in ecclesia Dei concertatio est, quam ecclesie turbatores, ut ecclesie autoritate euerteret, ad nihilum redigerent, innexerunt. At populus hic docendus est, sanctorum patrum regulam sequi, qui diligenter admonet traditiones eccle

vide pag. 7.

Nota de electionibus parochialibus.

1. Corin. 9

Aug. ad
Ianiariū.
c. illa aut.
12. dist.

ecclesiasticas, præsertim quæ fidei non officunt, ita obseruandas, vt à maioribus traditæ sunt. Sunt autem illa quæ non scripta, sed tradita custodimus, non vnius generis, quæ admodum diuus Augustinus tradit. Alia enim toto terrarum orbe obseruantur à patribus, nobis, quasi per manus tradita. Quæ quidem putanda sunt, vel ab ipsius Apostolis, vel ex plenarijs concilijs (quorū est in ecclesijs saluberrima authoritas) commendata, atq; statuta retineri, veluti quod passio & resurrectio & ascensio in cælum, aduentus Spiritus sancti, & quadragesima annua solennitate celebrantur: quod die Veneris à carnibus abstinetur, atq; alia multa, quæ ab vniuersis merito obseruantur. Alia vero quæ per loca terrarum, religionesque variantur, sicut est, quod alij ieiunant diem Mercurij, alij nō, alij quod tidie communicant corpori & sanguini domini, alij certis diebus accipiunt. Et si quid aliud huiusmodi animaduerti potest, totū hoc genus rerū liberas habet obseruationes. Quod enim neq; contra fidem catholicam, neq; contra bonos mores esse conuincitur, indifferenter est habendū, & pro eorū inter quos viuatur, societate seruandū. Sic diuus Ambrosius Augustinū docuit de hoc altero genere interrogantem: Tu (inquit) ad quamcūq; forte ecclesiā (nimirū in vnitae catholice ecclesie permanentē) veneris, eius morē serua, si cuiquam nō vis esse scandalū, nec quēquam tibi. Sed de his, ac quatenus ecclesiasticæ istæ constitutiones obligent, alibi latius dicemus.

¶ Ieiunia ab ecclesia indicta, reuerenter obseruanda. CAP. 11.

Ieiunia ergo ab ecclesia indicta, reuerenter obseruari volumus, admonendusque populus cur sint instituta, nempe vt corpus per intemperantiam cibi ac potus luxurians castigetur, in seruitutemq; redigatur, quo animus vegetior ac liberior laudibus diuinis insistat, diuinæq; voluntati sese attemperet. Magnum certe & generale Ieiunium est, abstinere ab omnibus iniquitatibus & ab illicitis voluptatibus seculi. Ad hoc perfectionis qui nondum peruenit, is ecclesie indictum huc vocans, haud contemnat.

¶ Irrisores ecclesiasticorum ieiuniorum refelluntur. CAP. 111.

¶ Vi ecclesie ordinationem irrident, illique diuum Paulum opponunt, quasi is ieiunijs ecclesiasticis contradicat,

Coloss. 2
1. Timo. 4

in mediolan
in no ieiuno.
in romæ
ieiuno in sub
arbo.

ieiuniū uerū
male.

13

dicat, grauissimam vtrique contumeliam (Apostoli doctrinā dedita opera adulterantes) inferunt. Non enim ecclesia ali- quod cibi genus perpetuò interdixit, aut Iudaicum ciborum delectum contra apostolicam doctrinam inuexit, quinimo cum Paulo semper docuit, doctrinam esse dæmoniorum, ci- bum aliquem immundum iudicare, & prohibere, quem Deus creauit ad percipiendum cum gratiarum actione fidelibus, & his qui cognouerunt veritatem, quòd scilicet omnis creatura Dei bona sit, & nihil reiiciendum quod cum gratiarū actio- ne percipitur. Sed potius ecclesia veteris legis ac apostolico- rum virorum exempla sequuta, ieiunia quædam publica certis diebus indixit, iubens tum à carnibus abstinere, & cibis ar- didioribus vti, non quòd carnes immundæ sint, sed vt luxui tem- peretur. Qua de re in Gangrensi Concilio (quod non multo post Apostolorum tempora obseruatum est) pari censura da- mnati sunt, tum hi qui nonnullos cibos carniū illicitos re- putarunt, tum illi qui præter necessitatem corporalem super- bientes, ieiunia communia totius ecclesiæ putauerint con- temnenda, perfectam in sua scientia rationem vindicantes, quos anathema esse, Concilium illud decreuit. Atq; alia mul- ta (quæ nunc in contentionem rursus vocantur) vt succinctè admodum, ita Christianissimè apostolico spiritu diffinuit.

¶ Ecclesiæ constitutionem charitati cedere.

CAP. IIII.

CVr verò crimentur hostes ecclesiæ eius institutum, non videmus, quum ipsa nulli iniiciat laqueum, quòd hanc constitutionem adèò ligare non velit, vt vel charitati vel necessitati minime cedere debeat. Quinimo libe- rum facit, quolibet tempore quibuslibet vesci, modò id vel charitas vel necessitas suadeat, adhibito tamen vtriusque me- dici (si præstò sint) aut saltem alterius, nimirū anime, consilio.

¶ Quid in ieiunio potissimum spectandum.

CAP. V.

IAm quum in ieiunio ratio potius indictionis quàm absti- nentia ista à carnibus spectetur, admonendus est popu- lus quum ieiunandum erit, non minus sumptuosa & proli- xa illa pisciunt ferula quàm carniū vitanda: bellaria item illa, magis quàm carnes inflammantia.

¶ Redarguuntur qui Quadragesimæ obseruationem contemnunt. CAP. VI.

Orig. sup
Leuit. Hie
ron. aduer
sus Mōta
lizet.
Ambro. in
sermon. de
Quadrage
sim. 36.
Ex concil.
Tolet. 3.

Quadragesimæ institutio antiquissima est, à temporibus Apostolorum ad nos vsque deducta, cuius violatores plerisque generalibus Cōcilijs, præsertim Toletano octauo, acerrime redarguuntur, religionique contrariæ monstrantur. Atque aded omnes quotquot sine inuitabili necessitate seu fragilitate, euidentique languore, seu etiam impossibilitate ætatis, diebus Quadragesimæ esum carnium attēta re præsumperint, alienos à sancta cōmunionē decernit, quod sacris diebus abstinentiæ obliti sint, disciplinam ac Quadragesimæ dies (quæ anni totius decimæ putantur, quæ & in oblatione ieiunij Domino consecrantur) temerarie prophanae rint. Quos verò aut ætas incuruat, aut languor extenuat, aut necessitas arctat, nō antè prohibita violare præsumāt, quàm à sacerdote permissum esse percipiant.

¶ Letaniæ & Rogationes cur institutæ, & quomodo populus admonendus sit. CAP. VII.

Ex cōcil.
Aurelian.
c. 23.

Letaniæ, id est, supplicationes, seu rogationes, in dicto triduo ieiunio ante Domini ascensionem patribus placuit celebrari: quibus omnes interesse iubentur, ut quemadmodum omnes peccauerunt, sic & omnes pro venia supplicent, omnesq; ad Deum corda cum manibus eleuent. Quamquã potissimū Letaniæ istæ principio institutæ sunt, ut tum populus diuina institutione admonitus, clementiam Dei exoret, quo pestes, clades, calamitates, fames, bella, & id generis aduersa, quæ nobis iustissimo Dei iudicio ob peccata nostra infliguntur, ac sub id anni tempus, nempe Veris (quū bella emergere atque terræ fructus, qui tum in flore atque teneri adhuc sunt, facillè corrūpi solent) potissimum imminent, auertat & tollat. Ut autem ecclesia fiduciã erga Deum (quam orantes ac petentes habere necesse est) tum nobis adaugeat, Heliam proponit hominem nobis similem & passibilem, qui oratione orauit, ut non plueret super terram, & nō pluit annos tres & menses sex. Et rursus orauit, & cælum dedit pluuiam, & terra dedit fructum suum. Quod si solus Helias petens exauditus est, num CHRISTVS ecclesiæ suæ preces auersabitur? Hic interim populus docendus est, quod non solum quæ animi, sed & quæ corporis & externa bona sunt, à Deo omnium autho-

*si frangit qua
ragesimæ à cō
munionē est pō
endus.*

*Letaniæ cur
institutæ.*

Iaco. vlti.
1. Reg. 17.

re postulare oporteat. Et redarguendi illi (haud ita multò quàm gentes, meliores) qui vel fortunæ, vel suæ industriæ, bona temporaria accepta ferunt.

¶ Processiones intra septa ecclesiarum peragendæ. CAP. VIII.

Quòd processiones per agros & campos peraguntur, rationem quidem habet, nempe quòd populus oret, vt segetes ac fruges terræ à Domino conferuentur. Verùm vt alia plurima, ita & hic mos hominum malitia deprauatus est, quòd per occasionem talis deambulationis (quæ Deo placando erat instituta) pleraque scelera committantur. Quamobrem nobis satius videtur, vt hæc, aliæq; supplicationes ac processiones de cætero intra septa ecclesiarum religiose fiant, ac vt in templo, loco precationibus peculiariter dedicato, oretur Deus, habeaturque tum pius rei ac tempori conueniens ad populum commonitorius sermo. Nostros tamen Suffraganeis liberum relinquimus, vt ipsi in suis diocæsis de hac re, vti mores regionis patientur, dispiciant.

¶ Admonendus populus, cur ferix institutæ.

CAP. IX.

Diligenter quoque populus admonendus est, cur ferix, & potissimum dies dominicus (qui à temporibus Apostolorum in ecclesia Dei semper celebris fuit) institutæ sint. Nempe, vt tum in vnum omnes pariter conuenirent ad audiendum verbum Domini, ad audiendum quoque sacrum, & communicandum. Breuiter, ad vacandum Deo soli, vt dies illa tantum orationibus, hymnis, psalmis, & canticis spiritualibus transigatur. Hoc enim est sanctificare sabbatum.

Apocal. 1.

Exod. 20.
Deute. 5.

¶ In ferijs soli Deo vacandum. CAP. X.

Quamobrem cupimus, hisce diebus prohiberi nundinas, claudi cauponas, vitari comestationes, ebrietates, sumptus, lites, lusus improbos, choreas plenas insanij, colloquia praua, cantilenas turpes. Breuiter, omnem luxum. Nam hisce (& quæ hæc ferè semper consequuntur) blasphemij ac periurij nomen Domini prophanatur, ac sabbatum (quod nos admonet, vt quiescamus pernerse agere, & bene facere discamus) contaminatur.

*Dies festi cu
instituti!*

Esaiæ 1.

¶ Dies dedicationis templi extra Coloniam, uno die ubique celebrandus, & quomodo sit admonendus populus. CAP. XI.

ET quum in diebus festis (quæ dedicationi ecclesiarum peculiariter dicati sunt) plerumq; indigna committantur, ad eò vt videatur populus tum potissimum comestationis causa conuenire, visum nobis est, vt per dioceses nostras vno certo die anni quo eiusmodi festum dedicationis in metropolitana nostra colitur, in reliquis quoque ecclesijs omnibus extra ciuitatem nostram Coloniam Agrippinam constitutis obseruetur. Nam intra Coloniam summo nostro templo suus honos constare debet, quod & in alijs oppidis insignioribus, vbi vna cæteris ecclesijs præminet, obtinere placuerit, videlicet vt ibi minores ecclesiæ prædie eius diei qui dedicationi ecclesiæ summæ eius loci consecratus est, aut die dominico proximo præcedente suas singulæ dedicationes celebrent, obseruetur. Docendus autem est populus, dedicatione templi significari dedicationem Ecclesiæ catholicæ ac cuiuslibet hominis Christiani, qua copulatur Deo. Nam vt diuus Augustinus ait: Quotiescunque templi festiuitatem colimus, si fideliter ac diligenter attendimus, & sanctè & iustè vinimus, quicquid in templis manufactis agitur, totum in nobis spiritali ædificatione completur. Non enim est mentitus ille, qui dixit: Templum enim Dei sanctum est, quod estis vos. Et iterum: Nescitis quia corpora vestra templum est spiritus sancti?

August.

1. Corin. 3.

¶ Cur templa & altaria consecrentur. CAP. XII.

c. Sicut nō
alij. c. mis
sarū solen
nia. c. ec
clesiæ. de
cōse. dif. 1.

EX vetustissima institutione & more receptum est, templa & altaria, & pleraq; alia, quibus in templis ad excitandum fidelium animos, & diuinum cultum explendum vtimur, consecrari, solennibusque precibus ac benedictionibus dedicari Deo, quod in veteri quidem Testamēto præceptum etiam diuinum habuit. Quemadmodum Exod. xxxj. & ij. Paralip. xxij. legimus. Vngitur præterea secundum ecclesiasticam consuetudinem, quum consecratur altare, quum dedicatur templum, quum benedicatur calix, idque non solum ex mandato veteris legis, verum etiam exemplo beati Syluestri, qui quum consecrabat altare, illud chrismate perungebat. Verum vnctionis sacramentum, aliud quidem efficit & figurat, tam in nouo quam

in

in veteri Testamento. Vnde non iudaizat Ecclesia, quum vnctio-
 nis celebrat sacramentum, sicut aliqui mentiuntur, qui ne-
 que scripturas neque Dei nouere virtutem. c. j. & ff. de
sacr. vnct.

¶ Populus docendus, quid agatur & significetur in
 consecratione templorū & altarium. CAP. XIII.

Quamobrem populus docendus est, hic aliud agi atque
 aliud significari quum consecratur templum. Fundun-
 tur preces Domino, vt hunc locum sibi peculiariter
 dedicatum esse velit, vt diabolus & eius potestatem inde pe-
 nitus expellat, vt omnes qui huc deprecaturi conueniunt, ex
 quacunque tribulatione consolationis diuinæ beneficia con-
 sequantur, vt ab omnibus pariter conuenientibus, Deo lau-
 des soluantur, diuinum verbum audiatur, ac ecclesiastica sa-
 cramenta ministrentur. Peculiariter altare consecratur, vt il-
 lic oblatio munda Deo offeratur, hoc est, sacramentum cor-
 poris & sanguinis CHRISTI, quod in memoriam passionis
 dominicæ immolamus. Quod verò præter preces, asperfusionis
 etiam atque vnctionis aliarumque rerum solennia adhiben-
 tur, mysterij secretioris plenum est: non quod inanimata ista
 gratiæ diuinæ susceptiua sint, sed quum hæc visibiliter fiunt,
 admonetur Christianus, Deū omnia hæc per inuisibilem vir-
 tutem in anima operari, quæ est domus Deo dedicāda, vbi fi-
 des fundamentū facit, spes erigit, & charitas consummat. Si-
 gnat ergo templi dedicatio tam fidelis animæ quàm ecclesiæ
 cum CHRISTO desponsationem. Ipsa enim ecclesia catholi-
 ca ex multis viuis lapidibus adunata, verum Dei templum est.
 Quod si Dei templum sumus, altare intus habemus. Altare
 quidem nostrum, cor nostrum est. In hoc altari fit sacrificium
 laudis. Sacrificium enim Deo, spiritus cōtributionis, & cor
 contritum. In hoc altari fit cōmemoratio corporis & sangui-
 nis CHRISTI. Hinc preces ad cœlum ascendunt: ad cor enim
 respicit Deus. Quamobrē nisi omnia quæ in huiuscemodi cō-
 secratione exterius aguntur, in nobis spiritualiter implean-
 tur, parum hinc fructus nobis accesserit. Quid enim exterior
 ablutio vel inunctio sine interiori prodest? 2. Reg. 6.
1. Cor. 3. 6
Psal. 50.

¶ Cur benedicantur campanæ. CAP. XIII.

Benedicuntur quoque campanæ, vt sint tubæ ecclesiæ mili-
 tantis, quibus vocetur populus ad conueniendum in tem-
 plum, & audiendum verbum Dei: clerus verò ad annun-

tiandum mane misericordiam Dei & veritatē eius per noctē, vt per illarum sonitum fideles inuitentur ad preces, & vt crescat in his deuotio fidei: quāuis etiam patres aliō respexerint, videlicet vt dæmōnes tinnitu campanarū Christianos ad preces concitantium, quin potius precibus ipsis territi, abscedāt, illisq; submotis, fruges, mentes & corpora credentium seruentur, vt procul pellantur hostiles exercitus & omnes insidiæ inimici, fragor grandinum, procella turbinum, impetus tempestatum & fulgurum temperentur, infesta tonitrua & ventorum flamina suspendantur, spiritus procellarum & aëreae potestates prosternantur. Breuiter, vt audientes confugiant ad sanctæ matris ecclesiæ gremiū ac ante sanctæ crucis vexillum, cui flectitur omne genu, quemadmodum hæc in solenni benedictione campanæ reperies.

Philip. 2.

¶ Docendus populus, ut signatis potius quàm signis inhæreat. CAP. XV.

Docendus est ergo populus ab exterioribus istis, vt signatis potius quàm signis inhæreat ac intendat. Quod & in omnibus alijs obtinet ceremonijs, alioqui parum ad pietatem profuturis. Nam qui in exterioribus istis consistit ac non potius illis admonetur, vt ad Deum respiciat, confugiat, ac totam suam fiduciā in illum colloct, huic citius externa in subuersionem quàm ædificationem erunt.

¶ Quicquid in ceremonijs ad abusum spectat, cautè ac diligenter cauendum. CAP. XVI.

Quamobrè quicquid in eiusmodi rebus ad abusum & superstitionem spectat, & quo populus à Deo ad collocandum in externis istis aliquam fiduciam abducere possit, prohibemus. Quale inter alia est, quòd sanctorum imagines cum indulgentijs & impositione incertarum reliquiarum dedicantur: quòd quidam aqua, sale, cereis, ac herbis benedictis, in medicandis pecoribus supersticiosius abutuntur. Omnis quidem creatura per verbum Dei, & orationem sanctificatur, quemadmodum diuus Paulus testatur. Ergo quanto res sacratior, tanto abusus eius damnabilior.

¶ Cur reconcilietur tēplum aut cœmeteriū. c. xvii.

Reconciliatur ecclesia aut cœmeteriū ob seminis emissionē peccandi libidine factā. Itidem ob enormem sanguinis effusionem, dedita opera violenter & iniuriose

com

c. placuit.
de consec.
dist. 1.

commiffam, ac alijs quibusdam de caufis, qui mos ex Leuitic. xiiij. & xv. fuam originem trahit. Fit autem hæc recõciliatio, non quòd templum reuera polluat. Ecclẽtia enim quã fan- cta fit, coinquinari non potest, imò ipfius loci fanctitas infa- miam loci abolet. Sed quum templum locus fit, vbi delictorum venia poftulatũr, vbi falutaris hofitia pro peccatis immolatur, vbi Deo laudes exoluuntur, vbi tutela refugij eſſe debet, fit, vt ſcandalum, horror, atq; abominatio turpitudinis & peccati ibi commiſſi, propoſitum quoq; & voluntas lethaliter delin- quentis in caufa ſint, vt ſacer locus reconcilietur, idq; ad exem- plum & terrorem, vt videntes locum ſacrum ſeu inanimatum templum nullo peccato obnoxium lauãri & purificari delicti horrore, concutiantur & recogitent quantũ pro expiatione delictorum viuo Dei templo ſit elaborandum. Sic Chriſtus ementes & vendentes è templo eiecit, ſtagello facto de funicu- lis, ipſos acerrimè corripiens, ac dicens: Domus mea, domus orationis vocabitur: vos autem feciſtis illam ſpeluncam la- tronum. Aliud quidem agens, aliud verò innuens.

templi qm
luit. 2 que
cõciliatur.

Matth. 21.
Ioann. 2.

¶ Quæ pollutio reconciliatiõnem requi-

Nota

Fat. CAP. XVIII.

Non tamen omnis pollutio hæc recõciliatiõnem re- quirir, ſed tantum publica vel per rei euidentiam vel ſaltem per famam. Quòd ſi occulta ſit contaminatio, quæ etiam baptiſmi ac pœnitentiæ ſacramenta non remora- tur, ſolemnitas non exigitur, quòd ratio reconciliatiõnis in occultis non habeat locum.

¶ Quorum ſumptu & expenſis reconciliatio
facienda. CAP. XIX.

Reconciliatiõnem autem eiufcemodi gratis fieri, ac tan- tum itineris ſumptus Vicarijs noſtris in pontificalibus ſuppeditari volumus. Qui quidẽ ſumptus ex bouis de- linquentis defumentur, modo tamen tantæ illius facultates ſint: ſin ſecus, parochiani non grauabũtur vel tantillos ſum- ptus itineris ſuppeditare, ne populus præter culpam ſuã gra- uetur. Ne verò diutius ob talem pollutionem diuinum ſuſpen- datur officium, aut eccleſiaſtica intermittatur ſepultura, Vica- rius noſter in pontificalibus ſtatim vt vocatus fuerit à popu- lo, (modò grauioribus rebus id temporis non fuerit implici- tus) vltro ibit, officium ſuum expleturus.

¶ Immunitatem ecclesiasticam in duobus potissimum sitam esse. CAP. XX.

Ex concilio Laterano non minus. Ex generali li. c. aduersus de immunitate ecclesiarum seruos. 12. q. 2. Gen. 47. c. inter alia. ca. immunitate. de immunitate. eccl.

Immunitas ecclesiastica vetustissima res est, iure pariter diuino ac humano introducta, quæ in duobus potissimum sita est. Primum, ut clerici, illorumque possessiones & bona à vectigalibus & tributis, aliisque muneribus laicis libera sint. Nam (ut de libertate Lenitarum sileamus) non temerè refert scriptura, Pharaonem totam terram Aegypti sibi tributariam fecisse, præter terram sacerdotum & possessiones quæ à rege traditæ fuerant eis, quas vendere non sunt compulli, quin potius ipsis etiam statuta cibaria ex horreis publicis præbebantur, ut legimus Gen. xlvii. Deinde, ne rei criminis ad ecclesias confugientes, inde violenter extrahantur, exceptis publicis latronibus, qui per industriam proximum occiderint, ac nocturnis depopulatoribus agrorum, qui itinera obsident aggressione inuidijs. Denique his qui sub immunitatis spe in ecclesijs ac cæmeterijs delinquant. Quod si à confugientibus ad ecclesias paria his commissa sint crimina, quæ rei publicæ referat puniri, tantisper saltem debet secularis potestas à manuum iniectio-
ne abstinere, donec nostros consulat Officiales, ne deuenire necesse sit ad cessationes à diuinis, & interdicta, quæ visum est antecessoribus nostris ob violationem eiusmodi immunitatis æditis constitutionibus pronulgare.

¶ Quemadmodum fraternitates reformandæ sint. CAP. XXI.

Ex Gãgr. cap. si quis per super. 30. distin.

Fraternitates (quæ vocantur) & in honorem aliquorum sanctorum in ecclesijs fiunt, speciem quidem pietatis habent: sed quales hac tempestate seruantur, nempe in quibus tam clerici quàm laici potissimum comessationibus & ebrietatibus vacant, interdum etiam varijs conspirationibus aduersus potestates intenti sunt, si non omnino sublatas, saltem correctas ac reformatas volumus: omnino sublatas malimus, ac redditus seu census earundem vel in usus pauperum, vel parochi expendi nobis magis placuerit. At quæ hæc sodalitates forsau præter publicum offendiculum ac pauperum (qui ab eis elemosynas ex institutione accipiunt) præiudicium commode tolli non possunt, videbimus inter visitandum, ut saltem tollantur abusus, ut prima seruetur institutio, & examinentur formulæ earum & statuta, ut ratio ac calculus singulis annis

annis per Prouisores (vt vocant) earundem fraternitatũ coram parochis ecclesiarũ reddatur, vt superextantes fructus ac redditus in pauperum seu ecclesie vsu ac vtilitatẽ cõuertantur, aut etiam inde aliquid parocho ad victum decidatur.

DE VITA AC CONVERSATIONE
monastica. CAP. I.

VITA monastica nõ multo post Apostolorum Philo-
tempora cœpit, quanquam multis persuasum
sit, aliam tum fuisse quã nunc est, monachis-
mi rationem. Nemo tamẽ negauerit, hoc vitæ August.
genus ad perfectionẽ euangelicam maximẽ
accommodum, modò secundum sanctissimam institutionem
purẽ immaculatẽq; obseruetur. Quia verò res est quã maximẽ
ardua in carne viuere, & carnis stimulis nullum locum dare,
diaboliq; mille fraudibus (quibus præsertim solitarios aggre-
ditur) feliciter semper resistere: idcirco in hoc vitæ genus ne-
mo vel inuitus intrudendus, vel pelliciendus, vel temerẽ susci-
piendus, sed summa cura adhibita, post diligentissimam de-
inum examinationẽ monachi ac monachæ recipiantur. Qui-
bus sæpe inculcandum est prius Christi verbum de Eunuchis,
qui se castrarũt propter regnum cœlorum, quum inquit: Qui Matth. 19.
potest capere, capiat. Proponenda Sapientis sententia, quæ ha-
bet in hæc verba: Altiora te ne quaeris, &c. Rememoranda Eccl. 3.
quoq; diligentissimẽ, quòd Deo stulta & infidelis pro-
missio admodum displiceat. Breuiter, admonendus est omnis
ad hanc vitam spirans, vt primum se totum excutiat, ne pro-
uinciam suscipiat, cui non suffecerit, alioqui parabolæ euãg. Lucæ 14.
licæ diçterio notandus, quòd cœperit ædificare & non po-
tuerit consummare. Maxima autẽ cautio adhibenda est in puel-
lis, propter sexus fragilitatem, ne vel ob ætatem desit volun-
tas, vel metus adsit, aut alius affectus minime Christianus.

¶ Neminem monachismi professione te-
merẽ alligandum. CAP. II.

Certẽ sancti patres admodum fuerãt solliciti, vt non nisi Cap. puel-
voluntario ac spontaneo iudicio virginitatis proposi- la. 12. q. 2.
tum atq; habitus susciperetur, quòd coacta seruitia do- cap. præ-
mino ingrata esse dinoscantur: siquidem voluntariẽ domi- fcs. 12. q. 2.
Psal. 118.

no sacrificandum est, & voluntaria oris sui beneplacita fieri in conspectu domini Psalmographus obsecrat. Quod enim quis non eligit, nec optat: quod non optat, nec diligit: quod non diligit, facile contemnit. Vnde consequitur, Nullum esse bonum, nisi voluntarium: aded, vt qui alio affectu quam bonæ voluntatis monachismo se alligant, magis peccent quam mereantur. Ambigi enim non potest crimen magnum admitti,

Cap. 1. de
regula.

vbi & propositum deseritur, & consecratio violatur. Nam si humana facta non possunt impunè calcari, quis de eis manebit qui corruperint fœdera diuini sacramenti? De adolescen-

1. Timo. 5

tioribus viduis Paulus pronuntiauit, quod quum fuerint luxuriatæ, in Christo nubere volunt, habentes damnationem, quia primam fidem irritam fecerunt.

¶ Admonendi parentes, ne liberos inuitos in
monasterium detrudant. CAP. III.

Matth. 23.

Admonendi quoq; erunt parentes, ne liberos in monasterium inuitos detrudant, quod illos vix longè grauius maueat quam Phariseos, qui circumibant mare & aridam, vt facerent vnum profelytum, & quum esset factus siebæ filius gehennæ duplo magis quam ipsi.

¶ Quo affectu monastica uita amplectenda. CAP. IIII.

August.

Qui monasterium ingreditur alio affectu quam simplici amore Dei ductus, veluti vel spem vel promissionem Abbatiam consequendi habens, vel in otio viuere affectans, vel lucris temporalibus inhians, vel honores ab hominibus appetens: quisquis talis est, non Dei filius aut monachus, sed planè mercenarius est, quemadmodum superius nos de clericis etiã dixisse meminimus. Cui verèdum est, vt quum

Matth. 22.

volet ingredi nuptias euangelicas, obijciatur illud: Amice, quomodo huc intrasti, non habes vestem nuptialem? Quodq; ipso obmutescète, rex sit præcepturus ministris, vt ligatis manibus & pedibus, ipsum in tenebras exteriores mittât, vbi erit fletus & stridor dentium.

¶ In monasterijs habendus, qui doceat legem
Domini. CAP. V.

Habendus in virorum monasterijs vir pius ac doctus, qui doceat monachos, ab adolescentia meditari in lege Domini die ac nocte, ad quod munus in monasterijs
monia

monialium, san&imonialis cæteris vita & doctrina præstantior deligatur. Debet autem qui monasterio præest, summa discretione uti, maximè erga eos, quos compererit diuinis literis intentos aut cõtemplationi deditos, vt scilicet tales à fordidioribus officijs sinat esse immunes.

¶ Verbi prædicatorem in monasterijs esse oportere. CAP. VI.

IN monasterijs quoq; verbi prædicator erit pius quidem ac eruditus: nam nulla armatura fortior ad resistendum diabolicis insidijs ac iaculis, quàm gladius ille spiritus, quod est verbum Dei, quo Christus in deserto solitarius ieiunijs & orationibus vacans, & nihilsecius tentationibus diabolicis expositus, retudit omnem dæmonis fraudè ac nequitiam. Nihil quoque potentius illo ad deiciendos ac vicissim cõsolandos animos nostros, nihil efficacius ad cõtuitandum mentem in amorem Dei, contemptũ mundi, ac omnium quæ in mundo pulchra ac speciosa apparent. Matth. 4

¶ Monachi bonæ indolis ad Academias mittendi. CAP. VII.

NEque nobis displicuerit, vt aliquot ex monachis bonæ indolis ad Vniuersitates publicas & bene Christianas, aliquot annos theologicis studijs operã nauaturi mitterentur: illic tamen non alibi quàm in monasterijs seu gymnasijs sub cura & oculis præceptorum cõmoraturi, ne bonis ac rectis studijs destinati, mores minimè monasticos imbibant ac contrahant.

¶ Moniales nõ esse alligandas, ut nulli quàm suo (ut uocant) patri aut præposito cõfiteantur. CAP. VIII.

SInt præterea in monasterijs virginum, præsertim præter Abbates aut Præpositos, alij conscientiarum exanimatores, ac à cõfessionibus. Aut saltem virginibus liberum sit, bis aut ter in anno alijs (quos elegerint) probis ac doctis viris, de suorum superiorum (vt vocant) consensu, (quem hi interpellati, rationabili causa intellecta, nequaquam negabũt) conscientias suas exomologeti expouere, exonerareq; ne scilicet adigatur monialis renitès, seu per vni homini delicta confiteri. Debet autè hi qui eiusmodi munere in monasterijs monialiũ funguntur, esse homines vitæ probatissimæ ac morum quàm maxime inculpatõrũ, eruditi ac singularis iudicij.

o bfer

*Audi qui 92
fessiones mo
nialiu' audis*

obseruaturi ea quæ suprâ, vbi de pœnitentiæ sacramento tractatum est, delibauimus. Cauebit autem is in primis, criminû non confessorum rememorationem, ne virgines discant quæ prius nescierunt. Cauebit præterea, nisi res omnino exegerit, duritiæ increpationis, magis intētus ad modestissimè arguendum & pientissimè vicissim cōsolandū. Cōfessiones autē monialiū non priuatim audiet, sed in cæterarū conspectu, nō tantum vt omne malū, sed & omnis mali suspicio omnino cesset.

¶ Mutatam esse paulatim faciem monasteriorum, ac usurpatum hospitij ius simul cum accessu moderandū.

CAP. IX.

Monasteria olim virtutum scholæ ac pauperum hospitalia erant: nunc, proh dolor, videmus ea quæ virorum sunt, è scholis virtutum in diuersoria militū ac raptorum: quæ vero mulierum sunt, in plerisque locis in suspectas de incontinentia domos (ne quid grauius dicamus) esse commutata. Quamobrem dispiciendum nobis est, ne tam passim à quibusuis militibus hospitij ius à monasterijs vi exigatur, & elemosynæ pauperibus deputata, improborum luxu deuorentur, nève ad monasteria virginū accessus toties à sacris canonibus prohibitus, pateat. Et vt qui deprehensi præter hæc fuerint offendiculum aut occasionem illis labendi, siue intra siue extra monasteria dedisse, dignas pœnas ferant.

Cap. 1. de emu. eccl.

Ca. monasteria. de vit. & honest. cler.

C. in singulis. paragon. Porro dicitur de statu mon.

¶ Visitatio monasteriorum necessaria. CAP. X.

Visitatio ergo monasteriorū quammaxime opus esse intelligimus, quam & canones nobis imponunt. In hac vero oportebit omnia ad regulam ordinis monastici exigere, nihil non ad pietatem & vitæ sanctimoniã dirigere, & quicquid mali exempli aut improbæ cōsuetudinis irrepsit, penitus tollere ac eradicare. Profecerit quoque hic examinari regulas, statuta, & consuetudines, tolli superstitiosa.

¶ Sumptuosi monialium Præpositi abrogandi, & frugales æconomi constituendi. CAP. XI.

Habent quædam monialiū monasteria sumptuosos Præpositos, sub quorum potestate quum omnis bonorum administratio sit, ipsi de redditibus monasticis luxuriantur. Et qui monasticæ conuersationis exemplum esse debuerant, ad mundi delicias reuoluuntur: fastidientes interdum simulam & mella, interim monialibus ipsis vix milio & cibario

Hierony.

pane

pane rugientem ventrem saturantibus. Sunt quoq; virginum monasteria, vbi non est victus & mensa cōmunis, sed mos ille (quem ad Corinthios scribens Paulus, quamuis in longe sa- 1. Cor. III. cratori conuiuio damnauit) quotidianus, nempe quod vnaquæq; suum cibum præsumit ad manducandū, & alia quidem esurit, alia vero ebria est. Quos abusus tollere necessarium pu-

Ca. Oñus.
9. q. 3. ca.
qui relig.
17. q. 2

¶ In monasterijs monialium victum ac mensam communem esse oportere. CAP. XII.

Idem vt moniales victum ac mensam communem vbiq; habeant, & quæ pari sunt officio destinatæ, pari etiam cibo alantur. Quod vt quàmminime onerosum sit, non debent plures in monasterium moniales recipi, quàm congruè poterunt in singulis monasterijs sustentari, de quo nobis prius legitimam fidem fieri conueniet.

¶ De Præpositis solitariè cōmorātibus. CAP. XIII.

Displicet etiam nobis, quod quædam monasteria quosdam Præpositos habent, qui in Capellis solitarij cōmorantur, quod Lateranenſi Concilio vetitum est ac cautum, vt Episcopus, Abbates, monitione præmissa per cen- 1. Lat. tan. Cōci. suram ecclesiasticam compellat, vt eiusmodi Præpositos aut Priores ad claustrum reuocent, faciantq; ecclesijs ipsis seu Capellis per seculares clericos deseruiiri, aut saltem alios monachos ipsis adiungant.

¶ Visitandæ domus fratrum Teuthonicorum, diui Ioannis Baptistæ & Antonitarum. CAP. XIII.

Visitandæ quoq; in primis & reformandæ erunt domus hospitalium militum Teuthonicorum, præterea ordinis diui Ioannis Baptistæ ac Antonitarum, atque initio prouidendum, vt in iisdem domibus cultus diuinus ritè ac debite peragatur, vt hospitalitas pro pauperibus seruetur, vt vita ac conuersatio regularis secundū institutionem primam ac regulam (quam illi professi sunt) illic geratur, vt ab ipsis vestes ordini ac professioni dignæ ac conuenientes publice deferantur, vt comestationes, crapulæ, ac omnis luxus prohibeatur, vt prædæ illæ bonorum mobilium, quæ post mortem præ-

lato

latorum per primores ordinis fieri, ac in exteras regiones deferri, pessimo omnium exemplo consueverunt, amodo nequaquam fiant. Sed quicquid parlimonia defuncti praelati coaceruatum ac relictum fuit, vel necessarijs vltibus ecclesie, aut successorum, aut pauperum eius regionis, vbi religiosa ista domus sita est, applicetur.

¶ De vita & conuersatione monachorū. CAP. XV.

Ex Cōcil.
Chalcedo.

ET vt reuertamur ad monachorum vitam, haud ignorare debent, Concilio Chalcedonensi cautum, monachos oportere quieti operam dare, ieiunia & orationes obseruare, in his locis, in quibus se semel Deo deuouerunt, remanere, nullas ecclesiasticas seu seculares actiones tractare, nunquam sua monasteria relinquere, nisi forsitan ob ingentes necessitates id facere à suo episcopo iubeantur, ne nomen domini blasphemetur. Quare libertas illa peregrinandi seu excundi, prætextu iniuifendi parentes, moderanda seu penitus tollenda erit.

¶ Monachorum studia atque exercitationes quales esse oporteat. CAP. XVI.

Hiero. ad
Rustic. mo
nac.

Monachus & monacha amare debent scripturarū scientiam, & carnis vitia non amare. Psalterij librum de manu aut oculis nunquam deponere, semper orare, sensu vigilare, vanis cogitationibus aditum præcludere, corpore pariter & animo in Deum tendere, iram patientia vincere. Breuiter, nullis animi perturbationibus (quæ si insederint, ad delictum maximum inducunt) locum dare: semper aliquid operis facere, vt eos diabolus semper inueniat occupatos. Et vt multa sint quæ manibus operari liceat, libros tamen sacros describere ipsis maxime conueniret, vt & manus operetur cibos, & lectione anima satiretur. Porrò Aegyptiorum monasteria hunc morem seruasse leguntur, vt nullum monachum absque opere susciperent, non tam propter victus necessaria, quam propter animæ salutem, ne perniciosis cogitationibus vagarentur, nève instar fornicantis Israël, omni transenti diuaricarent pedes suos.

c. nunquā
de consec.
dist. 3.

Hierem. 3

¶ Monachos uagos sub custodiam reuocandos. CAP. XVII.

Monachi qui peruagati fuerint, ubicunque inueniuntur, tanquam fugaces nostro auxilio sub custodia reuocentur.

uocentur. Et si qui habitum abiecerint, vt eundē reassumant, cogendi.

¶ Literas priuatas monacho aut monachæ, iniussu Abbatis resignare non licere.

CAP. XVIII.

VT monachi seu monachæ literas uullas vel destinare vel recipere audeant absque Abbatis seu Abbatissæ, aut eius qui ipforum loco monasterio præest, scientia, summa ratione olim constitutum est, sed per incuriam abolitum: id præsentī constitutione innouandum censuimus.

¶ Canonissarum secularium mores reformandi.

CAP. XIX.

Postremo, vitam, conuersationem ac inores Canonissarum, quæ seculares ob id appellantur, quod perpetuæ castitatis ac reliqua vota monastica non emittāt, reformari omnino ducimus necessarium. Nam vitam agunt plus nimio licentiosam, ac plerisq; scandalosam. Quæ vt in ordinē & ecclesiasticam quandam disciplinā, quoad fieri potest, reuocentur, nobis quum uisitacionem aggrediemur, curandum est.

DE HOSPITALIBVS ET ORPHANOTROPHIJS, ALIJSQ; ID GENUS PIJS LOCIS.

CAP. I.

NON solum canonicis constitutionibus, sed & Imperialibus ac regalibus institutis antiquitus picurissimè sancitū est, vt habeantur quàm fieri potest frequētia in repub. Xenodochia, Ptochotrophia, Orphanotrophia, Gerontoconia & Brephetrophia, & id genus alia loca pietati cōsecrata, in quæ recipiantur peregrini, pauperes, inualidi, senes, parentibus orbati, atq; inopes liberi, infantes expositi, furiosi, leprosi, contagiosisq; ac perpetuis morbis obūti, atq; aliæ miserabiles personæ. Idcirco curæ nostræ iunminebit, vt eiusmodi loca, ubi constituta sunt, sarta tecta teneantur. Vbi uerò dissipata sunt, instaurentur, reformenturq;. Deniq;, ubi necdum constituta sunt, episcopali nostra pro uidentia ædificētur, cōstruanturq;. Pauperum enim curam nobis Christus præcipuam esse uoluit, & horum toties meminit diuinissimus Paulus apostolus.

Codic. de
Episco. &
cleric.

Matth. 26
Marc. 14
2. Corin. 3

¶ In

¶ In hospitalibus in primis animæ curandæ,
deinde corpus. CAP. 11.

Hic ante omnia curandum nobis est, ut in domibus istis, quæ ad salutem animarum pertinent, minime negligentur, sed ante omnia de sacramentorum administratione pauperibus debilibus & ægrotis provideatur: Ac ubi corporis infirmitas medicum postulat, ibi prius animæ, deinde corporis medicus accersatur.

¶ In hospitalia qui recipiendi. CAP. 111.

In cuiuscemodi autem hospitalia, nullæ alix quàm ex, quas diximus miserabilis personæ, quæ aut morbo aut debilitate, aut ætate impeditæ, suis manibus laborare, victumq; ac vestitum sibi comparare non possunt, recipiantur: quas ad ecclesiasticam disciplinam canones pertinere, ac nostris, aliorumq; piorum hominum largitionibus victitare voluerunt.

¶ In hospitalia pauperes eius loci, ubi constituta sunt, potissimum recipiendos, maxime contagiosis morbis implicitos.

CAPVT IIII.

In primis autem recipiantur in hæc hospitalia, personæ miserabilis eius loci, ubi hospitalia constituta sunt. Quod si rectè curatum fuerit, suffecerint penè (nisi tamen fallamur) iam constituta hospitalia, omnibus verè pauperibus per singula oppida ac vicos repertis, ut amodo illis non fuerit necesse ostiatim panem emendicare, aut eos qui lepra seu alio contagioso morbo impliciti sunt, inter homines diuersari, quod lege diuina, ne fiat, prohibitum legimus. Nec immeritò, quòd ex tali commixtione ac conuersatione cum sanis infinita pericula subsequantur, etià ex solo aspectu, qui intuentibus horrorem solet incutere. Quòd si leprosis alijsq; qui similibus morbis impliciti sunt, hospitalium, quibus addicuntur, redditus non suffecerint, satius est, ut ipsorum nomine in conuentu ecclesiæ eleemosyna per aliquot viros probos ad hoc munus deputandos, colligatur ac præstetur, atque ut trunci in templis eleemosynis istis colligendis asseruandisque erigantur, quàm ut ipsi morbosus alimonix petendæ obrentu, aut quo cunque alio prætextu, consortijs hominum misceantur.

Numc. 12

¶ Men

¶ Mendicantibus ualidis hospitalia clausa, & mendicitatem interdicitam esse oportere.

CAP. V.

Sint autem mendicantibus validis non solum hospitalia clausa, sed & publicè ac ostiatim medicare penitus interdictum. Et qui secus agere comperti fuerint, arceantur, ac legalibus nostrisque constitutionibus comprehensis, pœnis subdantur. Vtilius enim esurienti panis tollitur, si de cibo securus iustitiam negligat, quàm eidem frangitur, vt seductus, iniustitiæ acquiescat.

Codic. de medic. v. li. lib. 12.

¶ Magistrorum hospitalium prauis adfectibus damnantur.

CAP. VI.

Dannamus autem abusum, quo in quibusdam locis fit, vt neglectis miseris ac inopibus (quibus hospitalia dedicata sunt) ex priuato affectu magistrorum aut magistratuum, qui hospitalibus hisce præsent, non modò validi, sed & quibus victus & vestitus suppetit, recipiantur, tantum quòd illic commodius & in otio viuatur: qui certè aliter censerì non possunt, quàm pauperum deprædatores, raptoresque, de alieno viuentes, ac veluti ex sanguine pauperum saginati: Quos diuus Hieronymus grauisimè increpat: Qui (inquit) ex bonis parentum & suis opibus sustentari possunt, si quod pauperum est accipiunt, sacrilegium profectò committunt, & per abusionem talium, iudicium sibi manducant & bibunt.

Hierony.

¶ Quàm grauiter peccent, qui ex pauperum uictu se ditant.

CAP. VII.

Viderint quoque hi magistri ac hospitalium præsidēs, ne Iudam imitentur, qui loculos (ex quibus pauperibus distribuebatur) ferebat, ac fur erat, ne sicut ille, ita & ipsi pereant. Nouerint ergo se tali muneri addictos, non vt sui, sed vt pauperum curam gerant, quos neglexisse, occidisse est: quibus quid subtraxisse, sacrilegij instar est. Et quo vigilantiores in officio sint, singulis annis, aut sæpius, magistratui eius loci præsentè parochò, rationem de omnibus reddant. Non meum est (inquit Prosper) dicere, quantum peccatum est eorum qui cibos pauperum sibi vsurpant, & vnde pauper victurus erat, præsumendo suscipiunt.

Ioan. 12

DE SCHOLIS, TYPOGRAPHIS AC
Bibliopolis. CAP. I.

CCLESIAE reformatio à summis pariter & infimis, à capitibus simul & paruulis ordiendā est. Paruuli enim sunt, qui succrescentes in maiorum locum, subinde decedentium in reipub. tam ecclesiasticæ quàm secularis administratione succedunt, vt consequens sit, ab ipsis prauè ac nequiter institutis reipublicæ perniciem imminere. Quamobrem summopere refert, vt pueritia, quæ seges est omniū rerū publicarum, in timore Domini ac bonis disciplinis edoceatur. Id quod Dominus præcepit Exod. xiiij. & Prouerbiorū sexto. Siquidem ea ætas nullis alijs vsibus accommoda, per id tempus colligere poterit & sibi & reipublicæ luculentum fructū. In primis autem operæpretium nobis videtur, vt clancularij illi magistræ, qui in conuenticulis vicatim docent, prohibeantur, vtq; gymnasia illa ac scholæ minores, in quibus pueri primis rudimentis imbuuntur, diligenter repurgentur, præfectis illis didascalis seu præceptoribus, non tam eruditis, quàm sanæ doctrinæ, integraq; ac inculpatæ vitæ viris: idque hac potissimum tempestate, qua innumera pestilentes hæreses totam ferè Germaniam summo cum Christianismi ac reipublicæ detrimento, iusto Dei iudicio peruadunt, ac veluti cancer serpunt: quas quum pueri semel imbibierint, difficile, imò impossibile erit, vt easdem penitus iterum eluant. Nam, Quo semel est imbuta recens, seruabit odorem Testa diu.

Horatius.

¶ Scholæ inter uisitandum repurgandæ ac instituendæ. CAP. II.

QVemadmodum verò didascalii pueros in classes digerent, quæ deiu ipsis prælegēt, tam ad eruditionē, quàm ad vitam Christianam rectè instituendā pertinentia, nos inter uisitandū pro ratione cuiuscunq; scholæ trademus. ¶ Apud singulas ecclesias habendus uir eruditus, qui clericos eius ecclesiæ instituat. CAP. III.

Lim conciliari constitutione cautum est, vt non solum apud quemlibet cathedralem ecclesiā, sed & apud alias nimirum collegiatas, quarum sufficere poterūt facultates, cōstituatur magister idoneus qui clericos carundem

c. j. & c. quia non nullis. de magist.

dem ecclesiarū doceat & instituat. Apud metropolim autem theologum haberi præceptum est, qui sacerdotes ac quoscunque alios in sacris literis doceat, & in his præsertim instituat, quæ ad curam animarum pertinere dinoscuntur. Visum etiam Concilio fuit, vt singulis magistris vnius præbendæ prouentus tantisper quoad in docendo perstiterint, assignetur. Cuius quidem saluberrimæ constitutionis vix vestigia quædam apud eiusmodi ecclesias reliqua videmus. Nam vt scholas ipsas reperias, didascalum tamen vix vllum eruditū ac pium repereris, quòd nihil penè stipendij (ne dicamus vnius præbendæ prouentus) illi suppeditetur, quod emendatione magna indiget. Neque enim hæc res leuis momenti est, à qua totius prope modum reipublice salus, tum perniciēs dependet.

¶ Qui huic uiotum suppeditabunt. CAP. IIII.

C Vrandum itaque vt singula Collegia ludos literarios diligenter instituant, eisque de idoneis ludimagistris, ac sumptibus prospiciant: vbi Collegia non sunt, senatus & respublica idem curet.

¶ Quemadmodum Academix instaurari ac studia ali possint. CAP. V.

A Cademias seu Vniuersitates publicas per hanc hæresum colluuiem miserè perire cernimus, quas instaurari maximè in votis est. Id fieri posse nobis videtur, si modus aliquis inueniatur, quo pauperibus scholasticis ex ecclesiasticis stipendijs aliquid possit decidi. Clericos enim illos conuenit ecclesiasticis stipendijs sustentari, quibus parentum & propinquorum nulla bona suffragantur. Quo insuper professoribus atque his, qui in bonis literis, optimis quibusque disciplinis, ac in primis Theologiæ studijs multū profecissent, spes præmij feret: nam spes alit artes.

¶ Pium uotum ad studia subleuanda. CAP. VI.

E T quanquam hic articulus à summo pontifice potissimum pendere videatur, tamen quod in nobis est, cupimus remus omnes ordinarios collatores, præsertim parochialium ecclesiarum, huc induci posse, vt Academix potestatem facerent, significandi subinde ipsis viros literatos ad regendum ecclesias eiusmodi idoneos, quos ipsi collatores quibuscunque alijs non idoneis præferret, ac parochijs quam vacaret, præficere non differret, modò tamè personaliter residere non detrectaret.

uide pag
2 inferio. +

u

Concilio
Basilien.

+.

Quòd si idem apud collegiatas ecclesias (qui mēse ordinario canonicatus & præbendas cōferunt) obtineri possit, non dubium id plerisq; ad studia capessenda calcar fore non exiguū.

¶ Decretalem Honorij tertij, quoad eius fieri potest, renouari æquum esse. CAP. VII.

c. sup. specula. de magistr.

P Ræterea nō parum huc fecerit, si Honorij tertij decretalis seruetur, nempe vt Canonici ecclesiarū diocesis nostræ Colonienſis dociles ad studia, potissimum theologiae, per Capitula transmittantur, percepturi toto quinquennio beneficiorū suorum fructus, non obstante aliqua contraria consuetudine vel statuto, quum denario fraudari non debeant in vinea Domini operantes, de quo dictum est partim superius. Ex his enim tandē spes non vana concipi possit, aliquando futurū, vt doctorum copia habeatur, quo veluti stellæ valerent plurimos ad iustitiā erudire, & temporis successū ecclesiam Dei vniuersalem in vita ac doctrina reformare.

¶ Quid curandum in Academijs. CAP. VIII.

N Eque ignoramus multa ac diligenti prouisione opus esse in Academijs qua in primis curari necesse erit, vt optimi quiq; libri in singulis professionibus ac disciplinis per doctissimos professores stans diebus ac horis vigilantissimè prælegātur, enarrētūrque. Deinde, vt scholasticis viuendi regulæ præscribantur, nempe vt bonis disciplinis vacent, à pōpis, comestrationibus, ebrietatibus, alex ludis, dissensionibus ac rixis abſtineāt, vt prodigi esse desinant, ac quisque se suo modulo metiatur, vt fastū omnē ac doctrinæ superciliū depōna. Nec incipiant esse magistri priusquam fiāt discipuli. Quot eum sunt, qui magistrorum ac doctorum insignia ambiunt, ac per ambitum extorquent, etiam qui nunquam eam artem quam post magisterium profitentur, vel à linine salutarunt, quod quā turpe ac indecorum sit, nemo ignorat.

Hierony.

¶ Nihil imprimendum aut uendendum, nisi reuifum prius. CAP. IX.

P Ræterea quum per abusum artis impressoriae librorum plurimum malorum emerſerit, prohibemus, ne vlli Typographi aut Bibliopolæ quempiam recens æditum librum aut chartam vel imprimant, vel venū exponant, vel vendā: publicè vel occultè, nisi hic liber reuifus, & charta vel scripturam vel picturam continens, per nostros ad hoc deputa-

tos

tos commissarios diligenter perspecta sit prius. Quæ & Typographi nomen & cognomen complectantur, atq; eam ciuitatem seu oppidū in quibus excusa sunt, nominatim designent. Quæ verò his caruerint, nullo pacto venū exponantur. Porro Typographi, Bibliopolæ ac reliqui librorum institores acgeruli, qui huic ordinationi cōtrauenerint, præter confiscationem librorum, pœnis etiam legalibus ac pragmaticæ constitutioni Augustanæ subiacebunt. Contra quos in territorijs nostris Fiscalis noster acerrimè inquirere, ac ad iustarum pœnarum declarationem procedere non omittet. Pragmat. August.

DE IURISDICTIONE ECCLESIASTICA contentiosa. CASPV T I.

ANTE annos non admodum multos, reformationem iurisdictionis nostræ ecclesiasticæ ædicurauimus, per quam ita temperata ac moderata omnia speramus, vt nemo de ea iure queri possit.

TExcōmunicationis origo & præcipuus usus. c. 11.

NE autem quispiam excōmunicationis ecclesiasticæ originem ignoret, Primus excōmunicationis in ecclesia vsus, qualis fuerit, Paulus primæ ad Corinthios v. manifestè ostendit, vbi Corinthium publicè cum nouerca fornicantè tradit sathanæ in interitū carnis, vt spiritus eius saluus fieret in die domini nostri IESV Christi. Non tantum ex eplo. indicans, sed & expressim iubēs, vt qui eiusmodi sunt, è medio ecclesiæ eijciantur: Si is (inquit) qui frater nominatur, inter vos est fornicator, aut auarus, aut idolis seruiens, aut maledicus, aut ebriosus, aut rapax, cum eiusmodi nec cibum sumere permitto. Quin ante discipulum, ille qui solus verè magister est CHRISTVS, eiusmodi excommunicationis vsus Matthæi xviii. docuit. Quem optamus in ecclesiā reuocari ac frequentissimum esse. Nempe vt tales publicè ac enormiter peccantes, ne alijs offendiculo sint, & notati tandem respiciant, extra communionem sacramentorum ac vitæ communis ponantur, donec ad cor & ecclesiæ gremium reuersi, suum reatum deplorēt. Diuus sanè Paulus grauissimè Corinthios increpat, quòd incestum illum tantisper paterentur: Omnino 1. Corin. 5.

(inquit) auditur inter vos fornicatio, & talis fornicatio, qualis nec inter gentes, ita ut uxorem patris sui quis habeat. Et vos inflati estis, & non magis luctum habuistis, ut tollatur de medio vestrum, qui hoc opus fecit. Non est bona gloriatio vestra. Nescitis, quia modicum fermentum totam massam corrumpit? Expurgate ergo vetus fermentum, ut sitis noua conspersio, sicut estis azymi. & cætera quæ sequuntur. Quod si denuntiationem Euangelicam (qua nulla res salubrior esse potest, & quæ nobis non tantum faciendâ suadet, sed præcipitur) frequentaremus, & apostolica præcepta mordicus teneremus, rariores profectò in cœtu nostro haberemus adulteros, raptores, homicidas, & id genus alios publicè criminosos, propter quos blasphematur nomen nostrum inter gètes, & scandalizantur multi inter nos infirmiores.

Matth. 18.

Esaiz 52.

Roma. 2.

¶ Cur passim in omnes inobedientes excommunicationis censura distringi cœperit.

CAP. III.

1. Reg. 17.

I Amdudum verò cœpit excommunicatio in omnes inobedientes distringi: quòd quasi peccatum hariolandi sit, repugnare, & quali scelus idololatriæ, nolle acquiescere.

¶ Usus excommunicationis in publicè criminosos in lucem reuocandum. CAP. IIII.

V Sum ergo excommunicationis, præsertim aduersus publicè criminosos, in lucem reuocari conuenerit: deinde posthac in alijs causis excommunicatio tantum in manifestè contumaces feratur.

¶ Quid cauendum in decernenda excommunicationis censura. CAP. V.

C Auebit autem in primis Iudex, ne hanc, aliàsve censuras ecclesiasticas, vel ex iniustis, vel ex leuibus causis, vel iuris ordine non seruato, vel ex odij fomite proferat vnquam. Quin enim excommunicatio pœna sit, qua nulla maior est in ecclesia: nec sit excommunicandus quis, nisi pro peccato lethali, quòd anathema sit æternæ mortis damnatio: nec infligendâ veniat, nisi his qui aliter corrigi non possunt, debet Iudex non antè excommunicare quempiam, quàm cognouerit id vel causæ grauitatem, vel eius qui extra communionem ponendus est, apertam contumaciam præcepto iusto acquiescere nolentis exigere.

¶ Exc

Nota qd exco
muni
cations
Ex concil.
Melden. et
Aluern. c.
nemo. et c.
nullus fa-
cer. 11. q. 3.
Ex concil.
Lugd. c. j.
de senten.
excõ. in 6.

¶ Excommunicatos uitandos. CAP. VI.

Volumus autem ut hæc censura ab omnibus (iure non tantum humano, sed & diuino idipsum postulante) timeatur: utque excommunicati in familiari conuersatione vitentur, & à nemine recipiantur, quemadmodum antiquissima concilia sub grauis reatus incurfu idipsum fieri præceperunt.

Ex concilio Anti. Carthag. Arclaten. Bracharac.

¶ Non passim contra omnes delatos per Fiscales inquirendum. CAP. VII.

Procuratores nostri Fiscales aduersus neminem inquirent, nisi quem legitima ac frequens grauat infamia, non quidem à maleuolis & maledicis, sed à prouidis & honestis iustitiæ zelo commotis, suborta: quam si non probauerint, condemnentur ipsi, non autem inquisiti in expensis. Neque enim speciem aliquam æquitatis habet, quòd ab innocētibus absolutis, quippiam expensarum nomine extorqueatur: alioqui calumnia & iniusta diffamatio, mercedem (quod absit) haberet. Valeant ergo alij maleuoli delatores, depeculatores famæ, ac reipub. pestes. Neque enim ad petitionem eorum qui libellum infamationis porrigunt, in occulto inquirendum est super criminibus in eodem descriptis: quum inquisitio fieri tantum debeat super illis, de quibus clamores aliqui præcesserint.

Cap. cum oporteat. ca. inquisitionem. 6. tertiz dubita. de accusatio.

¶ Manifesti criminosi pro quæstu nequam ferendi. CAP. VIII.

Nolumus autem, ut concubinarij, aut alij manifestè criminosi villo modo quæstu aut pecuniæ emungendæ causa ferantur, toleranturque: aut ut pœnæ pecuniariæ pro criminibus passim imponantur, quòd res mali exempli sit, crimen pecunia redimere: sed reformationis nostræ constitutio, quæ de officio Sigilliferi postrema est, seruetur. Quòd si interdum vel personæ delinquentis, vel delicti qualitas pœnam pecuniariam imponi postulauerit, hæc in pios tantum usus conuertatur, ne magis auaritiæ, quàm correctionis causa exacta videatur.

Manifesta criminosa quæm ferenda.

¶ Clerici grauisimorum criminum rei, secundum canonicas sanctiones puniendi. CAP. IX.

Clerici in grauisimis criminibus deprehensi, iuxta canonicas sanctiones puniantur. Expedit enim, ut publice delinquentes & ecclesiam Dei scandalizantes, publice

1. Timot. 5

quoq; arguatur, & puniantur. Quamobrem tales vel à nobis deprehensi, vel extra territoria nostra per magistratus capti, ac nobis iuxta sanctiones canonicas traditi, dignam sui sceleris pœnam recipient. Quòd si tam graue fuerit, vt degradatione dignum sit, faciemus ipsos curiæ tradi seculari, ne clericali priuilegio gaudeant, quo se per flagitia reddiderunt indignos.

¶ De testamentis insinuandis, approbandis
ac exequendis. CAP. X.

Ex concil.
Mogun. c.
si hæred.
de test.

IN Cõcilio Moguntino sancitum est, vt hæredibus qui iussa testatorum non adimplerunt, ab Episcopo loci illius omnis res quæ eis relicta est interdicator, cum fructibus & emolumentis, vt vota defunctorum adimpleantur. Quamobrem procuratores nostri Fiscales in diocesi nostra Colonien. aduigilabunt, vt Testamenta, maximè ecclesiasticarum personarum, priuilegijs ecclesiæ nostræ maioris saluis, intra anni spatium executioni mandentur: vtq; intra idem tempus exectores testamentorum legitimum calculum reddant. Quorum etiam testamentorum insinuatione approbationemque intra triginta dies à morte sacerdotis peti volumus atq; obtineri, nisi rationabilis causa longiorem dilationem exposcat in præmissis. Dispiciet autem Sigillifer noster, vt si quid in quempiam stultum aut iure prohibitum vsus temerè relictum sit, in piam conuertatur.

¶ Bona presbyteri ab intestato defuncti in
piam causam conuertenda. CAP. XI.

Vbi sacerdos nostræ diocesis Colonien. mortuus est intestatus, bona ipsius, præter patrimonialia, quæ hæredibus cedunt, deducto ære alieno, & funeralibus, in piam causam pro defuncti animæ salute conuertantur.

¶ Portio quæ Archiepiscopo soluitur, minime grauis. CAP. XII.

Cap. Offi.
de testa.

EA portio, quæ nobis vti Archiepiscopo secundum rationem bonorum (extra quæ tamen patrimonialia immobilia sunt) deducto ære alieno ex more & speciali conuentione cum clero nostro inita debetur, nemini grauis esse potest, quòd maior Episcopo secundum canonicas sanctiones portio, quàm ea est, quæ ex remissione nostra nobis soluitur, debeatur.

¶ Iura

¶ Iuramentorum facilis exactio in iudicijs
refrenanda. CAP. XIII.

Multiplex illa & facilis iuramentorū exactio, quæ in iudicijs ecclesiasticis fit, nobis probari non potest. Christus inter perfectionis hortamenta ponit & illud, ut in totum abstinemus ab omni iureiurando. Quo colore ergo consuetudo nunc passim iurantium in omni negotio excusari possit, non videmus, nisi aut grauitate negotij, aut necessitate. Crebris iuramentis raro deest periurium, quod grauisimè punit Deus. Quamobrem monemus Causidicos, ne tam faciles sint in exigendis malitiæ ac alijs iuramentis. Compertum enim habemus, quosdam esse tam malè Christianos, qui in re tam seria ludant, ac iuramenta interdum exigant, quibus prestitis credere nolint. Ne dicamus quosdam eò vesanix prolabi, ut iureiurandum exigant, quod malint suspicari, præstando violatum iri, quàm verè reuerèterq; adhiberi. Quo laqueo quis perniciosior esse potest? Admonebit igitur Officialis noster Causidicos, atq; alios iuramenta exigentes, ut quæ iudiciarij processus sollemnitas necessariò non requirit, remittant: utq; memores sint, eandem manere poenam temerè exigentem, quæ manet frustra præstantem iuramentum.

¶ Formula inquirendi hæreticos delineanda. CAP. XIII.

Qum hæresum ac schismatum in præsentiarum plena sint omnia, videbimur operæpretium facturum, si communicato cum Inquisitoribus apostolicis consilio, formulam quandam inquirendi iuri consentaneam, ac tantum negotium decentem, minimeq; captiosam, præscribamus. Quamobrem ea de re nostris iuris peritis mandabimus.

DE VISITATIONE AC SYNODIS

Episcopalibus Archidiaconalibusq;.

CAP. I.

Qum frustra sint in civitate leges, nisi & sint qui eas exequantur: itidem institutiones canonicas inefficaces & languidas esse oporteat, nisi ab Episcopo & reliquis (quibus ea cura demandata est, & quodam modo viua lex sunt, qui &

Matth. 5. in Euangelio nuncupantur (s'al terræ) mancipentur effectui. Idcirco uisitatione per nostram dioccesim Colonien. opus est, quam Deo authore per nostrum in pontificalibus Vicarium ac ipsi adiunctos viros, iuxta pios ac doctos, quibus plenā dabimus in his spiritualibus ac ecclesiasticis rebus ordinādi potestatem, aggrediemur, eodemq; adiuuante Deo peragemus.

¶ Quo ordine uisitatio instituenda. CAP. II.

EX superioribus verò liquet plus satis, quo ordine uisitatio instituenda sit. Siquidem in primis ab ecclesijs nostris metropolitana ac cathedrali inchoandum. Dehinc singulæ collegiatæ simul cum monasterijs & uirorū & mulierum inuisendæ. Post hæc ad parochiales ecclesias omnes in nostris ciuitatibus ac dioccesibus constitutas (ubi maxima cura opus erit) trāscundum: ibi non solū parochi, sed alij etiam (quotquot ibidem commorantur) sacerdotes ac clerici aduocandi. Atque interim non prætermittendæ scholæ & bibliothecæ, ubi illæ reperiētur: ac postremo hospitalia pauperum diligenter perlustranda erunt.

¶ Quæ ubique corrigere oporteat.

CAP. III.

Quæ verò oporteat ubique sciscitari ac inuestigare, quæ corrigere ac repurgare, quæ statuere ac ordinare, superiores constitutiones abundè docent.

¶ In primis reformandos esse Decanos.

CAP. IIII.

Quod ad cathedrales & collegiatas ecclesias attinet, prima cura erit in reformandis ecclesiarum prælatis, maxime Decanis. Qui si cæci fuerint, consequitur necessariò, ut hi quibus ducatum præstant, simul in foueam trahantur accadant. Quod enim ab illis committitur, faciliè ab alijs trahitur in exemplum.

¶ Inquietos & prælatis rebelles corripiendos.

CAP. V.

ET quoniam alicubi tanta est cleri dissolutio, ut prælatis quantumuis bonis ac eruditis, neque suus honor neque authoritas seruetur, intendunt Visitatores nostri animum, ut inquieti corripiantur. Qui corripì & obedire nolūt, censura ecclesiastica secundum culpæ modum percellantur, donec resipuerint.

¶ In

¶ In monasterijs quomodo abusus percipiendi.

CAP. VI.

IN monasterijs facile percipientur abusus, modò regulæ ordinis relegantur, interrogeturq; qui illis præsumt, num illis scilicet simulcū nostris cōstitutionib. per omnia satisfiat.

¶ In uisitatione parochiarū quid agendū. CA. VII.

Vbi ad parochias ibitur, debet parrocho ac populo paucis antè diebus aduentus Visitatorū significari, quo tum omnes expediti adsint, ac publicæ saluti intendant. Denique ea sacramēta ac munera quæ per solum Episcopum administrantur, expurgati & præparati recipiant.

¶ Habenda concio per Visitatores. CAP. VIII.

Nec videbitur inutile, ut Vicarius noster in pontificalibus, seu alius ex Visitatoribus nostris Theologus, concionem ad populum habeat, eundemque de omnibus de quibus vtile videbitur, ex diuinis scripturis per Dei verbum admoneat.

¶ Interrogandus parochus, quo titulo ministerium gerat. CAP. IX.

Interrogandus deinde parochus, num ipse principalis rector sit, aut Vicarius mercenarius, aut ordinaria auctoritate admissus, nec ne: vbi Vicarius præest parochiæ, videndum quo priuilegio ab sit parochus principalis.

¶ De vita, moribus & doctrina inquirendus. CA. X.

Deinde inuestigandum de vita, moribus, ac de doctrina, quo pacto verbum diuinum disseminet, ac sacramenta ecclesiastica administrat: & num omnia calleat quæ ad officium suum spectant. Vbi vero minus fuerit instructus, erudiatur maximè in his quæ ad dispensationem ecclesiasticorum sacramentorum attinent, præsertim pœnitentiæ. Subinde inquiratur, num in his detes aut negligens interdum sit: & num illi necessarius & honestus victus suppetat, seu digna stipendia exoluantur. Nam si competens victus defecerit, ad eum modum (vti suprà diximus) procurandus erit, aut ad nos referendum.

¶ De habitu, tonsura ac reliquis externis uidentum. CAP. XI.

Videntum deinde de eruditione, habitu, tonsura, ac familiari conuersatione: honestas familiæ exploranda: libri

libri quoque omnes inspiciendi, qui si nothi aut suspecti erunt, auferendi ac tollendi sunt.

¶ Num hæresis quæpiam serpat, diligenter inuestigandum. CAP. XII.

Insuper inuestigandum erit diligentissimè, num in tota parochia ullus hæreticus aut schismaticus delitescat: num hæresis aliqua serpat, atq; hic apponeda securis ad radicem, vt reducti, per verbû Dei in viam veritatis & ecclesiæ unitatè reuducantur. Qui cõtumaces fuerint, è cœtu cæterorû tollantur.

¶ Num agantur alia, quæ cum Dei & ecclesiæ institutis pugnent, dispiciendum. CAP. XIII.

Praterea, num in parochia superstitiones, sortilegia, diuinationes, atq; alia id generis, quibus mentes à Deo vino per diaboli fraudes seducuntur, exerceantur: num perijuria, blasphemix, adulteria, & similia crimina ob quæ iratus Deus in nos gladiû iræ suæ vibrat, publicè cõmittantur: num ecclesiasticæ césuræ cõtenuantur: num sunt qui parochio obedire floccifaciant, qui sacramenta ecclesiæ non participant: item, num festi dies & ieiunia ecclesiastica ritè obseruentur.

¶ De puerorum institutione, & hospitalium cura querendum. CAP. XIII.

De in videndum quo pacto pueri instituantur, qui præterea sint scholis præfecti. Hospitalium quoque cura haud prætermittenda.

¶ Vitia quibus assueuerint parochiani, acriter corrigenda ac refrenanda. CAP. XV.

De vitijs quibus parochiani vel maximè assueuerint, inquisitionis faciendæ, vt per Visitatores verbo diuino ab his populus auocetur.

¶ De officio parochi inquirendum. CAP. XVI.

Denique expiscandum, num parochus diuinû officium in ecclesia canendo, legendoq; ritè gerat: num sacrum baptisma, itidem sacrosanctam Eucharistiã cum chrismate securè ac decenter custodiat: num vestes & reliqua ornamenta, quibus in diuinis officijs vtimur, mundè asseruet: num ipse aut qui ecclesiæ prouisores appellantur, templum sartum tectum curent: num sacris altaribus suis honos impendatur: num ruinis domus parochialis occurrat: num de rebus ecclesiæ alienationes faciat. Atq; his similia, quæ Visitoribus nostris

stris

stris pro eorum circumspectione & prudentia facile occurrēt. Et ex constitutionibus nostris (quas vbiq̄ue pro loci ac personarum ratione rememorari debebunt) sup̄peditabuntur.

¶ Synodus episcopalis anno bis habēda. CAP. XVII.

ET quoniam Visitaciones istæ generales per singulas parochias absque magno sumptu singulis quibusque annis frequentari haud possunt, saluberrimè sancitum est in antiquissimis canonibus, bis per singulos annos in singulis prouincijs Concilium fieri: Vt primum, ante dies Quadragesimæ habeatur, videlicet quo omnibus, si quæ sunt, simultatibus amputatis, mundum solenne Deo munus possit offerri. Secundo vero agatur ante tempus Autumni, in quo si communi omnium consensu rationabiliter conprobato, secundum ecclesiasticam regulam, duo vel tres animositate ducti per cōtentionem cōtradiciant, obtineat plurimorū sententia sacerdotū.

¶ Quid agendū in synodo episcopali. CAP. XVIII.

IN his ergo Concilijs, anno bis, de his omnibus apud metropolitanæ, cathedraliū, collegiatarū, monasteriorumque prælatos, & præsertim Archidiaconos, ac quos vocamus Decanos rurales (qui vocati sunt in partem sollicitudinis episcopalis) per Vicarium nostrum in pontificalibus ac Officialem disquisitionio diligens fiat. Et quæ ex illorū iudicio reformatione opus habere cōperientur, cōmuni consilio emēdentur.

¶ De synodis Archidiaconalibus ac ruralibus.

CAP. XIX.

Denique Archidiaconi, qui Episcoporum oculi dicuntur, ac Decani isti rurales in suis deinceps synodis, quæ sancita fuerint, in prouinciali seu episcopali Concilio publicabunt. Et ad eundem modum (qui in Viuitatione præscriptus est) vitijs extirpādis ac virtutibus inferēdis studeant, criminibus publicis, magis per pœnitentias canonicas, quàm pecuniæ exactione puniendis intenti.

¶ Officiales Archidiaconorū, & Decanos rurales, viros graues esse oportere. CAP. XX.

Quod vt rectè ac prudenter fiat, Archidiaconis nostris incunbit, ne vlllos inidoneos Officiales aut Decanos rurales deligant aut admittant, sed ad has functiones viros tantum assumant, cum doctrina præstātes, tum vitæ innocentis, inculpatæque, qui nullius criminis labe notabiles, officinū

Nice. c. 3.
Anri. c. 20
Cōstā. c. 3.
Chalcedo.
c. 19.
c. sicut o-
lim. de ac-
cusat.

Decanog q̄lis

officium suum irreprehensibiliter exequantur.

¶ Synodi archidiaconales antiquitatem quandam præ se ferunt.

CAP.

XXI.

Cap. j. de
off. arch.
Huc cano-
nem renan-
rat B. Rhe-
nanus in
proœmio
Tertullia.

EX vetustissima quadam inquirendorum criminum formula relictum est, vt Archidiaconi anno bisextili circumcant, & peccata enormia emendent, quæ sequitur in hæc verba: In Concilio publico ab Episcopo habito, primitus iurare debent de villis singulis fidelissimi quique, liberi & serui, tres vel quatuor, seu etiam plures, vt rei veritas omnino inquiratur. Iuramentum autem illud huiuscemodi esse debet: Quicquid in villa in qua habitat, veraciter sciat, vel serio audierit aetium contra fidem rectam & Christianitatem, Episcopum aut eius nuntium, quantum recordari possit & scientia subministrat, non lateat. Post iuramentum verò Episcopus per singula numerare debet, quæ prius iuramento comprehendit, hoc est: Si vir super vxorē suam, aliquam clanculo corrupit: Si cum duabus cognatis, sine mulier cum duobus propinquis fornicata sit: Si commatrem spiritualement aut filiolum suam stupro violauit: Si qua mulier partum suum necauit, vel conceptum quocumque modo excussit: Si quis cognatum suum voluntate aut casu occidit, seu morbidum fecit, & necdum ad publicam pœnitentiam venit: Si mulier maritum suum, aut maritus vxorem suam iniquo consilio interemit: Si quis virum aut feminam veneno, aut aliqua alia potione occidit, & qui hoc scilicet veneno machinatur: Si sciant diuinatrices vel augures, etiam illos, qui per incredulitatem illas inquirent: Si sciant meretrices, quia meretrix appellatur, si vno cōtempo, cum alijs fornicatur, licet nupta non sit: Si illos etiam sciant, qui cum excommunicatis communionē habent: Si illos sciant, qui conuicti sunt periurium perpetrasse: Si & illos nouerint, qui loca Deo non dicata, contra fidem ecclesiasticam colunt, & ad Christi ecclesias venire cōtemnunt: Illos etiam, si sciant, qui indictum ieiunium negligunt. Hæc omnia dum Episcopus habet recitata, iuratores per iuramentum commoneat, cæteros verò omnes nobiles & ignobiles, per bannum Christianitatis constringat, vt supradictas res minimè celent, acsi in die iudicij ante tribunal domini nostri IESU Christi rei occultatione præfatarum rerum nefandarum inueniantur. Hoc enim indicet & per bannum cōtestetur, vt nemo per vllius timorem